

CONSEJO
ESCOLAR
DE NAVARRA
NAFARROAKO
ESKOLA
KONTSEILUA

Monografía

Eskola Jardunaldia.
Hausnarketak eta datuak

Consejo Escolar
de Navarra
Nafarroako Eskola
Kontseilua

Gobierno de Navarra
Nafarroako Gobernua

Titulua

Eskola Jardunaldia. Hausnarketak eta datuak

Kontseiluaren idazkaritza:

Mre Cruz Planchuelo Aranguren

Ana Reclusa Burgui

Lan hau Aitortu – Partekatu Berdin 4.0 Nazioarteko Baimen baten mende dago.

turria aipatzeko: Nafarroako Gobernua, Nafarroako Eskola Kontseilua

Azalaren diseinua

Dario Urrizola

Jardunaldien argazkiak

Verónica Briñas, Andrea Domingues, Medina Raican

Maketazioa

José Joaquín Lizaur

Inprimaketa

Idazluma Industrias Gráficas, S.A.

LG NA 1045-2023

ISBN: 978-84-235-3674-0

Sustapena eta banaketa

Nafarroako Gobernuaren Argitalpen Funtza

Navas de Tolosa k. 21

31001 Iruña

Telefonoa: 848 427 121

fondo.publicaciones@navarra.es

<https://publicaciones.navarra.es>

Aurkibidea

Aurkezpena

- 9 Carlos Gimeno Gurpegui. Nafarroako Hezkuntzako Kontseilaria.
- 13 Manuel Martín Iglesias. Nafarroako Eskola Kontseiluko lehendakaria.

Aurkezpenak

- 17 Eskola jardunaldiari buruzko ikuspegi berria pandemia ondorengo garaian: jardunaldi osoko hezkuntza. Xavier Martínez Celorrio. Bartzelonako Unibertsitateko Hezkuntzaren Soziologiako irakaslea.
- 43 Zer dakigu eskolaldi motek errendimendu akademikoan duten eraginari buruz? José Luis Bernal Agudo. Pedagogiako doktorea. Zaragozako Unibertsitateko irakasle titularra.
- 63 Eskola jardunaldia: Ikuspuntu medikoa. Gonzalo Pin Arboledas. Valentziako Pediatria Elkarte. Loaren Unitateko lantaldearen burua eta Pediatria Zerbitzuko koordinatzailea (Valentziako Quirón Salud Ospitalea).
- 79 Parte hartzeko txanda irekia.

Mahai ingurua

- 85 Eskola jardunaldiari buruzko solasaldia.

Bukaera ekitaldia

- 95 Gil Sevillano González. Nafarroako Gobernuko Hezkuntzako zuzendari nagusia.
- 99 Manuel Martín Iglesias. Nafarroako Eskola Kontseiluko lehendakaria.

Ondorioak

- 101 Manuel Martín Iglesias. Nafarroako Eskola Kontseiluko lehendakaria.

Aurkezpena

Carlos Gimeno Gurpegui

Nafarroako Hezkuntzako kontseilaria

Eskerrak eman nahi dizkiot Nafarroako Eskola Kontseiluari aukera emateagatik eskola-jardunaldiaren ordutegiari buruzko jardunaldiak irekitzeko, gaiak arreta berezia merezi baitu. Halaber, eskerrak eman nahi dizkiot hezkuntza-komunitateari, bereziki iritzi zorrotzak, ez baldintzatuak, eman nahi dituztenei.

Guztiok dakizuenez, gaia garrantzitsua zen Nafarroako Gobernuo Hezkuntza Departamentuarentzat; eta uste genuen bukaera eman behar zitzaiola, 2007ko ebazpen bat baitzen, modu esperimentalean emandakoa. Gainera, ebazpen horrek gutxieneko aldaketa – batzuk baino ez zituen izan, eta gure ustez arau-hierarkia sendoagoa behar zuen, tratamendu berezia merezi zuen arau-mailan, antolamendu-mailan; beraz, amaitzear dagoen legegintzaldi honen hasieran landu nahi izan genuen.

Dakizuenez, Departamentuak lehen lan bat egin zuen ezarritako hezkuntza-politikako helburuen gaiak antolatzeko, eta guztiz ezohikoa den kontu bat iritsi zen: pandemia bat. Horregatik beste gai batzuei eman genien lehentasuna, eta 2022ko abuztura arte egon zen indarrean, orduan ezarri baitzituzten Hezkuntzako eta Lanbide Heziketako Ministerioak eta Osasun Ministerioak Nafarroako hezkuntza-sisteman eta Espainiako beste hezkuntza-sistema batzuetan jasota dauden prebentzio-, higiene- eta segurtasun-neurriak. Hortik aurrera, gaiari berriro heldu genion; funtsezko bi une nabarmendu nahi ditut: 2017-2018 ikasturtean, Nafarroan hamahiru ikastetxek baino ez zuten jardunaldi jarraituko ordu-antolaketa (horrela esaten zaio hizkera arruntean). Egoera nabarmen aldatu da, orain 153 baitira; soilik 28 ikastetxe publikok eta 37 ikastetxe itunduk ez dute antolaketa hori.

Beraz, kontseilari naizen aldetik, uste dut kondizio edo portaera sozial batek edo gai horien sustapen sozialak arau-sustapena exijitzen diola Hezkuntza Departamentuari. Ikasturte honetako lehen minututik, abuztutik, hau da, posible izan denean, beste agertoki batean sartu garenean, ekin diogu gaiari. Hezkuntzaren kudeaketa kolektiborako bokazioarekin hasi ginen, gaien tratamendu partekatua ikuspegiarekin, eta partaidetza-prozesu

bat ireki genuen ekarpenak jasotzeko, eragile guztien edo, gutxienez, nagusien ideiak eta motibazioak jasotzeko.

Partaidetza-prozesu horren ondorioetatik bat nabarmentzen zen beste ekarpenen gaitetik: azterketan sakontzea, ebaluazio bat ezartzea. Nafarroako hezkuntza-sistemak datuak zituen eta Hezkuntza Departamentuari eman zizkion, eta horregatik eskerrak eman nahi dizkiet publikoki. Izan ere, alderdi akademikoenei, ebaluaziokoei eta kalifikaziokoei (herri-tarrek kalifikazioak deitzen dioten horri) dagokienez, datuak ez ziren esanguratsuak edo garrantzitsuak, ez ziren estatistikoki garrantzitsuak erabakiak norabide batera edo bestera bideratzeko, baina partaidetza-prozesu horretatik ondorio batzuk atera ziren. Partaidetza-prozesu hori osatzeko, alde-biko harremanak izan genituen eremu publikoko gurasoen federazio nagusiekin eta Nafarroako hezkuntza-sistemako zuzendariekin. Ondoren, 2022. urtea amaitu baino pixka bat lehenago egin zen gurasoen mahai batekin itxi genuen prozesua, azterketan sakontzeko, sektore guztiek aho batez eskatzen zigitenez. Ildo horretan, zirkunstantzia hori Nafarroako Eskola Kontseiluari helarazi nion eta Nafarroako Eskola Kontseiluko presidenteari eskatu nion jardunaldi horiek egiteko, modu horretan hezkuntza-berrikuntzaren ikerketak egin dituzten espezialistek eta hezkuntzako profesional adituek gaiak eta iritziak helaraz zituzten.

Ezin dut alde batera utzi kontu bat: maila soziologikoan, maila estatistikoan, Nafarroako hezkuntza-komunitateko ikastetxe guztiek ezarri dute jardunaldi jarraitua bi urtez, pandemiari buruz aritzean aipatu dudan bezala. Beraz, inguruabar hori kontuan hartuko du Departamentuak, eta trazabilitatea erraztuko digu datuak ebaluatzerakoan. Orobat, martxoan ebaluazio diagnostiko administratiboa dugu (administratiboa deitzen diot legea betetzetik datorrelako), lehen hezkuntzako laugarren mailan (Hezkuntza Legeak ezarri bezala) ebaluazio diagnostikoa eginen baitugu. Ildo horretan, uste dut datu horiek eta ekarpen batzuk eman ditzakegula, eta inkesta bat egiteko aukera dugula, ikastetxeetan ordezkapenetara

bideratzen diren guardia guztien azterketa bat, horrek konnotazioak dituelako lan-mailan eta bestelakoetan.

Beraz, bukatzeko, administrazio batek araudi bat sustatu behar du existitzen den gizarte-egoera baten aurrean, eta, era berean, kontseilariaren eta Gobernuaren borondatea helarazi nahi dizuet: hezkuntza-ekitatea zeharka bilatuko da jasotako ekarpen guztietatik eratorzen diren erabaki guztietan, aldaketa guztiek hezkuntza-ekitatea bilatuko dute, helburu hori baitugu karguan hasi ginenetik, eta mandatu hori duten unitateen eguneroko lana nabarmendu nahi dugu. Eskerrak eman nahi dizkiet Xabier Martínez Celorriori, José Luis Bernali eta Gonzalo Pini egindako ekarpenengatik, Cristina Bayonari Nafarroako Unibertsitate Publikoko katedradunari bere unibertsitate-ikuspegitik gaiak argitu, helarazi eta baloratzen laguntzeagatik. Izan ere, beti da interesgarria eta, gainera, ez du konprometitzen unibertsitateaz kanpoko sistema. Moderatze lan hori independenteagoa izan da, beste gai batzuekin alderatuta, eta nabarmentzekoa da.

Bukatzeko, eskerrak eman nahi dizkizuet hemen zaudeten guztiei, bokazioagatik. Hezkuntzako profesionalak ikusten ditut. Funtzio publikoaren aldeko bokazioagatik, gaur bezalako arratsalde batean gai hauei buruz aritzeagatik; nire ustez, nabarmentzekoa da. Eskerrik asko, eta espero dut jardunaldiak benetan arrakastatsuak izatea. Eta, bide batez, interesgarrienari ematen diot bide, hau da, gurekin dauden profesionalen ekarpenei.

Aurkezpena

Manuel Martín Iglesias

Nafarroako Eskola Kontseiluko burua

Ongi etorri oraintxe hasiko ditugun XXVIII. Jardunaldietara; gaia “Eskola jardunaldia. Hausnarketak eta datuak” izanen da. Nafarroako Eskola Kontseiluak antolatu ditu (nerau naiz, ohore handiz, kontseiluko burua); antolaketa horretarako ikaragarri lagundu digu Nafarroako Museoak, bi erakundeen arteko lankidetzaz hitzarmena baitugu. Gainera, eskerrak eman nahi dizkiot Hezkuntza Departamentuari; zehazki, Antolamendu, Prestakuntza eta Kalitate Zerbitzuari, eta Hezkuntzako Teknologien eta IKT Azpiegituren Zerbitzuari, jardunaldi hauetarako emandako laguntzagatik eta dedikazioagatik. Gaur egun, eta batez ere covidaz geroztik, jardunaldietan aurrez aurre nahiz online har daiteke parte; ikusten denez, izen ematearen arabera, gehienak online ariko dira jardunaldi hauetan.

Jardunaldi hauei hasiera emateko, gure esker ona adierazi nahi diot Nafarroako Hezkuntzako kontseilariari, Carlos Gimeno Gurpeguiri, bai jardunaldi honetara etortzeagatik, bai jardunaldi hauei hasiera emateagatik.

Eskerrak eman nahi dizkiegu jardunaldietako gainerako hizlari bikainei ere, Xavier Martínez Celorrio jaunari, José Luis Bernal Agudo jaunari eta Gonzalo Pin Arboledas jaunari, ilusio eta konpromiso osoz eskaini baitigute hemen aurkeztea beren ikerketen esparruan egindako azterketak eta ikerlanak, **jardunaldi jarraitu eta/edo malgu eta zatituek ikasleengan dituzten ondorioei buruzkoak**.

Ezinbestekoa da eskerrak ematea Nafarroako Unibertsitate Publikoko katedradun Cristina Bayona Sáezi, “Eskola jardunaldia. Hausnarketak eta datuak” izeneko jardunaldi hauek antolatzen egindako lanagatik; ardatz hartu ditu ikasleak eta haien beharrak, eta planteamendu horren inguruan antolatu du sinposio hau, espezialista handiekin bat egiten saiatuz, eta aintzat hartuta hainbat funtsezko ikuspegi, datu, hausnarketa, proposamen eta ondorio, bat egitera eramanen gaituztenak, lagunduko digutenak hezkuntzaren munduko eztabaidarik sonatuenetako bat normalizatzen eta lasaitzen: eskola jardunaldi jarraitua edo eskola jardunaldi zatitua?

Kontuan izan behar dugu Hezkuntza Departamentuak iragarri duela Nafarroako ikastetxeetan desagertu egingen dela jardunaldi jarraituaren eta/edo malguaren izaera esperimentala. Nafarroako gurasoen federazio nagusiekin, ikastetxeetako zuzendarien elkarteekin eta irakaskuntzako sindikatuekin partaidetza prozesu bat bukatu ondoren, Departamentuak erabaki du aintzat hartzea Nafarroako hezkuntza komunitateak aho batez egindako eskakizuna. Izan ere, eskatu dute behar bezala ebaluatzea Nafarroako ikastetxeetan jardunaldia aldatzeak izan dituen emaitzak, jardunaldia eta ordutegia arautuko duen foru agindu berria onetsi aurretik.

Beraz, departamentuak erabaki du egutegi bat ezartzea araudi berria prestatzeko; lehenbizi, ikasleen ebaluazio diagnostikoen emaitza begiratuko da, ondorio fidagarriagoak atera ahal izateko. Zehazki, begiratuko da jardunaldia aldatzeak zer eragin izan duen pedagogian, antolakuntzan eta kontziliazioan duela gutxi jardunaldi jarraitu eta/edo malgura aldatu diren ikastetxe publikoetan.

Faktore horiekin guztiekin, eskola jardunaldiari buruzko sinposio honetan aditu kualifikatuak izanen ditugu. Aditu horiek zenbait proposamen helaraziko dizkigute: eskola orduak banatzeko dauden aukera desberdinak, eta zer dakigun jardunaldi motak errendimendu akademikoan duen eraginaz, hori guztia ikuspegi medikoarekin osatuz. Hitzaldiak, hizlariekin hitz egiteko txanda irekia eta mahai-ingurua izanen dira ondorioak eraikitzeko erabiliko den egitura.

HEZKUNTZA EZINBESTEKO UTOPIA DA, konpromisoa da, ilusioa da, ekitatea, gogo bizia, buru-belarri aritzea, ardura da, beste ikaskidearen dibertsitatea errespetatzea da. Osatzen duen sektore bakoitzaren parte hartzea da; ez dira alde batera utzi behar haien arteko tolerantziatik eta talde lanetik eratorritako onurak. Horiek guztiak adierazgarriak dira, ekartzen baitute enpatia eta elkarrekintza pertsonalak areagotzea, bai ikasgela barrenean, bai ikasgeletatik kanpo.

Jardunaldi hauen helburua da eskola jardunaldiari buruzko hausnarketan eta jardunbide egokien trukea erraztea, eztabaida normalizatzea irakasleek eta familiek gai honen gainean dituzten jarrerak leunduz, eta, lehen esan dudan bezala, fokua ikasleengan eta haien beharretan jartzea. **Oso garrantzitsua da, hezkuntzari buruzko gaien gaineko iritzia ematen dugunean, adituei eta profesionaleri entzutea, hasieran genituen aurrejuzguak eta aurreiritziak alde batera uztea, bestelako ideiak entzuteko prest egotea eta malguak izatea, eta, batez ere, gure haur eta nerabeen beharretan pentsatzea. Jar dezagun hezkuntza dagokion tokian. Jar dezagun hezkuntza gizarteak dituen lehentasunen piramidearen gailurrean.**

Entzuleonganako halako emozio batekin, barnean kontutako emozio batekin, bukatuko ditut hitz hauek; baikortasunezko mezua eman nahi dizuet, zuzenbidea eta hezkuntza berez baitaude uztartuta. Izan ere, badugu egoera zailak gainditzeko gaitasuna, egoera horiei aurre egiten badiegu ideal baten inguruan elkartuta. Ideal hori, hezkuntzaren oinarritzko zutabea izaki, da ELKARREKIN BIZITZEN IKASTEA BESTEAK HOBEBEKI EZAGUTUTA.

Utopia horren bidetik jarraitu behar da; lortu behar dugu hezkuntza sortzailea izatea, hori gero espiritu sozial berri baten oinarri izateko.

Beste behin ere, Nafarroako Eskola Kontseiluak eskerrak eman nahi dizkizue zuen arreta eta parte hartze arduratsurengatik, eta jardunaldi hauek denok aberasteko balio izatea nahiko genuke.

Eskola jardunaldiari buruzko ikuspegi berria pandemia ondorengo garaian: jardunaldi osoko hezkuntza

Xavier Martínez-Celorio

Hezkuntzaren Soziologiako irakaslea (Universitat de Barcelona)

xmcmartinez@ub.edu

Eskola ordutegiei buruzko eztabaida jardunaldi trinkotuaren edo jardunaldi zatituaren arteko dilema bipolar batera murriztea engainagarria da eta alde batera uzten du pandemiak sortutako hezkuntza arloko erronkei erantzuteko egin behar den galdera nagusia: nola optimizatu ikaskuntza denbora pandemiaren ondorengo garaian, gure haur eta nerabeen hezkuntza denbora guztiak eta haien belaunaldiaren testuingurua kontuan hartuta? Artikuluan, jardunaldi jarraituaren albo ondorioak eta ustekabeak deskribatzeaz gain, “jardunaldi osoko eskola” eredu globalagoa eta komunitarioa dela adierazten da, eta epe ertaineko erronkei hobeki erantzuten diela.

Gako hitzak: Eskola jardunaldia; hezkuntza gobernantza; jardunaldi osoko eskola; ekitate; eskola segregazioa; eskola publikoa.

1. Eskola jardunaldia eta heziketa denborak birplanteatzea testuinguru berri batean

Eskola jardunaldiaren eredu onena zein den birplanteatzeko, lehenik eta behin, pandemiaren ondorengo garaiko sozializazio eta hezigarritasun testuinguru berria zein den abiapuntutzat hartu eta ezagutzea komeni da, 2023ko haurrek eta nerabeek duela hogeit hamar urtekoekin zerikusirik ez izatea eragin baitu. Bigarrenik, eskola jardunaldiaren eredu birplanteatzea zer hezkuntza proiektuekin eta eredu pedagogikorekin lotzen den birplanteatzeko aukera bikaina da, LOMLOEaren erreformak (2020) gaitasunetan oinarritutako curriculum, baterako irakaskuntza, ikaskuntza egoerak, ikastetxea tokiko ingurunera irekitzea edo hezkuntza formalaren eta ez formalaren arteko koherentzia barne hartu dituen garai honetan.

Haurrak oinarriztat hartuta, eztabaidaren maila eta sakontasuna areagotu behar dira; izan ere, gizarte gisa, hezkuntza eskubide unibertuala bermatzeko eta zabaltzeko, eskola publikoaren bidez antolatzen ditugun ikaskuntza, zaintza eta sozializazio denbora guztiak barne hartu behar ditu. Hori izan beharko litzateke eztabaidaren helburua; gogoetazkoagoa, beste aukera batzuetara irekiagoa, epe motzera ez baizik eta luzera begirakoa den eta jardunaldi jarraituaren edo zatituaren arteko dikotomia engainagarria gaindituko duen eztabaida batena, hain zuzen.

1.1. Pandemia ondorengo sozializazio eta hezigarritasun testuinguru berria

COVIDak sortutako pandemiak (2020-2022) ezohiko egoera epidemiologikoa eragin zuen ikastetxeetan. Horren ondorioz, kontaktuak eta ratioak murriztu, espazioak berrantolatu eta jardunaldiak goizera pasatu behar izan ziren. Eskola antolamenduak ustekabeko astindu bat izan zuen bere egiturari eta errutinei dagokienez, baina haur eta nerabeengan izan du pandemiak eraginik handiena, bi ikasturte eta erdiz eskolatze eten baten eraginpean egon baitira. Lehenik eta behin, denboraldi batez aurrez aurreko eskolarik gabe egon dira eta horrek eten hirukoitz bat agerrarazi du: digitala, gizarte klasekoa eta ikaskuntzakoa. Aurrerago, burbuila taldeetan antolatuta egon dira, eta, oro har, sozializazio eta berdinen arteko kontaktu maila txikiagoak izan dituzte; hala, haur eta nerabeen artean depresioaren, antsietatearen eta suizidioaren indizeak izugarri handitu dira eta horrek osasun mentala lehen planoan jarri du.

Herrialde aurreratu gehienetan, pandemiaren ondoren hezkuntza arloko bi lehentasun eta eztabaidagai publiko agertu dira: a) ikasketaren galera, ebaluazioa eta kaltetutako ekitate berrezartzeko berreskuratze programak abian jartzea, eta, b) ikasleen osasun mentala eta emozionala zaintzea eta suizidioa eta jokabide disruptiboak prebenitzea. Bi gai horiek gobernu gehienek hezkuntza agendetan daude, baina, zalantzarik gabe, belaunaldiaren

zauri emozionalak sortzen du kezkarik handiena, eskolako ohiko hezigarritasun eta sozializazio baldintzak aldatu eta konplexuago bihurtzen dituelako eta eskolari erantzun berriak aurkitzeko erronka ezartzen diolako.

Nazioz gaindiko erakunde guztiek –Nazio Batuek, OMEk, ELGak, Europako Kontseiluak eta Europako Batzordeak, besteak beste– berriki egindako txostenetan nabarmendu duteenez (European Parliament, 2021), gazteen osasun mentala eta emozionala osasun publikoko arazo gero eta handiagoa eta neurrigabea da. 2022ko martxoan, Biden presidentek instituzionalki adierazi zuen Estatu Batuek osasun mentaleko krisi bat zutela, zeinak batez ere haurrei eta gazteei eragiten zien, 2.400 milioi bideratu zituen prebentzio eta arreta zerbitzuak indartzera eta sare sozialen industria jo zuen arriskuaren eragiletzat (The White House, 2022). Gogoan izan behar da hainbat teknologia enpresa handi –Meta, TikTok eta YouTube, kasu– auzitara eraman dituztela Estatu Batuetako gazteen osasun mentaleko krisiaren zuzeneko erantzule izatea leporatuz¹.

Espanian, pandemia baino lehen, 11-18 urteko haur eta nerabeen % 70 bakarrik sentitzen ziren, % 50 triste eta % 47 energjarik eta ilusiorik gabe, Unicef-Espainiak emandako datuen arabera (2022). Ongizate materiala izan arren, gure nerabeen bakardade, tristura eta hustasun sentipenak historia hurbileko handienak ziren. Gainera, generoen artean alde nabarmena zegoen; neskei askoz gehiago eta okerrago eragiten zien. Beraz, adingabeen arazo eta ondoez emozionalak pandemia baino lehenagokoak dira, baina gizarte helduak ez zituen ez ikusi, ez lehenetsi nahi izan, eta ez zen generoen arteko aldeagatik larritu ere –azken hori duela gutxi arte ez da agerian jarri–.

Paradoxikoa dirudien arren, 2019ko hiru ondoez adierazle horiek 10 puntu inguru jaitsi ziren 2021ean, Unicef-Espainiak inkesta berriz egin zuenean, hau da, konfinamendua eta kontaktu eta sozializazio mugatuko jarraibide berriak esperimentatu ondoren. Familia barruko harremana eta bizikidetzaren sendagoak izan direnean behera egitea sintomatikoa da. Egoera horrek eragin orokor positiboa izan du: gurasoek eta seme-alabek elkarrekin egoteko aukera handiagoa eta denbora kualitatibo luzeagoa izan dute. Hala ere, nerabeen bakardade eta tristura sentimenduz haratago, pandemiaren ondoren, pandemiaren ondoren ondoez horietako batzuk izugarri handitu dira eta depresioa, antsietatea, nork bere burua zauritzea eta suizidioa eragin dituzte. Espainian, nerabe eta gazteen arteko prebalentzia Europako herrialdeetako batezbestekoa baino handiagoa da (Centro Reina Sofía, 2022).

nork egiten ez duen arren, eztabaida publikoan honako galdera deseroso hau planteatu behar da: zer lotura egon daitekeen pandemiaren aurreko bakardade, tristura eta apatia ahazte handi horien eta Espainiako Lehen eta Bigarren Hezkuntzan ia unibertsal bihurtu den eskola jardunaldi jarraitu edo trinkotuaren artean. Izatez, jardunaldi jarraitua deritzona ordutegi trinkotze bat da. Horren bidez, Lehen Hezkuntzako urteko eskola orduak (792 ordu) goizean metatzen dira, 9:00etatik 14:00etara bitartean, atsedendaldi gutxi eginez eta bazkalordua adin horietakoentzat (3-11 urtekoak) desegokiak diren orduetara atzeratuz. DBHn, eskola orduen gainkarga gehitu behar zaio horri (1.053 ordu; ELGako batezbestekoa 923 ordukoa da). Horren ondorioz, ordutegiak are gehiago trinkotu behar dira, eduki asko

¹ *El País*, 2023ko urtarrilak 11.

emateko. Hala, ordutegiak 8:00-08:30etik 14:30-15:00etara bitartekoak dira; nerabeen biorritmoetarako oso desegokiak.

Gizarte desberdinkeria biderkatu egiten du ordutegi trinkotzeak, ikastetxeko presentzialtasun denbora murrizten duelako, eskolaz kanpoko jardueren unibertsaltasuna bermatzen ez duelako eta arratsaldeetan “haur giltzarriak” bakarrik uzten dituelako luzarotan: 2009an, Espainiako 6 urtetik 14ra bitarteko haurren % 11 (Educo, 2017); 2023an kopuru hori handitu eginen da, 2009an baino milioi bat emakume gehiagok baitute lanaldi osoa. Jardunaldi jarraituaren eraginez, adingabeek egituratu gabeko eta erreferentziazko helduen presentziarik gabeko aisialdi denbora luzeagoa dute, eta hori bat dator 2015etik aurrera sare sozialak hedatu eta nerabeen artean pantailen gehiegizko kontsumoa handitu izanarekin. Estatu Batuen kasuan, sare sozialen gehiegizko kontsumo etengabea bikoiztu egin da 2015 eta 2022 artean (Pew Research, 2022), eta Espainian joera bera espero daiteke, kultur globalizazioaren mimetismo azkarragatik.

Twenge eta Haidt (2022) autoreek frogatu dutenez, nerabeen arteko depresio sintoma esanguratsuak mugikorrari eta sare digitalei eskainitako denbora kopuruarekin lotuta daude. Horrenbestez, kasurik muturrekoenean, mugikorrari eta sareei lotuta 5 ordu baino gehiago igarotzen dituzten nesken % 38k depresioa eta antsietatea dituzte; gehiegizko kontsumo denbora bera duten mutil nerabeen kasuan, berriz, % 14k. Ondorioz, gaur egungo haur eta nerabeek pantailekiko mendekotasun handiagoa dute, sedentarioagoak dira eta heldutasuna ematen duten esperientzia gutxiago dituzte, beraz, iragan hurbilean baino sozializazio txikiagoa dute.

Ikerketa psikologiko sendo batzuek frogatzen dutenez, 2022an, 18 urteko nerabeek erabakiak hartzeko duten heldutasun maila, erresilientzia emozionala eta independentzia duela hamarkada bat 12 urteko neska-mutilek zutenaren parekoa da (Bernard eta Stephanou, 2018). Heldutasuna ematen duten bizi esperientzien ezak, laguntza eskatzeko gaitasunik ez izateak eta bai gatazkarekiko, bai frustrazioarekiko tolerantzia txikia izateak erakusten dute nerabe askoren garapena atzeratzen ari dela, nagusiki sare digitalen oihan berriak eta pantailekiko mendekotasunak eraginda. Beraz, gaur egungo belaunaldi testuinguru eta sozializazio ingurunea erabat desberdinak dira, eta jardunaldi jarraituak ez die erantzun egokirik ematen erronka horiei; izan ere, ordutegiak trinkotzeak eta arratsaldeak libre izateak konponbideak baino arrisku gehiago sortzen ditu.

Gainera, haurren eta nerabeen arteko gizarte desberdinkeriak izugarri handitu dira, eta Espainiako haurren pobrezia tasa % 33koa da 2022an, Plataforma de Infancia erakundearen arabera (2022); hots, biztanleria osoaren batezbestekoa baino 7,2 puntu handiagoa. Erronka handia da hezkuntza sistemarentzat, hezigarritasuna konplexuago bihurtzen duelako eta hezkuntza publikoaren bidezko aukera berdintasun eraginkorra arriskuan jartzen duelako.

Galdera honako hau da: zertan laguntzen du jardunaldi jarraituari buruzko eztabaida berriz irekitzeak, pandemiaren ondoren hezkuntza sistemak beste erronka batzuk gainditu behar dituela eta LOMLOEtik (2020) eratorritako hezkuntza eta curriculum erreforman oraindik aldaketa pedagogiko esanguratsuak ezartzeke daudela kontuan hartuta. Hori al da une honetan hezkuntza arloko premia eta lehentasun nagusia? Kontuan hartzen al du haurren eta nerabeen sozializazio testuinguru berria, jardunaldi jarraituari buruzko eztabaida zabaldu eta ozpindu zen garaikoaren, 2000ko hamarkadakoaren, guztiz ezberdina? Zergatik planteatu da orain Espainian bakarrik? Zergatik dago eztabaida hori familien arteko gatazka gogortzera

kondenatuta eta zergatik egiten dira urtero horren inguruko bozketak autonomia erkidego batzuetako eskola kontseiluetan, eskolako bizikidetzak hondatzen duten arren?².

1.2. Hezkuntza denborei buruzko eztabaida-esparru zabalago eta inklusiboago baterantz

Jardunaldi jarraituari buruzko eztabaida aspaldikoa da, irakaskuntzako sindikatu batzuek 80ko hamarkadaren amaieran hasia, lan aldarrikapen argi gisa, irakaskuntzako ordutegia administrazioko funtzionarioen ordutegiarekin pareka zedin. Jardunaldi jarraiturako aldaketa –jardunaldi trinkotua edo goizekoa ere deitzen zaio– arautu zuten lehen autonomia erkidegoak Kanariak (1992) eta Galizia (1993) izan ziren. Geroago, bigarren olatu bat gertatu zen, epe luzeagokoa, honako autonomia erkidegoetan: Andaluzia (1999), Gaztela-Mantxa eta Gaztela eta Leon (2001), Balearrak (2002), Asturias, Extremadura eta Murtzia (2004), Madril (2005), Errioxa (2006) eta Nafarroa (2007). Hirugarren olatua 2016an iritsi zen, Valentziako Erkidegoan eta Aragoi aldaketa arautu zutenean. Orain arte jardunaldi aldaketa arautu ez duten administrazio bakarrak Katalunia, Euskal Autonomia Erkidegoa eta Kantabria dira. Dena den, Kantabriaren kasuan, esparru arautzailerik izan ez arren, Lehen Hezkuntzako ikastetxe publikoen % 88,7 jardunaldi trinkotura aldatu dira 2023ra bitartean (Maldita.es, 2023).

Hezkuntza-denborari buruzko eztabaida

Eskola ordutegiaren eztabaida jardunaldi jarraituaren edo zatituaren arteko dilema bipolartzat hartuz, saihestu egiten da edo ez da planteatzen gizarteak 2023. urtean dituen erronkekin lotutako galdera nagusia: nola optimizatu eskola denbora ikaskuntza den-

² *El País*, 2023ko martxoak 11: “La lucha por la jornada continua se encona en los colegios: el conflicto es cada vez más virulento”

bora gisa, haurren eta nerabeen hezkuntza denbora guztiak eta sozializatzeko eta hazteko belaunaldi ingurune berria kontuan hartuta? Galdera hori saihestu egiten da, baina ordutegiei buruzko eztabaida ikuspegi desberdin, zabalago eta globalizatzaileago batean oinarritzea dakar; gaur egungo testuinguruan kokatzea, ez iraganekoan.

Oinarritzko hezkuntzako ikasleen artean (6-16 urte), denbora ikaskuntza baliotsuak eta sozializazio positiboa sortzeko funtsezko baliabideetako bat, espazioekin eta baliabideekin batera. Hau da, eskola eraginkortasuna eta ekitatezko emaitzak lortzeko funtsezko osagaietako bat da. Eta ikastetxe orok, erakunde publiko eta hezkuntza komunitate gisa, bere ikasleei eta familiei eskaintzen dien hezkuntza proiektuaren denbora nolakoa den justifikatu behar du, eta, horrekin batera, nola bateratuko duen irakaskuntza proiektuaren denborarekin, irakasleen lanbide garapena, ongizate emozionala eta hezkuntza kalitatea bermatzeko. Beraz, heziketa denborei eta eskola ordutegiei buruzko eztabaida irekitzea positiboa da, ikasleen belaunaldi testuinguru berriaren erronkak kontuan hartzen baditu, baita LOMLOEK (2020) dakartzan aldaketa saihetsezin ugariak ere. Eztabaida publikorako esparru berriak honako premisa hauek izan behar ditu:

1. Irakasleengan oinarritutako ikuspegiak gainditu behar da, zeinak eztabaida monopolizatu eta irakasleen ordutegiarekin lotutako lan auzi batera murriztu duen. Horren ordez, ikasleen (askotariko ikasleen) ikasketa, sozializazio, arreta eta curriculumak aberasteko beharretan oinarritu behar da eztabaida, ekitatea erreferente nagusitzat hartuz, azken hori ikuskatu eta hobetzeko helburuarekin.
2. Ordutegiak eta denborak berrantolatzeak berekin dakar, halaber, ikasleen ongizate emozionalaren, heldutasuna garatzearen eta erresilientzia indartzearen erronkei aurre egitea, gaitasunetan oinarritutako proiektu pedagogiko integratu baten bidez. Horretarako, proiektu horrek adingabeak ahalduentzako, haien autoestimua zaintzeko eta bai balio demokratikoen, bai talde lanaren aldeko heziketa –abusurik eta indarkeriarik gabekoa– bultzatzeko ahalmena izan behar du.
3. Eskola denborak birpentsatzeak esan nahi du irakaskuntza jardunaldia ez dela nahastu behar ez ikasleen eskolako ikaskuntza jardunaldiarekin, ez ikastetxearen jardunaldiarekin, erabilera anitzeko ekipamendu publikoa izanik, ezta horietara murriztu behar ere. Bereiztea eta funtzio anitzagoko eta inklusiboagoko antolaketa bat ezartzea komeni da.
4. Haurren eta nerabeen hezkuntza denborekin ikuspegi zabalago bat izatea; hau da, ikastetxeak eskaintzen dituen ikaskuntza formalak eskolaz kanpoko ikaskuntza ez formalekin edo informalekin integratu eta lotzea, irakasle taldeek lidergo pedagogikoa beren gain hartuta, ikaskuntzen arteko koherentzia bermatzeko eta bere ingurunera eta udalerrira irekitako eskolaren hezkuntza baliabideak aprobetxatzeko.
5. Era berean, ordutegiaren berrantolaketak bai ekitatea, bai emaitzak hobetzea bermatu behar du, hala ikasleek, nola ikastetxeek, are gehiago ikastetxea haurren artean premia handiak eta pobrezia dagoen toki batean badago edo halako haur askoz osatuta badago. Horretarako, zailtasun handienak dituzten ikasleentzako neurri indartzaileak eta denbora osagarriak aktibatu beharko dira, baita udan ere.
6. Ikasleek jasotzen dituzten heziketa denborekin kalitatea eta eraginkortasuna hartu behar da eztabaida publikoaren ardaztat. Ildo horretan, heziketa egun bakoitzeko asmoak zein diren argitu behar da, ikasgelako denborekin erritmoak adinaren eta pertsona bakoitzaren arabera egokitu, etenaldi-atsedenaldiak birbanatu eta LOMLOEK (2022) zehaztutako

diziplinarteko arloetan eta ikaskuntza egoeretan ikaskuntza formalak eta ez formalak lotu.

7. Azkenik, ordutegiaren eta denborearen berrantolaketak bat etorri behar du irakaskuntza lanbidetara gogotuz eta berrikuntza pedagogiko eta metodologikoarekin konprometituta gauzatzearekin. Horretarako, baterako irakaskuntza, curriculumaren globalizazioa eta talde lana optimizatu behar dira, protagonista guztien ongizatea xede duen eskola publiko, demokratiko, kalitate handiko eta abegitsu baten nortasun ikur gisa.

Jardunaldien aniztasuna: eztabaida ez da bitarikoa

	Jardunaldi trinkoa	Jardunaldi estentsiboa	
07:30-09:00	Goiztiarrentzako zerbitzua		07:30-09:00
09:00-14:00	Irakastorduak	Irakastorduak	09:00-12:30
		Jantokia	12:30-14:30
14:00-16:00	Jantokia	Irakastorduak	14:30-16:00
16:00-17:00	Eskolaz kanpokoak		16:00-17:00

Beraz, 2023. urtean eskola jardunaldiari buruzko eztabaida irekitzeak orain dela hamar edo hogeitun urte ez zeuden edo hain agerikoak ez ziren erronkei eta premiei erantzutea dakar. Eztabaidagaiak eta baldintzak desberdinak dira, eta adingabeen garapen eta sozializazio egoera askoz konplexuagoa eta korapilatsuagoa da. Beraz, administrazioek eta irakasle taldeek bi aukeraren arteko erreferendum soil bat egitea baino zerbait gehiago espero da, horrek ez duelako aldaketa nabarmenik eragiten errutina pedagogikoetan, ordutegiak trinkotzetik eta horren albo ondorioetatik harago.

2. Jardunaldi trinkotuaren edo jarraituaren albo ondorioak

Gizarte ekintza orok bigarren mailako ondorioak ditu, nahi gabeko edo ez partaideek, ez esku hartu duten eragileek eragin nahi ez zituzten ondorio kaltegarriak (Boudon, 1977). Jardunaldi trinkotua edo jarraitua Lehen Hezkuntzako eta DBHko ikastetxe publiko gehienetara zabaltzean, apenas egin den eraginari buruzko ebaluazio ofizialik, eta zabalpena normalizatu egin da, saihetsezina balitz bezala. Hala ere, azken urteetan, jardunaldi jarraitura aldatzeak dituen albo ondorio edo ondorio kaltegarriak buruzko ebidentziak metatu dira.

2.1. Emaitzak ez dira hobetu, nahiz eta ikasleen lan karga handiagoa izan

Caride-ren azterlan aitzindariak (1994) jada adierazi zuen jardunaldi jarraitua eta trinkotua zuten ikasleen lana areagotzeak % 10-% 20 murrizten zituela hura aplikatzen zuten ikastetxeen emaitzak. Aurrerago, jardunaldi mota bat edo bestea defendatzeko ebidentzia nahikorik ez zegoela ikusi zen (Fernández-Enguita, 2001), ordutegi eredia gainerako aldagai pedagogikoetatik isolatzea metodologikoki zaila zelako eta datu partzial batzuk orokortzeko modukotzat hartzea falazia ekologikoa zelako.

Denborak aurrera egin ahala, jardunaldi trinkotua edo jarraitua itxuraz ongi uzten ez duten beste ebidentzia sendoago batzuk pilatzen joan dira Espainian. Morales, Galán eta Pérez-en azterketak (2017) erakusten duenez, jardunaldi jarraituarekin espero baino aurrerapen akademiko gutxiago lortu dira eta eskola jardunaldi zatituarekin jarraitu duten autonomia erkidegoek izandakoen parekoak dira. Gainera, agerian geratu denez, irakasleek eskola jardunaldi jarraitua hobesten dute, prestakuntza areagotzeko aukera edo lantokirako joan-etorri gutxiago egin beharra argudiatuz. Baina, ikusi denez, arratsaldeetan ez da areagotu irakasleen prestakuntza jardunaldi jarraitua duten autonomia erkidegoetan. Bestalde, Valentziako Generalitateko hezkuntza aditu eta ikuskatzaileen batzordeak 2013-14ko ikasturtean egin zuen ebaluazio batean ikusi zenez, bi ikasturte lehenago jardunaldi jarraitua probatu zuten ikastetxe pilotuen artean 9 ikastetxetik 8tan emaitza akademikoek okerrera egin zuten eta ikasturte errepikatzeen kopurua handitu egin zen³.

Jardunaldi jarraituak ez ditu errendimenduak handitu, ezta ikasleen nekea murriztu, haien arreta gaitasuna hobetu, eta familia kontziliazioa erraztu ere (Cavet, 2011; Morán de Castro eta Caride, 2005). Eskola ordutegiak aldatzeak ez dakar oro har familiako bizimodua hobetzea; izatekotan, ordutegi malguak dituzten familia batzuei mesede egin diezaieke, baina familien zainketa antolamendua zailtzen du, bi diru sarreratako eta lan ordutegi luzeko etxeen eredia nagusitzen ari den garaian. Paradoxikoki, jardunaldi jarraitua martxan jarrita, berau bultzatu eta guraso gehienek kaltetan ezarri duten irakasle taldeak izan dira kontziliazioaren benetako onuradunak. Esade-EcPol erakundearen txostenaren arabera (2022), jardunaldi jarraituak urtean 5.343 milioi euroko galera dakarkio Espainiari, amen zati bat arratsaldeetan 12 urtetik beherako seme-alabak zaintzera eta lanaldi osoa izateari uko egitera behartzen dituelako.

Era berean, jardunaldi jarraituak eta edukiak goizean intentsiboki metatzeak etxean eta asteburuetan etxeko lan gehiago izatea eragiten du (Morán de Castro, 2005). Etxeko lanen pilaketa hainbestearainokoa izatera iritsi zen, ezen CEAPAk lau asteburutan “etxeko lanen greba” antolatu baitzuen 2016ko azaroan. Espainian, 15 urteko ikasleek batez beste astean 6,5 ordu ematen dituzte etxeko lanak egiten; ELGAko batezbestekoa, berriz, 4,8 ordukoa da, eta, PISAn lider diren herrialdeetan, Finlandian eta Korean esaterako, 2,5 ordukoa. ELGAren datuen arabera (2014), Espainia da etxeko lan zama handiena duen herrialdeetako bat, tradizio katolikoko honako beste hauekin batera: Polonia (6,6 ordu), Irlanda (6,8) eta Italia

3 *Las Provincias*, 2015eko martxoak 18, “Educación descarta la jornada continua al empeorar los resultados en centros piloto”.

(8,4). Gainera, txosten horrek erakusten duenez, etxeko lanen kopuruak ez du eraginik izaten eskola sistemaren errendimendu globalean. Beraz, beste faktore batzuek eragiten dute eskola sistemaren errendimendu globalean: irakaskuntzaren kalitateak, irakaskuntza praktikek, ebaluazio moduek eta ikastetxeak antolatzeko moduak.

Espainiako 15 urteko ikasleen lan karga handia da, ez bakarrik konparazioz etxeko lan gehiago dituztelako (etxeko lan gehien jartzen dituzten ELGAko herrialdeen artean zazpi-garrena da), baita erreparasatzeko eskola partikular gehiago kontratatzen direlako (ELGAko 28 herrialdeetatik hirugarrena 2012an) eta errefortzuko akademia gehiago ere (ELGAko herrialdeen artean bosgarrena), Gabaldónek eta Obiolsek egiaztatu dutenez (2017).

Ordutegia goizean metatzeak eskatzen dituen ahalegin eta exigentzia akademiko gehigarriak eginda ere, Espainiak ez du aurrera egin PISA adierazleetan 2003tik 2018ra, eredu transmisibo, akademizista eta gaitasunekiko lotura txikikoa duelako. Eredu horrek ez du eragiten ikasleek ikasten dutenaren aplikazioan pentsatzea eta horixe aztertzen du PISAK, hain zuzen ere (Martínez-Celorrio, 2019). Paradoxikoki, Espainiak 15 urte daramatza PISA-ren neurketetan emaitzak hobetu gabe (2003-2018), nahiz eta ikasleen gurasoek heziketa maila handiagoa duten: 2003an gurasoen % 51k oinarritzko ikasketa maila besterik ez zuten, baina 2018an oinarritzko ikasketak bakarrik zituzten gurasoak % 32 besterik ez ziren, eta, goi mailako ikasketak zituzten gurasoak 2003an % 27 izatetik 2018an % 44 izatera igaro ziren. Ez jardunaldi jarraitu orokorra izanda, ezta familiaren hezkuntza maila handiagoa izanda ere, Espainiak ez du lortzen PISA-n nabarmentzea; bai, ordea, Portugalek eta Alemaniak, zeintzuek jardunaldi osoko hezkuntzaren eredia ezarri baitzuten, aurrerago ikusiko dugun bezala.

2.2. Desberdinkeriak erreproduzitzea eta itunpeko eskola pribatua handitzea

Eskolaz kanpoko jardueren eta aisialdi hezigarriaren eskuragarritasuna ekitatezkoa izatea Nazio Batuek aitortutako haurren eskubideen parte da (1989). Ekitaterik ez izatea desabantaila bat da; izan ere, errenta txikieneko haurren eta familien artean, desberdinkeriak areagotzeaz gain, pantailen gehiegizko kontsumoa, sedentarismoa, obesitatea eta gorputzaren eta kirolaren abandonua areagotzen ditu⁴. Jardunaldi jarraitua ezarri duten autonomia erkidego guztiek ez dute eskolaz kanpoko eskaintza publiko unibertsalik ezarri, beraz, aurreko jardunaldi zatituaren ereduarekin alderatuta, beherakada bat gertatu da.

Valentziako Erkidegoan, jardunaldi zatituan eskolaz kanpoko jardueren erabilera % 40koa izatetik jardunaldi jarraituan % 25ekoa izatera pasatu zen (Feito, 2022); Galizian, berriz, % 50ekoa izatetik % 30ekoa izatera (CEAPA, 2010), eta kaltetuenak egoera ahulenean zeuden ikasleak izan ziren. Beraz, jardunaldi jarraituak, besteak beste, nahi gabeko ondorio hori sortzen du, Mateo efektua areagotzearen ondorioz; hau da, eskolaz kanpoko jarduerak kontratatatu ditzaketan klase ertaineko familien eta halakorik ez duten edo kalitate txikikoak

4 Desberdinkeriari dagokionez, Estatu Batuetan, klase ertaineko etxeetan jaiotzen diren Lehen Hezkuntzako 6. mailako haurrek 6.000 ordu gehiago ematen dituzte eskolaz kanpoko jardueretan, familiarekin irakurtzen, museoak bisitatzeko, udan heziketa jarduerak egiten eta bestelako estimulu aberasgarri batzuk jasotzen etxe pobreetan jaiotzen direnek baino. Ikasgelan 5 urte ematearen pareko kultur kapital galera da hori, eta, haien etorkizuneko hezkuntza ibilbideak baldintzatuko ditu.

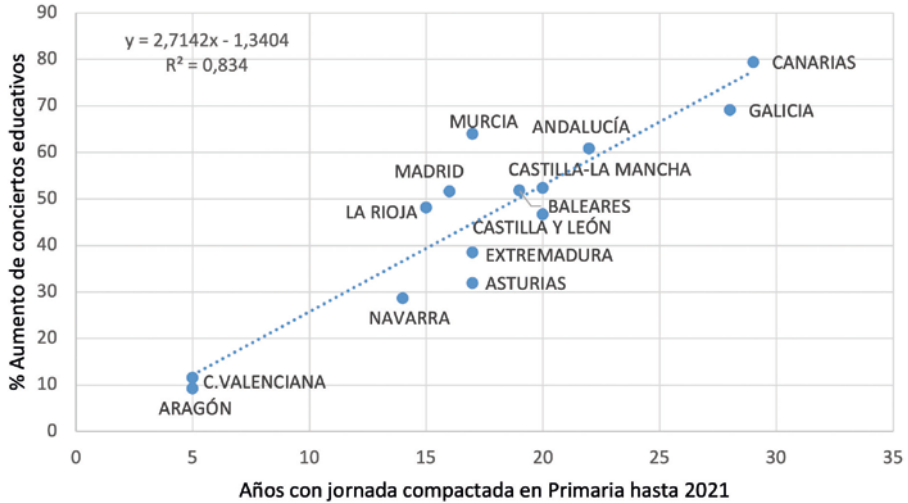
dituzten errenta baxuko familien artean ikaskuntzei eta heziketa estimuluei dagokienez dauden desberdineriak handitzearen eraginez. Autonomia erkidego eta udal gehienek ikastetxe publikoetan eskolaz kanpoko zerbitzuak finantzatzeko konpromisoa hartu zuten, baina murrizketen eta erakundeen arretarik ezaren ondorioz, ikastetxe askok ez dute kalitatezko eskaintza egituraturik, edo guraso elkarteek kostuak eta antolaketa beren gain hartzearen mende daude.

Jardunaldi jarraitua ezartzearekin batera, ikastetxeetako jantokien erabilera maldan behera joan da. Espainian, Lehen Hezkuntzako ikastetxe publikoen % 72,5ek dute eskola jantokia, baina ikastetxe horietako ikasleen % 38,6k bakarrik erabiltzen dute jantokia (Save the Children, 2022). Hori gutxi balitz, Espainian eskola jantokirako laguntzak haur eta derrigorrezko hezkuntzako ikasleen % 11,2k baino ez dituzte jasotzen, eta pobrezia egoeran dauden 1.085.378 haur eta nerabe kanpoan uzten dituzte laguntzarik gabe. Hau da, eskola jardunaldia jarraitu edo trinkotu bihurtzeak aukera berdintasuna urratzen du, Lehen Hezkuntzako zein DBHko egoera ahuleneko ikasleen artean haur nutrizioa bermatu gabe utzi duelako. Jardunaldi jarraiturako tantakako (ikastetxez ikastetxeko) aldaketa partikularren ondorioz, ongizate kolektiboari eragiten dioten ondorio kaltegarri edo konpondu gabekoen inguruko prisma edo ikuspegi kolektiboa galdu da. Erosotasun interes batzuen partikularismo pribatua nagusitu da ikastetxe publiko ekitatibo orok izan beharko lukeen unibertsaltasunaren aurrean.

Kontua are larriagoa da aintzat hartzen badugu Hezkuntza eta Lanbide Heziketako Ministerioak ez duela eman Espainia osoko eta autonomia erkidego bakoitzeko ikastetxe publiko eta pribatuetan irakaskuntza mailen arabera dagoen jardunaldi motari buruzko datu ofizialik. Datu ofizial berrienak gardentasunaren aldeko atari batek egindako eskaera publikoari esker eman dituzte, eta 10 autonomia erkidegoren kasuan bakarrik (Maldita.es, 2023). Datu horien arabera, 2023ko martxoan Espainiako Haur eta Lehen Hezkuntzako ikastetxe publikoen % 80k baino gehiagok jardunaldi jarraitua dute; ikastetxe pribatu edo itunpekoen kasuan, berriz, % 23k baino zertxobait gehiagok. Jardunaldi zatituari dagokionez, ikastetxe publikoen % 19k bakarrik dute; ikastetxe itundu eta pribatuen kasuan, berriz, % 77k.

Hortaz, jardunaldi mota sare publikoaren eta itunpekoaren arteko segregazioa ulertzeko adierazle esanguratsua da. Bat-batean, hezkuntza eskaintza publikoak bere jardunaldia 14:00ak arte trinkotu du, ez ditu bermatzen eskolaz kanpoko kalitatezko jarduerak unibertsalak eta jantokiak eta kantinak ezabatu ditu. Aldiz, itunpeko eskaintzak jardunaldi zatituari eutsi dio, seigarren ikastordu bat gehituta, jantokiei eutsi die eta 3 urteetatik 18etara bitarteko ibilbide osoa eskaintzen du. Gogoan izan behar da itunpeko ikastetxeetan seigarren ikastordua gehitu dutela, eta, horren ondorioz, batez beste 175 eskola ordu gehiago dituztela eta Lehen Hezkuntza osoan 1.050 eskola ordu gehiago, hau da, gutxi gorabehera ikasturte oso bat.

1. grafikoa. Lehen Hezkuntzako jardunaldi trinkotuaren indarraldiaren eta epe horretako itunpeko ikastetxe pribatuen handitzearen arteko korrelazioa, autonomia erkidegoen arabera

Iturria: geuk egina, EIN-Hezkuntzako Gastu Publikoaren Estatistika, Gabaldón&Obliol (2016) eta Maldita.es (2023) oinarritzat hartuta.

Grafikoan agertzen denez, korrelazio handia dago; zenbat eta urte gehiago igaro sare publikoan jardunaldi jarraitua ezarri zenetik, orduan eta gehiago hazi da itunpeko sarea autonomia erkidego bakoitzean. 2021ean, jardunaldi jarraituarekin 29 eta 28 urte zeramatzaten Kanarietan eta Galizian, itunpeko sarea sistema hori ezarri zenean baino % 79 eta % 70 handiagoa zen. Jardunaldi jarraituarekin 5 urte zeramatzaten Valentziako Erkidegoan eta Aragoi, berriz, itunpeko sarea % 10 baino ez zen hazi 5 urte horietan. Grafikoan ikusten denez, korrelazioa sendoa da (0,834ko R²-a) eta bigarren mailako ondorio kaltegarri bat adierazten du, hau da, sare publikoan jardunaldi jarraitua finkatzeak itunpeko ikastetxeen hedapen proporzionalarekin zerikusia duela. Elkarrekin lotuta daudela esan daiteke, eta eskola publikoaren deskapitalizazioaren zati bat eta itunpeko sareko segregazioaren zati bat ez datozela kanpotik, barrutik baizik; ordulegiak zabaldu, aberastu eta arreta osoago bat bermatu beharrean konprimatzearen ondorio direla.

Jardunaldi jarraituak aukera berdintasunean duen eragin kaltegarria guztiz ezartzea lortu ez duten autonomia erkidegoetan ikusten da ongien. Madrilen kasuan, jardunaldi jarraitua Lehen Hezkuntzako ikastetxe guztien % 37ra iristen zen 2016an, baina ezarpena klase sozialaren eta ingurune sozioekonomikoaren arabera zen argi eta garbi (Hóspido, 2019). Ingurune sozioekonomiko baxuko ikastetxeen % 63ra iristen zen, behe-ertainekoaren % 52ra, klase ertainekoaren % 32ra, eta, ingurune ertain-altuko ikastetxeen kasuan, % 7ra soilik.

Gizarte estratifikazioa agerikoa zen sare publikoaren eta itunpeko sarearen arteko banaketan, baina jardunaldi jarraituaren hedapenak are gehiago indartu du; ordulegi trinkoak eskaintzen dizkie hezkuntza kontentsazioaren premia handiena duten gizarte maila baxuenei. Duela hogeitau urte, Fernández-Enguitak (2002) eskola publikoaren ezkutuko pribati-

zazio gisa deskribatu zuen sindikatuek jardunaldi trinkotuaren alde egindako apustua. Haren arabera, irakasleen aldebakarreko lan interesetara makurtuta zegoen, gutxi informatutako errenta maila eta kultur kapital txikiko familien kaltetan.

2. grafikoa. Lehen Hezkuntzako eskola jardunaldiaren banaketa, ikastetxearen maila sozioekonomikoaren arabera (Madrilgo Erkidegoa, 2016)

Iturria: EsadeEcPol (2022)

Jardunaldi jarraitua unibertsala ez den lekuetan berau ezartzearen aldeko mugimendu bat izateak, halaber, egoera ahulenean dauden eta zailtasun handienak dituzten ikasle eta auzoekiko harremanaren maiztasunetik “ihes egite efektu” bat dagoela adieraz dezake. Egoera ahulenean dauden ikasle eta familiekiko eskola lotura zabaldu eta aberastu beharrean, edo ikastetxe publikoak itunpekoekin berdintzeko seigarren ordu bat barne hartu beharrean, ordutegi osoa goizetan metatzen da gizarte maila baxuenetan. Prozesu horren ondorioz, jarduera akademikoa intentsifikatu egiten da, ikasleen biorritmoekin eta arreta zikloekin bat etorri ez arren, ezta motrizitatearekin ere ikasgelan finko egon behar izanda, eta are gutxiago behe-erdi mailako gizarte jatorriko edo egoera ahuleneko ikasleen artean.

Aipatutako albo ondorioak kontuan hartuz, baliteke jardunaldi jarraitua sare publikoan eta ingurune kalteberenetan eta konplexutasun soziokultural handienekoetan nagusitzearen eraginez eskola publikoaren esku hartze konpentsatzailearen premia handiena duten lekuetan ikaskuntza eta sozializazio arloetako emaitzak geldiarazten edo okertzen aritzea (Feu i Gelis eta Prieto-Flores, 2011), baita familiak eta ikasleak poliki-poliki itunpeko sarera aldatzea ere, eta, azken horren ondorioz, sare publikoa deskapitalizatzea. Gainera, jaiotza tasa biziki jaisten ari denez, familiek eskaintzen dituzten balio erantsiko zerbitzuen arabera hautatuko dute, nagusiki, sare bat edo bestea.

Laburbilduz, epe laburrera begira, irakasleentzat jardunaldi jarraitua erakargarria eta erosoan izan daiteke, baina haren bigarren mailako ondorioek adierazten dutenez, ez du beren prestakuntza handitzea eta hobetzea bultzatzen, ezta ikasleen emaitzak hobetzen ere; are gehiago, hezkuntza desberdinkeria eta eskola segregazioa larriagotzen ditu eta poliki-poliki ikasleak galaraztea eragiten du, edo egoera ahulenekoekin geratzea. Ondorioz, eskola publikoaren pisua oso txikia izatea ekarriko du, eta, hala, inklusibotasuna eta klaseen arteko unibertsaltasuna galduko ditu.

Beraz, hezkuntza publikoko ordutegi esparrua arautzeko orduan, botere publikoek proaktiboagoak izan beharko lukete, beste eredu positiboago batzuk bilatu eta aukera jarraituaren

bigarren mailako ondorioak oso kontuan izan, horiei aurre egin eta deuseztatzeko. Jardunaldiei buruzko eztabaidak jardunaldi jarraituaren eta zatituaren arteko dikotomia faltsu eta pobre hori gainditu behar du, zeinetan beti jarraituak irabazten duen, egindako hautua aldatzeko aukerarik eman gabe, nahiz eta gehienetan itsu-itsuan egiten den edo informazio oso partzialarekin, epe luzean dituen ondorio kaltegarriak kontuan hartu gabe.

3. Jardunaldi osoko hezkuntza, alternatiba integral gisa

Espainiako oinarriko hezkuntzako (6-16 urte) ikastetxe publiko gehienek jardunaldi jarraituaren alde egin dute; Europan eta beste latitude batzuetan, berriz, kontrako norabidean, jardunaldia luzatu dute, jardunaldi osoko hezkuntzaren ikuspegiari oinarrituz (Esade-EcPol, 2022; Samper, 2022a; Sintés, 2019; Carbonell, 2016). Ikuspegi horrek jardunaldi jarraituaren eta zatituaren arteko eztabaida gogorra gainditzea ahalbidetzen du, begirada zabaldu eta eskola berrinterpretatzen duelako; ikaskuntza, zaintza eta sozializazioko zentro aktibotzat hartzen du, beraz, ikasleei denbora pedagogiko luzeagoa eta hobea eskaintzen die, eta heziketa ekintza zabaltzen du, tokiko ingurunea eta udalerrriak inplikatur.

3.1. Jardunaldi osoko hezkuntzaren eredua

Jardunaldi osoko eskola (JOE) eredu pedagogiko integrala da, eta azken urteotan munduko hainbat tokitan hedatu da, bai Uruguain eta Mexikon, bai Alemania, Frantzia, Suitza, Portugal eta Kroaziako hezkuntza erreformatan, besteak beste. Hainbat modalitate eta diseinu daude, baina alderdi komun batzuk dituzte: heziketa denbora luzatu eta eskola optimizatu dute, curriculum helburuekin lotutako ikaskuntza esperientzia eta egoera esanguratsuagoak izateko espaziotzat hartuta, baita tokiko ingurunearekiko eta eskolaz kanpoko denborarekiko harremana berrantolatu ere. Jardunaldi osoko hezkuntza ereduak dituen abantaila edo onuren dekalogoak (ELGA, 2021; Carbonell, 2016; Höhmann, Kamski&Schnetzer, 2012; Aeberli&Binder, 2005) honako osagai hauek ditu:

a) Hezkuntzaren kalitatea eta bikaintasuna:

- Hezkuntzaren kontzeptu holistikoagoa garatzen du, zeinak trebetasun kognitiboak eta emozionalak, sozialak eta zibikoak sustatzen dituen, eta ikastetxea heziketa ekosistema baten bihotz bihurtzen du.
- Ikasle bakoitzaren ibilbidean heziketa integrala eskainiz, ezagutzen, gaitasunen eta balioen lorpena hobetzen du, curriculumeko helburuak eta edukiak ikaskuntza egoera anitzagoekin, motibatzaileagoekin eta zabalagoekin bateratuta.
- Irakasleek ingurunea eskolak emateko heziketa baliabide gisa baliatzen dute, eta hezkuntza eragile erantzunkideekin (liburutegiak, museoak, erakundeak, kultura sortzaileak...) aliantzak egiten dituzte. Hala, hiri hezitzailearen eta diziplinarteko taldeen parte aktiboak dira.
- Ikaskuntza pertsonalizatzen eta indartzen du, saioen erritmoa adin bakoitzeko biorritmoetara hobeki egokituz, eta kontzentrazio eta erlaxazio blokeak tartekatuz, horrek ikasgelako giroa eta bai ikasleen, bai irakasleen ongizate emozionala hobetzen dituelako.

- b) Hezkuntza ekitatea eta inklusioa
- Ikasteko aukerak handitzen ditu, ibilbideetan curriculumetik kanpoko desberdinkeria murrizten du eta emaitzen arteko arrakalak ixten ditu, hezkuntza ekitatearen eta justiziaren ikuspegi aktibo batetik, zeinak, epe luzean, pobrezia- eta desberdinkeriaren kostuak murriztuko baititu.
 - Ikastetxearen eginkizun inklusiboa bultzatzen du, ikaskuntza eta estimuluen poltsa anitzagoa eskainiz. Horrek desberdinkeriak konpentsatzen ditu, egoera ahulenean dauden ikasleei baliabide berriak eta ordaindu edo kontratatu ezin zituzten aukera gehiago ematen baitizkie.
 - Baliabideak barne hartu eta unibertsalizatzen ditu, gizarte segregaziorik eragin gabe, ikasleen zati bat zentro irekietan, gizarte zerbitzuetako ludoteketan edo ongintzako jantokietan segregatuta daudenean, edo egin ditzaketen eskolaz kanpoko jardura bakarrak generoari dagokionez oso estereotipatuak eta kalitate eskasekoak direnean.
- c) Arreta integrala eta familia kontziliazioa
- Eskola jantokia bermatzen du, ohitura osasungarriak ikastea eta arratsaldeetan etxean heldurik ezean arretarik gabe geratuko lirakekeen haur eta nerabeak gehiago zaintzea eta arreta handiago ematea.
 - Eskolaz kanpoko aisia, interesen eta zaletasunen aurkikuntza, aberastu eta hobeki egituratzen du, eta pantailen gehiegizko kontsumoa prebenitzen du, baita beste adikzio eta nahasmendu emozional batzuk ere (tristura, bakardadea. . .).
 - Kontziliazioa errazten du, baita enpleguan eta lan ibilbidean genero ekitate handiagoa izatea ere, batez ere seme-alabekin bakarrik bizi diren emakumeen kasuan.

Jardunaldi osoko eskolan, ikasleak denbora gehiagorik artatzen, estimulatu eta hezten dira, jardura eskaintza hobea izaten dute, eta irakasleek langile espezializatu gehiagoren elkarlana eta laguntza dute (Höhm, Kamski & Schnetzer, 2012). Funtsean, hezteko garaian erantzunkidetasun komunitario handiagoa dakar, eskolarekin eta haren hezkuntza proiektuarekin lotutako heziketa zirkuitu eta ekosistemak antolatzea, ikaskuntza formalen eta ez formalen arteko koherentzia pedagogikoa bermatuz. Espainian, LOMLOE-k xedatzen du koherentzia hori autonomia erkidegoek eratu behar dutela (5 bis artikulua) eta etorkizunean jardunaldi osoko eskola ereduak probatzeko atea zabalik uzten du.

3.2. Jardunaldi osoko hezkuntzaren eremuko nazioarteko esperientziak

Alemanian, jardunaldi osoko eskola (JOE) 2001eko hezkuntza arloko erreformaren bidez bultzatu zen, 2000. urteko lehen PISA-n izandako emaitza txarrekin herrialde osoa asaldatu ondoren. Mugimendu feministak egindako aldarrikapena izan zen —hau da, kontziliazioa erraztea, emakumeek beren lan ibilbidearekin jarraitu ahal izateko, lanaldi erdian aritzera mugatu behar izan gabe— horren hedapena azkartu zuen bigarren faktorea. Alemanian, jardunaldi osoko eskolak (*Ganztagschulen* edo GTS) “XXI. mendeko gaitasunen” ikuspegi oinarritzen dira, eta ikaskuntza dinamikoa, diziplinartekoa, autonomoa, aplikatua eta esperientzia esanguratsuen sortzailea izatea dute helburu. GTSek hiru baldintza betetzen dituzte (Samper, 2020):

- a) Egunero jantoki zerbitzua eskaintzen dute, 1-2 orduko etenaldia eginez, atsedenaldira-ekin edo eskolaz kanpoko jarduerekin, kalitate irizpideak betez (dieta osasungarriak, hurbileko produktuak, menu pertsonalizatuak eta doakotasuna eskualde askotan, edo prezio murrizak, gehienez 3 €-koak).
- b) Eskola ordutegiaz gain, astean gutxienez hiru egunetan, arratsaldean eskolaz kanpoko jarduerak eta ikaskuntza ez formaleko doako jarduerak eskaintzen dira, beste 8 orduz. Hiru GTS ikastetxe modalitate daude:
 - Aukerako bertaratze ereduak (*Offene Ganztagsschulen*) hedatuena da, eta familiei nahi dituzten arratsaldeak aukeratzeko aukera ematen die.
 - Eredu erdiloteslean (*Teilweise gebundene Ganztagsschulen*), eskolaz kanpoko zenbait jarduera nahitaezkoak dira eta beste batzuk ez, edo ikasle batzuentzat nahitaezkoak dira, hots, gizarte egoera ahulenekoentzat edo errefortzua behar dutenentzat. Ikastetxe batzuetan seigarren ordu bat dute profil horietarako.
 - Eredu integratu eta loteslean (*Gebundene Ganztagsschulen*), hala eskola jarduerak nola eskolaz kanpokoak nahitaezkoak dira ikasle guztientzat, eta goizez eta arratsaldez banatzen dira. GTSren modurik aurreratuen eta diziplinartekoena da.
- c) Azkenik, eskolaz kanpoko jardueren eskaintza ikastetxeko zuzendaritzak antolatu eta ikuskatzen du, eta etapako curriculum helburuekin lotuta egoteko diseinatuta dago. Era berean, ikastetxeek eta udalerriek gizarte hezitzaileak eta hezkuntza teknikariak kontratatzen dituzte laguntza eta orientazioa jasotzeko.

Eskolek erabakitzen dute GTS bihurtzea eta eskolaz kanpoko zer hezkuntza proposamen egin, kirol, arte, gizarte, zientzia eta teknika, hizkuntza eta errebaso eta errefortzuko jarduerak uztartuz. Proposamena eskola kontseiluak onartzen du, eta zuzendaritza taldeak gidatu eta bere gain hartu behar du, eskualde bakoitzeko finantzaketa deialdira aurkezten delako eta gauzatzeko konpromisoak sortzen dituelako. Hezkuntza Ministerio Federalak azpiegitura finantzatzen du (klimatizazioa, espazioen eta ikasgelen egokitzapena), eskualdeei laguntzeko zerbitzu bat sortzen du eta ikerketa eta ebaluazioa sustatzen ditu (StEG), eredu sendotzeko eta hobetzeko.

Alemaniko GTSek etxeko lanak ezabatzen dituzte; ikastetxean egiten dira, behar diren laguntzekin. Era berean, haurrak eta nerabeak gizarteko kide aktibo eta kritiko izateko ahalduzten dituzte, goizeko zirkuluetan eta astean behingo batzarretan parte hartzera ohituz, egin nahi dituzten jardueri eta interesatzen zaizkien gaii buruzko erabakiak hartzeko. Era berean, ikasle guztientzako gorputz eta kirol jarduerak bermatzen dituzte, baita atzerritar eta errefuxiatuentzako harrera eta hizkuntza murgiltzea ere. Eskolaz kanpoko jarduerak bai ikastetxean, bai ikastetxetik kanpo egiten dira, kirol talde, musika eta arte eskola, gazte erakunde eta enpresekin aliatuta. Gizarte hezitzaileen figura (*sozialpädagogie*) funtsezkoa da inguruko eragileekin lankidetzara kultura sendotzeko. Ebaluazioek erakusten dutenez, GTS ikastetxeetara doazen haurrek gainerakoek baino lagun gehiago dituzte, beraz, kapital sozial handiagoa metatzen dute eta inklusio komunitarioa errazten dute.

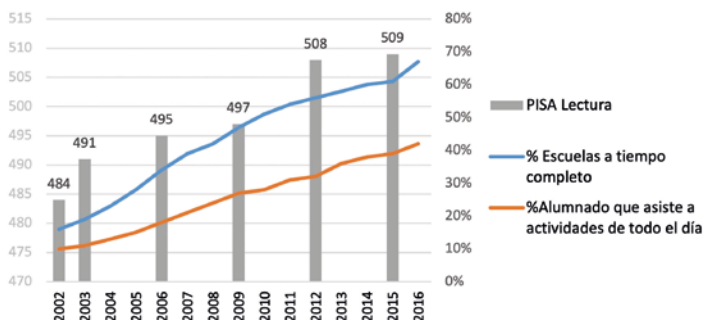
GTSren funtsezko elementuetako bat denboraren antolaketa da, horren bidez ikaskuntza prozesuak eta esperientziak maximizatzen. Ordutegiak 8 osagai banatu eta erritmoak konbinatzen ditu: 1) kontzentrazio eta erlaxazio denbora, 2) denbora gidatua eta denbora libre, 3) taldeko eta banakako denbora, 4) nahitaezko eta aukerako jarduerak egiteko denbora, 5) atsedenaldiak eta bazkaltzeko denbora, 6) mugimendua eta sedentarietatea, 7)

ikasgela barruko eta kanpoko espazioak, eta 8) ikastetxera sartu eta bertatik irteko denbora esparrua. Denbora ikasleen adinaren arabera bihurtzeko egokitzu kudeatzen da. GTS bakoitzak bere testuingurura ongien egokitzen den ordutegia egiten du, eta, horretarako, erritmo neurri hauek hartzen ditu:

- Lehen Hezkuntzan, goizeko 8:00-08:30ean hasi ohi dira, baina sartzeko ordutegia 9:00etara atzeratzen eta malgutzen ere ari dira. Zeregin kognitiboak ikasteko gaitasun handieneko orduetara egokitzen dira (goiz erdian eta arratsalde erdian), eta tartean jarduera malguak, aisialdikoak, bazkaria eta atsedendaldiak egiten dituzte.
- Irakasgaiak bata bestearen ondoren irizpiderik gabe eman beharrean, ordutegiak gehiago konbinatzen dituzte, denbora luzeagoko blokeak (90-100 minutukoak) 20-30 minutuko etenaldiekin tartekatuta. Era berean, jarduera kognitiboak gorputz, zentzumen, eskulan eta arte jarduerekin tartekatzen dira.
- Tutoretza eta orientaziorako, etxeko lanak egiteko, errefortzurako eta oinarrizko ikaskuntzak sendotzeko denbora eta espazioak daude.
- Irakasleek ikastetxean prestakuntza jasotzeko eta irakasleen artean elkarlanean aritzeko eta koordinatzeko denborak eta espazioak daude, baita irakasle taldeen eta gizarte hezitzaile taldeen artean elkarlanean aritzeko eta koordinatzeko ere, ikaskuntza formalen eta ez formalen arteko osagarritasunean aurrerapausoak eman ahal izateko.

Alemanian, 2002an, ikastetxeen % 16 bakarrik aritzen ziren jardunaldi osoan lanean (Lehen Hezkuntzakoak eta Derrigorrezko Bigarren Hezkuntzakoak); gehienak ikastetxe pribatuak. 2016an, % 67ra igo da ikastetxeen kopurua, eta ikasleen % 42 joaten dira egun osoko jardueretara. Horretarako 4.000 milioiko inbertsioa egin da 2003tik 2009ra, hezkuntza arloko erreformarekin lotutako “Etorkizuneko Hezkuntza eta Zaintza” (IZBB) programaren bidez. Alemanian GTSak hedatzeak PISA neurketa bakoitzean emaitzak hobetzen lagundu du.

3. grafikoa. Alemaniako jardunaldi osoko ikastetxeen eta ikasleen bilakaera, eta PISAko irakurmen arloko emaitzena

Iturria: PISA eta Samper (2020)

Horrez gain, emaitzen ekitatean 4 puntu hobetu da 2006-2015 aldian; Espainiak, berriz, 0,1 puntu egin zuen behera aldi horretan (ELGA, 2017). Era berean, jardunaldi osoko GTSak erabiltzen dituzten amen artean enplegu arloko genero ekitatea hobetu da: haien enplegaga-

rritasuna 26 puntu handitu da seme-alabak mota horretako eskoletara eramaten ez dituzten amekin alderatuta (Esade- EcPol, 2022).

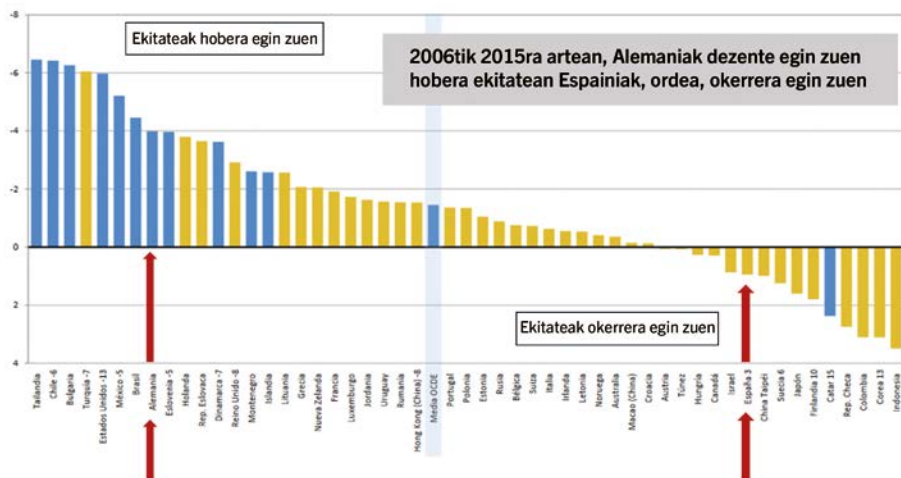
Portugalek *Escola en Tempo Inteiro* eredia ezarri zuen 2005eko hezkuntza erreforma-ekin. Hala, Oinarrizko Hezkuntzako lehen zikloko (6-10 urte) ordutegia arratsaldeko 17:30 arte luzatu zuen eta denentzat AECak (Curriculum Aberasteko Jarduerak) egiteko beste 3-5 ordu ezarri zituen. Era berean, 2005ean Oinarrizko/Lehen Hezkuntzako 3. eta 4. mailako ikastetxe guztietan ingelesa curriculumaz kanpoko derrigorrezko eskaintza bihurtu zen. Erre-formaren helburuak honako hauek izan ziren: ikaskuntzen oinarria indartzea, curriculumaz kanpoko eskaintza ekitatez unibertsalizatzea eta familia kontziliazioa erraztea. 6-10 urteko ikasleen % 80k diruz lagundutako eskola jantokian (3 €-ko gehieneko prezioa) eta arratsal-deetako AEC jardueretan parte hartzen dute. Gainera, bigarren ziklora, 12 urte bitartekora, zabaltzea aztertzen ari dira (Samper, 2022b).

Udalerrriak dira Estatuak finantzaturako AECen sustatzaileak; zuzenean kudea ditzakete edo elkarte eta erakundeei liziatu diezazkiekete. Familientzat aukerakoak dira AECak, baina ikastetxe guztiek nahitaez eskaini behar dituzte. AEC programa guztiek ikasteko eta etxeko lanak egiteko laguntza eta errefortzua barne hartzen dituzte, ikastetxeko zuzendaritza tal-deak antolatuta eta horretara irakasleak bideratuta, astean gutxienez 90 minutuz. Premia bereziak dituzten ikasleentzat, banakako hezkuntza plan bat (BHP) egiten da, zeinetan eskolako eta eskolaz kanpoko orduetan behar dituzten laguntza eta egokitzapen neurriak zehazten baitira. Era berean, udalerriek eskaintza espezifikoak eta alderantzizko inklusio esperientziak sortzen dituzte ikasle guztientzat. Udan eta oporretan, koordaindutako jardue-ra gehigarriak egiten dira familientzat, baina ikastetxeetako zuzendaritzek esku hartu gabe.

4.000 milioiko inbertsioa 2003tik 2009ra artean

2000tik 2018ra, Alemaniak hobera egin du emaitza hauetan:

- PISA, Matematikak: + 10 puntu
- PISA, Zientziak: + 13 puntu
- PISA, Irakurketa: + 14 puntu

AEC programak urtero planifikatzen dira, irakaskuntza proiektuaren helburuekin bat eginda, eta irakaskuntza klaustroan adosten dira. Asteko AEC eskaintza gehienez 5 ordukoa da Oinarrizko/Lehen Hezkuntzako 1. eta 2. mailetarako (25 irakastordu), eta 3 ordukoa 3. eta 4. mailetarako (27 irakastordu). Beraz, ikasturte guztietan, asteko eskola orduak eta AECenak batuta, 30 eskola arreta ordu dira guztira (Samper, 2022b). Nabarmentzekoa da Portugalgo erreformak ikasturte errepikapenak deuseztatu dituela 14 urtera arteko Oinarrizko Etapa osoan eta curriculum aniztasuna indartu duela, AEC programen laguntzaz. 2009az geroztik, PISA probetan hobetzen ari da Portugal, eta hezkuntzaren hobekuntza arloan erreferentziatzko herrialdeetat hartzen da nazioartean.

Nolabait, Portugalen eskola orduak hizkuntzak, matematika eta zientziak indartzera bideratu dira (PISAn neurtzen dira), eta AECetarako gainerako ikaskuntzak utzi dira ordu zama txikiagoarekin. Hala ere, AECetan, teknikariek ikasleak ebaluatzen dituzte, notak tutoreei ematen dizkiete eta noten buletinean jasotzen dira. AECak ematen dituzten profesionaleri 'AECetako teknikariak' deitzen zaie, eta Estatuak araututako musikako, ingeleseko eta kiroltako espezialistak dira, irakasle tituludunak izateaz gain, eta haien hautaketa prozesua publikoa eta Hezkuntza Ministerioak zentralizatua da. Bestalde, udal askok etengabeko prestakuntza eta kontratazio egonkorragoa eskaintzen diete AECetako teknikariei, eta ikas-tetxeekiko harremana estutzen dute.

Azken urteotan, AECek eskolaz kanpoko jardueren izaera ez formala gehiegi formalizatu dutela kritikatu da; izan ere, diziplinen arabera antolatzen dira eta eskola jardunaldia luzatzea dakarte, alderdi ludikoaren kaltetan. Aldaketa metodologiko bat abiatu da, eta, horrekin batera, udal askok jardunaldi osoko eskola terminoa erabili beharrean "jardunaldi osoko hezkuntza" darabilte, haurrak ez daitezen ikasle sentitu denbora guztian, eta, jarduera ez formalen eskolarekiko harremana murriztuz, autonomia eta esperimentazioa handitzeko (Samper, 2022b).

Bestalde, Frantziak 2013an Lehen Hezkuntzako eskola jardunaldia erreformatu zuen⁽⁵⁾, eta, era berean, lurraldeko hezkuntza proiektuak (PEdT) unibertsalizatu zituen 3-11 urteko haurrentzat. Proiektu horiek eskola publikoaren osagarri ziren, eskola orduen inguruko zerbitzu eta baliabideak ematen baitzituzten (garraioa, goizeko harrera, jantokia, eskolaz kanpoko jarduerak edo curriculumaz kanpokoak eta asteazkenetan ordu osagarri bat). Jarduera eskaintza hori udalek programatzen dute, Estatuako funtsekin eta oinarrizko estatu araudi baten arabera. Horretarako, PEdT-ak partaidetzaz definitu behar dira, ebaluatu eta hiru urtean behin berritu. Eskola bakoitzak CLAE bat du (*Centres de Loisirs Associé à l'École*), zuzendaritza propio batez eta animatzaile eta zaintzaile talde tituludun batez osatua, eta premia bereziak dituen ikasle bakoitzarentzat bermatuta daude. Udal bakoitzak CLAEak koordinatzeko, gainbegiratzeko eta berritzeko taldeak ditu, udalak zuzenean kudeatuak edo gizarte eta hezkuntza erakundeei lizitatuak.

Frantzian, 3-11 urteko ikasleen % 80k CLAEetan eta eskola inguruko baliabideetan parte hartzen du. Udalerriek familientzako erregistro bakarreko online plataformak dituzte. Horien bidez, tarifa sozialak edo bekak automatikoki aplikatzen dituzte familiaren errentaren

5 Décret n° 2013-77 du 24 janvier 2013 relatif à l'organisation du temps scolaire dans les écoles maternelles et élémentaires

arabera, eta prezio publikoak oso arrazoizkoak dira. Udalerrri batzuetan, PEdT-ak 0-3 urteko haurrei eta 12-18 urteko nerabeei ere eskaintzen dizkiete, eta, landa ingurunean, programa partekatuetan biltzen dira. Gehieneko ratioak 17 ikaslekoak dira jarduera bakoitzeko. Frantziako kasuan, eskola orduen eta eskolaz kanpokoen koordinazio pedagogikoa hobetzea da erronka handiena –irakasleek balio txikia ematen diote eskolaz kanpoko jardunari–, baita udalerrien artean eskaintzaren kalitatean dagoen aldea zuzentzea ere (Samper, 2020a).

Kroazian ere “Egun Osoko Eskola (WDS)” ezartzen ari dira Lehen Hezkuntzako ikastetxeetan. Horretarako, ordutegiak luzatzen, etxeko lanak ikastetxean egiten, irakaskuntza azpiegitura berritzen eta irakasleak trebatzen ari dira. Erreforma horrek ekitatearen garrantzia azpimarratzen du eta *Next Generation* funtsak baliatuz egin da. Hasiera batean, 25 milioi euro bideratu dira, 2026an ikastetxe publiko guztietan jardunaldi osoko hezkuntza unibertsalizatzerantz iristeko helburuarekin.

3.3. Kataluniako jardunaldi osoko hezkuntzaren arloko udal esperientziak

Bestalde, Kataluniako udalerrri askotan, jardunaldi osoko hezkuntza zabaltzen ari da, 2018an “Alianza Educació-360” ekimena abiatu zenetik, Bartzelonako Diputazioak, Fundació Bofill erakundeak eta pedagogia berrikuntzako mugimenduek sustatuta, baina Kataluniako Gobernuaren inplikaziorik gabe (FMRPc, 2018). Aliantzak honako printzipio hauek defendatzen ditu:

- a. leku guztietan ikasten eta hezten da (eskola barruan zein kanpoan), eta bizitzako denbora guztiaz arduratu beharra dago, baita eskolako oporraldiez ere, zeintzuek haurren bizitzaren laurdena betetzen baitute,
- b. hezkuntza prozesu osoa bermatzeko, gaur egun hiru zatitan –kontsumo digitala, ikasleen familia curriculum eta eskolako curriculum formala– banatuta dauden ikaskuntza garrantzitsuak bateratu eta lotu behar dira, erronka bikoitza planteatuz: a) eskolako eta institutuko eskolaz kanpoko espazioak Ikastetxearen Hezkuntza Proiektuaren parte izatea, eta, b) ikastetxeetatik kanpo ikasten dena aitortua izatea eta curriculum edukiekin lotuta egotea,
- c. denbora libre desberdinkeria espazio nagusia da, eta hezkuntza aukera ez formal berrietarako sarbidean ekitatea da erronka handiena,
- d. udalak eragile pribilegiatuak dira hezkuntza lidergoari eta komunitateko eragileen koordinazioari dagokienez, ikastetxeak beren zerbitzura jartzen dituzten hiri hezitzaileko jarduerekin lotzen dituzte,
- e. 360 °-ko begirada inklusiboa, nonahikoa eta zeharkakoa da, denboren eta espazioen muga tradizionalak gainditzen ditu, alde guztietan ikasteko potentziala dagoela ikusten du eta hezkuntza, eskola eta familiak lotzen ditu, haurrekin eta nerabeekin kohesionatuago dagoen eta arduratsuagoa den komunitate batean.

Une honetan 157 udal eta eskualde kontseiluk parte hartzen dute aliantzan. Udako heziketa programa propioak, eskola errefortzua, abandonuaren aurkako aukera berriak eta eskolaz kanpoko programak eskaintzen dituzte, bereziki jardunaldi trinkotua duten DBHko ikasleentzat. Horrez gain, “360 ikastetxe” deituriko 52 ikastetxek eta sare zibil eta komunitateko 121 entitate, elkarte, fundazio eta kirol kontseiluk parte hartzen dute alian-

tzan. Ikastetxeei eskaintzen dizkieten baliabideen eta heziketa sareen multzo horren bidez, honako hau osatzen da:

- tokiko ikaskuntza ekosistema bat, inklusiboagoa eta konektatuagoa, zeinak ikaskuntza formalak eta ez formalak edo eskolaz kanpokoak integratzeko aukera ematen baitu (Brugué eta Quintana, 2021; Martínez-Celorrio, 2021),
- zeinak ikaskuntzaren ekologia berria bere gain hartu eta garatzen baitu, gizarte konplexuago eta digitalagoetan presente dagoen ekologia, nonahiko eta bizitza osoko ikaskuntzan oinarritua, eta, hala, ikaskuntza integraleko ibilbideak gehiago pertsonalizatzea ahalbidetzen, eskolatik abiatuta, baina ingurune aberasgarriarekin hibridatuz (Coll, 2017).

Kontuan izan behar da Kataluniako unibertsitatez kanpoko hezkuntzako gastu publikoaren % 15 udaletatik eta toki erakundeetatik datorrela, tokiko autonomiaren eta hezkuntzarekiko eta ekitatearekiko konpromiso argiaren tradizio historikoari jarraituz (Martínez-Celorrio, 2021). Kataluniako jardunaldi osoko hezkuntzak hainbat aurrekari ditu: hiri hezitzaileko programak (90eko hamarkada), hiriko hezkuntza proiektuak (2000ko lehen urteak) eta ingurune hezkuntza planak (2004-2014).

1. irudia. Eskola eta institutuen zerbitzura dagoen tokiko hezkuntza ekosistema

Iturria: geuk egina

Kataluniako 2009ko Hezkuntza Legean gobernantza deszentralizatuko elementu berri bat barne hartu zen, “hezkuntza eremuak”, tokiko eta eskualdeko lurraldean dagoen hezkuntza eskaintza osoa –hezkuntza arautua zein ez formala, eskolaz kanpokoak eta hiri hezitzaileko jarduerak barne– programatzeko eta kudeatzeko unitate gisa. Hezkuntza Departamentuak 12 udalerritan sustatu zituen “hezkuntza eremu” pilotu horiek 2008 eta

2011 artean, autonomia handiagoa eta beren lurraldeko eta ikastetxe publiko eta pribatuetako hezkuntza gobernantzan modu partekatuan erabakitzeko ahalmena emanez.

2011tik Kataluniako gobernu subiranista berriek ikasle bakoitzeko gastu publikoaren murrizketa zorrotzak ezarri zituzten (-% 30, 2014ra arte), martxan zeuden hezkuntza eremuak kendu zituzten eta sare publikoko irakaskuntzako sindikatuak konpentsatu zituzten DBHn jardunaldi jarraitua jarriz. Orduan, jardunaldi aldaketaren eragina ebaluatuko zela agindu zuten, baina orain arte ez da egin eta inork ez du eskatu. Orain, gizarte konpromiso handieneko institutu publikoen mugimendu hasi berri bat arratsaldeko eskola orduak berreskuratzen ari da ikasleei arreta hobea emateko, aipatu ditugun pandemiaren eta horren albo kalteen ondoren.

3 grafikoa. Hezkuntza-denboraren gobernantza

Katalunian, 3-14 urteko haurren % 60k ez dute kirola ez den eskolaz kanpoko jarduerarik egiten (musika, hizkuntzak, robotika, ludikoak...), eta % 36k ez dute eskolaz kanpoko kirol jarduerarik egiten (Sindic de Greuges, 2014) eta eskolaz kanpoko denboran gizarte desberdineriak eta genero estereotipoak zuzenean erreproduzitzen dira. Hala ere, Katalunian ez da ez DBHn jardunaldi jarraitua bertan behera uztearen egokitasunari, ez Lehen Hezkuntzan jardunaldia luzatzeari buruzko eztabaida publikorik ireki, maisu-maistra gehienak aurka dardelako. Bitartean, jardunaldi osoko tokiko hezkuntza esperientziak aurrera doaz eta beren kabuz heltzen ari dira, Generalitat-eko egungo gobernuak arautu gabe, babestu gabe eta eskolaz kanpoko jarduerak eskubidea haurren eskubide gisa orokortu gabe. Beraz, Espainiako autonomia erkidegoren batek, beste herrialde batzuen irakaspenen alderdi onenetan oinarrituz, jardunaldi osoko hezkuntza ereduarentako trantsizioaren lidergoa serio hartzeko zain jarraitzen dugu.

Ondorio gisa

Espanian, LOMLOEk (2020) xedatzen du autonomia erkidegoek curriculumarekin lotutako hezkuntza formala hezkuntza ez formalararekin eta eskolaz kanpokoarekin artikulatu behar dutela (5 bis artikulua), eta, horrela, etorkizunean jardunaldi osoko eskola ereduak probatze-ko atea zabalik uzten du. Era berean, ohiko errutina pedagogikoak aldatuko dituzten hainbat berrikuntza sartzen ditu: ikasgelan irakasle batek baino gehiagok batera irakastea, diziplinarteko esparruak, ikasturte errepikapenak murriztea, curriculum bati lotutako ikaskuntza egoerak, ebaluazioa gaitasunetan gehiago oinarritzea eta ikastetxea tokiko ingurunera eta bere hezkuntza aukeretara irekitzea (81.2; 110.4 eta 121.2 art.).

Curriculum eredu berri honetan, lehen aldiz, ikasleek oinarritzko hezkuntza amaitzean (6-16 urte) izan behar duten profila definitzen da, ikasle guztiek, salbuespenik gabe, DBH amaitutakoan bereganatuta eta garatuta izan behar dituzten 7 gaitasun giltzarrien bidez zehaztuta. Beraz, eskola jardunaldiari buruzko eztabaidak, batetik, curriculumaren inguruko hausnarketarekin lotuta egon behar du, eta, bestetik, LOMLOEk planteatzen dituen aldaketa eskakizun berriei, zeintzuek hezkuntza jardunaldiaren kontzeptua zabaltzea ahalbidetzen duten, ikastorduak goizean eta eskolaz kanpoko munduarekin inolako loturarik izan gabe metatze hutsetik haratago.

Hezkuntzaren ikuspegian ingurune komunitarioko eragile guztiak eta ongi antolatutako kalitatezko jardunaldi osoko hezkuntzaren kontzeptua barne hartuko balira, beren zereginen bakarrak sentitzen diren irakasleei presioa eta estresa kenduko litzaizkieke. Bereziki, profesionalen arteko elkarlanaren irakaskuntza kulturarik ez badute (Hargreaves eta O'Connor, 2020), zeinak jardun pedagogikoa aberasten duen eta diziplinartekoagoa, kooperati-boagoa eta dagokion eta garatu behar duen komunitatera irekiagoa izatea eragiten duen.

Ezagutzaren gizarteak eskolari antolaketa paradigma berri bat ematen dio; esperientzia hezitzaileen tokiko eta komunitateko ingurunera (museoak, liburutegiak, gizarte etxeak, unibertsitateak, hirugarren sektorea, boluntarioak, udalerrak eta enpresak) irekitzean eta harekin lotzean oinarritutako paradigma berri bat. Ikaskuntzaren ekologia edo ekosistema berri bat da, eta botere publikoek gobernatzea eta arautzea komeni da, ekitatea berreskuratzeke, kaltetuta dagoelako eta segregazio maila handiagoa delako, ez bakarrik ikastetxeen artean, baita eskolaz kanpoko curriculumen eta klase sozial bakoitzerako hezkuntza jardunaldien artean ere. Jardunaldi osoko hezkuntzak desberdinkeria orbain hori itxi dezake eta jardunaldi jarraitu edo zatituari buruzko eztabaida antzu eta engainagarria gainditu, eta, hala, modernitatearenzko jauzi bat eginez, hezkuntzarako eskubidearen denbora zabaltzea daiteke, ekitate handienarekin. Zor hori dute gaur egungo gizarteak, eskolak eta irakasleek haurrekin eta nerabeekin pandemia ondoko garaian.

Eranskina

1. taula. Lehen Hezkuntzako ikastetxe publikoetako jardunaldi jarraituaren ehunekoa eta beste aldagai batzuekiko korrelazioa

	Urtea	Jardunaldi jarraitua duten Lehen Hezkuntzako ikastetxe publikoen %-a	Lehen Hezkuntzako batez besteko gastua etxe bakoitzeko (€-tan)	Ikastetxe publikoetan ikasturtea errepikatu duten 15 urtera bitartekoaren %-a	18 urtekoen eskolatzetasa 2020-21eko ikasturtea
Andaluzia	2012	88	95,99	39,93	74,3
Aragoi	2016	25	154,24	35,11	78,3
Asturias	2023	94	77,93	31,37	81,4
Balear Uharteak	2023	99	126,06	45,54	51,1
Kanariak	2023	100	107,2	45,08	66,2
Kantabria	2023	88,7	76,72	35,74	77,9
Gaztela eta Leon	2010	40	60,11	33,29	89,1
Gaztela-Mantxa	2010	78	65,01	41,21	59,2
Valentziako Erkidegoa	2023	74,1	143,38	40,81	79,3
Extremadura	2023	100	52,85	43,42	62,0
Galizia	2023	82,4	63,34	36,94	80,1
Errioxa	2010	38	131,93	36,55	81,5
Madril	2016	37	276,38	37,69	94,3
Murtzia	2023	99	133,12	42,68	75,1
Euskal Autonomia Erkidegoa	2023	2	172,19	25,3	92,0
Nafarroa	2023	82,4	140,1	27,94	87,8
R2 korrelazioa			0,3028	0,2558	0,4056

Iturria: geuk egina, EIN-Hezkuntzako Gastu Publikoaren Estatistika, Cabaldón&Obliol (2016) eta Maldita.es (2023) oinarritzat hartuta.

Bibliografia

- Aeberli, Ch. & Binder, H.M. (2005). *L'école à journée continue*. Zürich, Avenir
- Bernard, M. E. & Stephanou, A. (2018). Ecological Levels of Social and Emotional Wellbeing of Young People. *Child Indicators Research*, 11 (2), 661-679. or.
- Boudon, R. (1977). *Effets pervers et ordre social*. Paris, PUF.
- Brugué, Q. & Quintana, B. (2021). *Pautes per a l'articulació d'ecosistemes educatius locals*. Diputació de Barcelona.
- Caride, J. (1993). "A xornada escolar de sesión única en Galicia. Estudio avaliativo: Conclusións xerais e criterios de actuación". Santiago de Compostela, Xunta de Galicia.
- Carbonell, J. (2016). *Cap a una educació a temps complet*. Bartzelona, Fundació Jaume Bofill.
- Cavet, A. (2011). Rythmes scolaires: pour une dynamique nouvelle des temps éducatifs. Institut National de Recherche Pédagogique. *Dossier d'actualité*, 60. zk.
- CEAPA (2010). *La jornada escolar en la escuela pública. Informe comparativo. Curso 2009-2010*. Madril.
- Centro Reina Sofía sobre Adolescencia y Juventud (2022). *La crisis de la salud mental en la juventud española*.
- Coll, C. (2016). "La personalització de l'aprenentatge escolar: un repte indefugible" in Vilalta, J. M. *Reptes de l'educació a Catalunya. Anuari 2015*. Bartzelona, Fundació Jaume Bofill.
- ESADE-Ecpol (2022). Jornada escolar continua: Cómo la pandemia está acelerando un modelo social y educativo regresivo
- EDUCO (2017). *En busca de los niños de la llave. Una mirada indiscreta a la España que emerge de la Gran Recesión*. Madril.
- European Parliament (2021). *Mental health and the pandemic*. Estrasburgo, EPRS.
- Feu i Gelis, J. eta Prieto-Flores, O. (2011) "Temps educatius i rendiment acadèmic: desigualtats educatives en grups desfavorits". *Temps d'Educació*, 2011, 40. zk., 179-190. or. <https://raco.cat/index.php/TempsEducacio/article/view/248252>
- Feito, R. (2022). Evidencias contra la jornada escolar continua. *El País*, 2022ko abenduak 27.
- Fernández Enguita, M. (2002) ¿Es pública la escuela pública? Madril, Wolters Kluwer Educación
- (2001). *La jornada escolar: Propuestas para el debate*. Bartzelona, Ariel
- FMRPc (2018). *Educació 360. Educació a temps complet*. Bartzelona, Federació de Moviments de Renovació Pedagògica.
- Gabaldón, D. & Obiols, S. (2017). *Guía sobre tiempos escolares*. Universitat de València.
- Hóspido, L. Crespo, L. Fernandez, M. & Montalbán, J. (2019). ¿Qué sabemos sobre el efecto del tipo de jornada en el rendimiento académico? Indicadores comentados sobre el estado del sistema educativo español.
- Hargreaves, A. & O'Connor, M. T. (2020). *Profesionalismo colaborativo. Cuando enseñar juntos supone el aprendizaje de todos*. Madril: Morata.
- Höhm, K. & Schmetz, M. (2012). "Was ist eigentlich eine Ganztagschule? Eine Informationsbroschüre für Eltern und Interessierte". Programm Ideen für mehr! Ganztägig lernen. der Deutschen Kinder- und Jugendstiftung.
- Maldita.es (2023). La división en el horario escolar: la jornada continua domina en los centros públicos y la partida lo hace en los concertados y privados. 2023-03-13.

- Martínez-Celorrio, X. (2021). "Educació local i zones educatives: una oportunitat per impulsar l'aprenentatge connectat en l'era postpandèmia". *Observatori de l'educació local. Anuari 2020*, 9-15. or. Bartzelona, Diputació de Barcelona.
- (2019). *Innovación y equidad educativa. El derecho a aprender como prioridad transformadora*. Bartzelona, Octaedro.
- Morán de Castro, C. eta Caride Gómez, J.A. (2005): "La jornada escolar en la vida cotidiana de la infancia". *Cuadernos de Pedagogía*, 349. zk., 64-69. or.
- Morán de Castro, C. (2005). *A xornada escolar na vida cotiá da infancia. Análise da incidencia das modalidades de sesión "partida-única" nos procesos de socialización infantil en Galicia*. Doktorego tesia. Universidad de Santiago de Compostela.
- Morales Yago, F. J., Galán, A., & Pérez, R. (2017). Jornada escolar partida y continua. ¿Existen evidencias que motiven el cambio en la gestión del tiempo escolar en España? *Revista Complutense de Educación*, 28, 965-984. or.
- ELGA (2021), "More time at school: Lessons from case studies and research on extended school days". *OECD Education Working Papers*, No. 252, OECD Publishing, Paris
- (2017). *Where did equity in education improve over the past decade?* PISA in Focus, 68.
- (2014). ¿Perpetúan los deberes las desigualdades en educación? PISA in Focus, 14.
- Pew Research Center (2022). *Connection, Creativity and Drama: Teen Life on Social Media in 2022*. Washington DC.
- Plataforma de Infancia de España (2022). *Análisis de la Encuesta de Condiciones de Vida con enfoque de infancia 2022*. Madril.
- Samper, S. (2022a). *Polítiques d'educació a temps complet: referents internacionals per construir un model a Catalunya*. Bartzelona, Fundació Jaume Bofill.
- (2022b). *Escola a tempo inteiro. L'experiència de Portugal en educació a temps complet*. Bartzelona, Fundació Jaume Bofill.
- (2020). *L'educació a temps complet als països de parla alemanya: Die Ganztagschulen*. Bartzelona, Fundació Jaume Bofill.
- Save the Children. (2022). *Garantizar Comedor Escolar sano y gratuito a toda la infancia en riesgo de pobreza*. Madril, Save the Children España
- Síndic de Greuges de Catalunya (2014). *Informe sobre el dret dels infants al lleure educatiu*. Bartzelona
- Sintes, E. (2019). *Educació a l'Hora. Uns altres horaris escolars son possibles*. Bartzelona, Fundació Jaume Bofill eta Federació de Moviments de Renovació Pedagògica de Catalunya.
- The White House (2022). *FACT SHEET: President Biden to Announce Strategy to Address Our National Mental Health Crisis, As Part of Unity Agenda in his First State of the Union*. Washington DC.
- Twenge JM, Haidt J, Lozano J, Cummins KM (2022). *Specification curve analysis shows that social media use is linked to poor mental health, especially among girls*. *Acta Psychol (Amst)*. Apr; 224:103512.
- UNICEF España (2022). *Barómetro de Opinión de Infancia y Adolescencia 2020-21*. Madril.

Zer dakigu eskolaldi motek errendimendu akademikoan duten eraginari buruz?

Jose Luis Bernal Agudo

Zaragozako Unibertsitateko irakaslea

jbernal@unizar.es

Ikerketa desberdinetara nola hurbildu behar den eta eskola-denbora antolatzeak ikasleen errendimenduan duen garrantziari buruzko gogoeta batetik abiatuta, Espainian eskolaldiari buruz egin diren ikerketen ikuspegi kritikoa duen ibilbidea egin da, eta horrek ikasleen errendimendu akademikoan zer eragin duen aztertu da. Bereziki bi txosten aztertu dira, komunikabideetan izan duten garrantziagatik, eta publizitate gehien izan duten ondorioetako batzuk atera dira. Funtsezko ondorio gisa adierazten da ez dagoela ebidentziarik egiaztatzeko eskolaldi jarraituak edo etenak berez ikasleen errendimendu akademiko hobea eragiten duenik.

Gako hitzak: Eskolaldia; errendimendu akademikoa; eskola-denbora; eskolaldi jarraitua; eskolaldi etena.

Hasteko, hausnarketa bat

Hasteko, hausnarketa labur bat egin behar da, garrantzitsua iruditzen baitzait eskolaldiari buruz komunikabideetan agertu diren mezuak eta albisteak ulertzeko eta garatuko dudana hitzaldiaren sarrera egiteko. 2016an, Cambridgeko hiztegiak *egia-oste* aukeratu zuen urteko hitz gisa, ideia argi bat bilduz: ideia bat egiazkotzat onartzeko joera, batez ere emozioetan oinarrituta eta gertaerak alde batera utzita. Hitz horrek azken urteotan iritzi publikoan jazo diren diskurtso asko islatzen ditu, bai esparru politikoan bai sozialean. Adibide paradigmatico gisa har dezakegu Brexit edo Trumpekin zerikusia duen guztia. Ebidentziak eta datuak modu interesatuan edo okerrean desitxuratzen edo interpretatzen dira, eta askotan ez dira kontuan hartzen.

Bestalde, Fundación del Español Urgente (FundéuRAE) fundazioak, EFE Agentziak eta Espainiako Errege Akademiak sustatua, *adimen artifizial* adierazpen konplexuari eman dio urteko hitzaren titulua (2022). Aipatzekoa da GPT-3.5 softwarean oinarritutako adimen artifizialaren (AA) aplikazioa; izan ere, aplikazio horrek aukera ematen du unibertsitateko lan sendoak egiteko, baita pertsona batek idatzitako moduko artikulua egiteko ere. Baina konpondu ez den arazo bat du: ez ditu testuinguruak ulertzen. Hamaika gauza egiten ditu: ebatzi, azaldu... baina beti eskura dituen datuetatik abiatzen da, eta horiek ezin dira errealitate zehatzetan kokatu. Halaber, AAK hainbat algoritmo erabiltzen ditu gizarte-sareetan mezu arrazistak edo pornografikoak aurkitzen saiatzeko. Hona hemen adibide bat: Aftenposten egunkariak, Norvegiako garrantzitsuenetako batek, bederatzi urteko Kim Phuc-en irudi bat partekatu zuen Facebooken. Irudi horretan ikusten da nola egin zuen ihes neskatoak 1972an Vietnam hegoaldeko bere herrixkatik, bere erkidegoa napalmez bonbardatu ondoren eta erretako arropa kenduta. Sare sozialak irudi hori ken zezaten eskatu zuen, AAren algoritmoek haur-pornografiatzat jo zutelako. AAK ez daki zer diren testuinguruak.

Hona hemen bi ideia horiek islatzen dituzten bi adibide argi: 2021eko martxoaren 24an, El País egunkariak honako hau nabarmendu zuen titular batean: “Ikerketa batek frijitzearen ondorio osasungarriak erakusten ditu. CSICeko Koipearen Institutuak egindako azterlan baten arabera, olioarekin frijitzeak, eta batez ere pats-olioarekin frijitzeak, elikagaien kalitatea hobetzen du”. Artikuluak Elikagaien eta Nutrizioaren Zientzia eta Teknologia Institutuaren azterlan bat aipatzen zuen (ICTAN, 2018). Azterlan horren helburua zen oliba-patsaren olioak frijitze ez-jarraituan (etxekoa) eta jarraituan (industrial) dituen abantailen ebidentzia zientifikoa lortzea, ekilore-olioen eta ekilore-olio altuen aldean. Ikertzaile arduraduna Gloria Márquez Ruiz doktorea izan zen, ICTAN – CSICeko ikertzaile zientifikoa. Halaber, adierazi da José Luis Maestro Orivako (oliba-patsaren olioaren lanbide arteko erakundea) presidentek lanaren emaitzak babesten dituela. Gainera, Orivak CSICen sei ikerketa sustatu ditu, eta aurtun beste bi ikerketa egin ditu. Gozogintzaren esparruan dute hurrengo erronketako bat.

Bestalde, 2018ko azaroaren 19an, hainbat egunkari eta komunikabidetan, ikerketa bat egin zen. Haren emaitzen arabera, garagardoak ez du gas-errefluxua aldatzen, ezta urdailaren kokapena aldatzen ere otorduen ondoren, eta ohikoa baino eragozpen edo digestio astunagoak eragiten ditu. Besteak beste, honelako tituluak ikusi ziren: “Zientziak garagardoaren topiko okerrenak hautsi ditu” (La Voz de Galicia, 2018ko ekainaren 27a). Erreferentziatzko ikerketak (B. Serrano Falcón, M. Megía Sánchez, A. Ruiz de León, E. Rey, 2018) honako hau zioen ondorioetan: Moderate consumption of traditional and alcohol-free beer does not increase dyspeptic symptoms or GER in healthy subjects, whether in a controlled-intake or real-life situation. Neither gastric accommodation nor reflux episodes are modified in this context. Egia da azterketa metodologikoki ongi egina zegoela, baina 30 pertsonak soilik hartu zuten parte -Lancet aldizkari ospetsuak 2018an argitaratutako metaanlisi bat (Angela M Wood et al, 2018), ia 600.000 partaiderekin. Agerian utzi zuen ez dagoela kantitate ziurrik alkoholaz ari garenean-. Emaitza orokortu egin zen eta Garagardoa eta Bizimoduak Ikertzeko Foroa (FICYE) arduratu zen argitaratzeaz eta zabaltzeaz (23. estudioa, 2017ko otsaila). 2022ko otsailaren 15ean, Infosalusek¹ Manuel de Oya Beken XXII. edizioaren irabazleak jakinarazi zituen: garagardoa neurritz kontsumitzeak Espainiako helduen osasunean zer eragin duen eta garagardoa hesteetako gaixotasun immunoinflamatorialen modulatzailer epigenetiko berri gisa erabiltzearen propietateak aztertuko dituzten bi ikerketa-proiektu. Laguntza horiek 18.000 eurokoak dira, eta Garagardoa eta Bizimoduak Ikertzeko Foroak (FICYE) ikerketa zientifikoa gazte espainiarren lana eta garapena bultzatzeko hartutako konpromisoari erantzuten diote. Ez dut uste interpretatu behar denik.

Javier Sampedrok (zientzialaria eta kazetaria, doktorea genetikan eta biologia molekularrean), Cadena Ser-en, “A vivir que son dos días” programan, nabarmendu zuen zientzialari batek ia beti bila dezakeela eskatzen diotena. Zientziaren eta ebidentzien ikuspuntutik, ondorio positiboak edo emaitza onuragarriak ekar ditzake guztiak; bilatu eta justifikatu besterik ez da egin behar. Ekar ditzagun gogora Campoamorren hitzak: “ezer ez da egia, ezer gezur: begiratzen den kristalaren kolorearen arabera da dena”. Protagoras filosofo eta sofistak (K.a. 480 - K.a. 410) errealitatea ikusteko modu hori aurreratu zuen bere erlatibismoarekin.

Gauza bera gertatzen da eskolaldi jarraituarekin eta/edo etenarekin: alderdi positiboak eta negatiboak eskaintzen dizkiguten alderdiak, ebidentziak eta abar aurki daitezke. Bilatzea besterik ez da. Estatistikak interpretatzeko daude. Baina eskolaldiaz ari garenean, testuinguru-aldagai askok esku hartzen duten eremu batez ari gara, eta ezinezkoa da zientifikoki baieztatzea horietako batek ikasleengan errendimendu handiagoa edo txikiagoa eragin dezakeela. Azken urteotan, eskola-jardunari buruzko hainbat ikerketa egin dira. Horiek metodologikoki ongi eraikita daude, baina ondoren justifikatuko dudana bezala, egia-ostearen diskurtsoa osatzen dute.

1 Garagardoaren kontsumoak helduengan duen eraginari buruzko bi ikerketa-proiektu, Oyaren Beken irabazleak (infosalus.com).

Denbora aldagai garrantzitsu gisa errendimendu akademikoan

Duela 23 urte, Cuadernos de Pedagogia aldizkariko artikuluko batean, F. Manuel Gagok (1999) adierazi zuen presakoa eta saihestezina dela eskola-denbora planifikatzeko egungo ereduaren erreproduzio mekanikoa amaitzea, eta ez dela hain garrantzitsua eskolaldi jarraituaren edo etenaren alde egitea, eskola-denboraren kontzeptua birpentsatzea baizik, eskolaldi ideala ez baita existitzen. Autoreak berak zioenez, eskolan denbora definitzen da lehenik, eta, hortik abiatuta, edukiak sekuentziazten dira. Hori guztiz ilogikoa da.

Ez dago zalantzarik ikastetxeetako denboraren antolaketa garrantzitsua dela ikasleen errendimendu akademikoan, baina, aurrerago aipatuko dudan bezala, garrantzitsuena denbora horren kalitatea izanen da, hau da, nola antolatzen den eta abar. Oso garrantzitsuak iruditzen zaizkidan aipamen labur batzuk eginen ditut, baina ez naiz luzatuko, hori ez baita txosten honen helburua.

Aurreko mendearen amaierako eskola-eraginkortasuneko faktoreekin lotutako ikerketetan (gehienak herrialde anglosaxoietan egin ziren), hamar faktore zehazten dira (Murillo, 2003, 21), eta horien artean eskola-denbora zenbait aldagairen artean nahasten da, hau da, ez da kontuan hartzen faktore garrantzitsu gisa, nahiz eta zenbait aldagairen parte izan. Stringfield eta Slavinek (1992) proposatu zuten ereduaren, besteak beste, kalitatea, egokitza-pena, pizgarria eta denbora hartzen ziren kontuan. Scheerensen eredu integratuan (1990), besteak beste, eskola-antolaketaren ezaugarriak ere hartzen ziren kontuan (koordinazioa, irakastorduen antolaketa eta laguntzako langileen erabilera).

XXI. mendean, eskala handian egiten diren bi ebaluazioak aipa ditzakegu: TIMSS eta PISA. TIMSS 2023k testuinguruari buruzko lau galdeketa biltzen ditu (familia, ikastetxea, irakasleak eta ikasleak). Ikastetxeari buruzko galdetegian, zuzendaritza-taldeek ikastetxe bakoitzaren ezaugarriei buruzko galderei erantzuten diete, eskura dituzten baliabideei eta ikasleen demografiari buruzkoak barne. PISA 2018k testuinguru-galdetegi batzuk hartzen ditu kontuan, bata ikaslearentzat, eta bestea ikastetxearen zuzendaritzarentzat, non kontuan hartzen baitira ikasleen ingurune sozioekonomikoa eta kulturala, eskolako giroa, ikaskuntza-rekiko jarrerak... Hala, emaitzak ez dira baloratzen ikastetxearen ingurunea eta ezaugarriak kontuan hartu gabe, nahiz eta azken kasuan eskola-denbora ez den modu erabakigarrian baloratzen.

ELGAK berak (Gromada, A. eta Shewbridge, C, 2016) txosten bat argitaratu zuen, non ikaskuntza-denbora aztertzen den Europako ikasleen hezkuntza-baliabide gisa. Txosten horrek berretsi egiten du denborak hezkuntza-baliabide giltzarri gisa duen balioa, eta ondorioetan hurbildu egiten da nik planteatzen dudan diskurtsorako oso garrantzitsuak izanen diren ideietara. Alde batetik, denbora egituratzea baino garrantzitsuagoa da haren antolaketak, edo, txostenak berak dioen bezala, garrantzitsuena da nola erabiltzen den esleitutako denbora. Bestetik, badirudi ikaslearen ikasteko denborak eta errendimendu akademikoak oso harreman konplexua dutela.

Beraz, eskolaldiaren antolamendua ez da aldagai independentetzat hartu, ez eskola-eraginkortasunari buruzko mugimenduan, ez eskola-errendimendua eta eskala handiko beste hezkuntza-gai batzuk ebaluatzen dituzten bi programetan. Edonola ere, era batera edo bestera, alderdi hori beti dago lausotuta aldagai askotan. Gaur egun, inork ez du zalantzan jar-

tzen eskola-denboraren antolamenduak eragina izan dezakeela ikasleen errendimenduan; beste kontu bat da aldagai independente gisa ikertu ahal izatea, emaitza akademikoekin duen zuzeneko lotura zehazteko.

Eskolaldiri eta horrek errendimendu akademikoan duen eraginari buruzko ikerketak

Eskola-denborak errendimendu akademikoan duen garrantziari buruzko hainbat azterlan eta ikerketa argitaratu dira; adibidez, Carideren azterketa (1993) eta ESADEn txostena (Ferre-ro, M., Gortazar, L. eta Martínez, A. 2022). Horietako batzuk kronobiologiarekin eta kronopsi-kologiarekin lotuta daude, hala nola Pilar Sanchez eta J. Francisco Díazena (2002), Cristina Escribanorena (2012) edo Frantziako Testuk egidakoak (1994). Horiek askotan erreferentzia gisa hartzen dira. Ikasketa horiek ez dira eztabaidaezinak, eta ezin ditugu erreferentziatzat hartu eskolaldi bat edo bestea hobeagoa edo okerragoa dela esateko; izan ere, nekea eta eguneko arreta aztertzen dituzte, bai eta eskola-egun bakoitza antolatzeko modua ere.

Ikerketa garrantzitsuen artean nabarmentzekoak dira hauek: Carideren txostena (1993), Xuntak enkargatua, “*A xornada escolar de sesión sólo en Galicia*” izenekoa; Mariano Fernández Enguitak (2001) Madrilgo Erkidegoan egindakoa; Isabel Ridaok eta Javier Gilek (2002) Andaluzian 2005eko eskolaldiri eta ikasleen errendimenduari buruz egindako lana; M. Carmen Moránes tesia (2005) “*A xornada escolar na vida cotiá da infancia. Análise da incidencia das modalidades de sesión “partida-única” nos procesos de socialización infantil en Galicia*”; Elena Sintések (2012) eskolaldi jarraituak gizartean eta hezkuntzan duen eraginari buruz egindako lana, “*Escuela a temps complet Cap a un model d’educació compartida*” izenekoa, Bofill Fundazioak finantzatua, 2015ean ere argitaratua; Daniel Gabaldón eta Sandra Obiol (2017) Valentziako Unibertsitateko irakasleen “*Guía sobre tiempos escolares*” gida; F.J. Moralesen tesia (2015) eta F.J. Morales, A. Galán eta R. Pérez Justeren ikerketa (2017), “*Jornada escolar partida y continua. ¿Existen evidencias que motiven el cambio en la gestión del tiempo escolar en España?*” izenekoa; Salvador Boix eta Miguel A, Serranoren lana (2017), “*la Jornada continua vs. jornada partida y la salud de los profesores: Un estudio exploratorio*”, Valentziako Erkidegoko eskolaldi jarraituaren esperimentazioari buruzko txostena (2017); eta, azkenik, dagoeneko aipatu dugun ESADEn lana (2022).

Ibilaldi labur bat eginen dut ikerketa horietatik guztietatik, ideia batzuk azpimarratuz. Hurrengo puntuan, horietako bi aipatuko ditut, komunikabideek modu nabarmenean jaso baitituzte eta lehen aipatu dudan egia-ostearen diskurtsoa islatzen baitute.

José Antonio Carideren txostena (1993) Galiziako Xuntak enkargatu zuen eta orain arte egin den osatuenetako bat da. Ez zen eskolaldi batean edo bestean kokatzen, eta ez zuen kausaltasun-harremanik ezartzen eskolaldi bakarraren eta eskola-errendimenduaren artean, baina ez zuen ontzat ematen eskolaldi bakarra paradisua izatea, ezta mundu-mailako joera bat ere. Hala ere, eskola-denboraren errealtate konplexua eta askotarikoa nabarmentzen zuen dimentsio guztietan, bai eta gai horri planteamendu dikotomiko batetik ez heltzeko beharra, non eskolaldi bakarreko edo eteneko bi aukerak aurrez aurre jartzen diren. “Un posicionamiento desta natureza suxire que o cambio da xornada debe valorarse no contexto roáis amplo dos cambios que se podían producir no calendario escolar (tempos de activida-

de e descanso, duración e distribución anual, trimestral... dos cursos académicos, períodos vacacionais, etc.)” (Caride, 1993, 86).

Mariano Fernández Enguitak (2001) Madrilgo Erkidegoko Hezkuntza eta Kultura Kontseilaritzak agindutako ikerketa bat koordinatu zuen. Ondoren, “*La jornada escolar. Análisis y valoración de los procesos, los efectos y las opciones de la implantación de la jornada continua*” liburua argitaratu zen. Hortik hiru ideia nabarmenduko nituzke: Irakasleen dinamika korporatiboa prozesu horretan, neurriak sektore behartsuenentzat dituen arriskuei buruzko alarma, eta familia bakoitzak bere eskolaldia aukeratu ahal izateko erabaki-mekanismo bat proposatzea, guztientzako formula bakarra ezarri gabe. Era berean, ez du eskolaldi-mota emaitza hobeeekin edo okerragoekin lotzen duen datu eztabaidaezinezin ematen.

Andaluzian Isabel Ridaok eta Javier Gilek (2002) eskolaldiari eta ikasleen errendimenduari buruz egindako lana *Evaluación de distintos modelos de jornada escolar en centros de Educación Primaria de la Comunidad Autónoma de Andalucía* izeneko proiektuaren barruan dago, eta Andaluziako Juntako Hezkuntza eta Zientzia Kontseilaritzak finantzatu du (SE:001/EV.E proiektua). Ikerketa horretan, alde nabarmenak islatzen dira eskolaldi jarraitua aukeratu duten ikastetxeen eta eskolaldi etena hautatu dutenen artean, eta emaitza hobek erakusten ditu eskolaldi etenak. Hala ere, egoera hori itundutako ikastetxeetan gertatzen dela aipatzen da, eta ikastetxe publikoetan desberdintasunak gutxitu egiten direla.

Hala ere, oso garrantzitsua iruditzen zait ondorioetan adierazi duten ideia, ia azterketa eta ikerketa guztietan planteatzen baita:

“... planteamendu sinpleegia litzateke errendimendu-desberdintasunak eskola-denbora antolatzeko moduan bakarrik justifikatzea. Argi dago lan honetan helburu gisa planteatutako alderaketak ez duela ahalbidetzen eta ez duela nahi hemen aurkeztutako ondorioetatik harago joatea, eta jarraitutako diseinu metodologikoa ere ez dela egokia kausazko harremanak ezartzeko. Ezin da ahaztu errendimenduaz hitz egiteak aldagai-sare konplexu bat kontuan hartzea dakarrela, eta aldagai horietako asko ikastetxeen eta irakasleen zuzeneko ekintzatik kanpokoak direla. Eta, alderantziz, ez dirudi nahikoa denik ikasleen errendimenduan soilik oinarritzea ikastetxeen eskolaldia antolatzeko modu jakin baten egokitasuna baloratzeko. Izan ere, modu bat edo bestea aukeratzeko, argudio eta baldintza asko hartu behar dira kontuan, hezkuntza-testuinguru bakoitza errealitate berezi bihurtzen baitute (154. or.)

Carmen Morán de Castrok, C. (2005, 2012) tesi bat egin zuen gai honi buruz: “*A xornada escolar na vida cotiá da infancia. Análise da incidencia das modalidades de sesión “partida-única” nos procesos de socialización infantil en Galicia*”. Tesian, “Incidencia de la jornada escolar en los procesos de socialización infantil” (2012) artikuluan egin zuen antzera, hainbat gai aztertzen ditu, hala nola denboraren antolaketa, administrazioa eta kudeaketa, denbora igarotzearen pertzepzioa eta familiaren, eskolaren eta eskolaz kanpoko esparruetan duen erabilgarritasunaren eta erabileraren balorazioa, erreferentzia nagusiztat eskolaldiaren modalitatea hartuz (saio bakarria goizez/saio etena goizez eta arratsalde). Ez dugu daturik edo ondorio garrantzitsurik aurkitu eskolaldi batek edo besteak ikasleen errendimenduan duen eragina adierazten duenik.

Elena Sintése (2012, 2015) txosten batzuk argitaratu ditu, Bofill Fundazioak finantzatu-ta, eskola-egun jarraituak gizartean eta hezkuntzan duen eraginari buruz. Bere diskurtsoan planteatzen duen ideia garrantzitsu bat da aztertutako ebidentziek erakusten dutela emaitza pedagogiko eta sozial positiboak lortzea batez ere hezkuntza-denboraren hobekuntza kualitatiboarekin lortzen dela. Ideia hori berretsi du ELGAK (2011), eta adierazi du ez dela ordu-kopurua eskola-errendimenduan funtsezko eragina duen faktorea, baizik eta kalitatea, hau da, egunerokoan egiten den lan-mota. Horixe izanen da artikulua ondo ondoan planteatutako dudaren proposamenetako bat.

F.J. Morales Yagok, 2015ean egindako doktoretza-tesian, Espainiako hainbat autonomia-erkidegotako 20 ikastetxetan izandako eskolaldiaren ereduaren aldaketa aztertu eta baloratzen du (aldaketa eskolaldi eten tradizionalaren -goizez eta arratsalde- ordez eskolaldi bakarra ezartzean datza). 20 ikastetxe horietatik hamarrek eskolaldi jarraitua egiten dute, eta erkidego hauetan daude: Andaluzia, Extremadura, Gaztela-Mantxa eta Murtzia; beste hamarrek, aldiz, eskolaldi etena egiten dute, eta erkidego hauetan daude: Madril, Valentzia, Murtzia eta Aragoi. Eskolaldiren eredu bakoitza aldatze edo bere horretan uzte aldera, kontuan hartzen dira irakasleek, ikasleek, gurasoek eta BALEk emandako arazoak, bai eta aldaketek oinarritako hiru alderditan eragiten dituzten ondorioak ere: eskola-antolaketa, hezkuntza-proiektuaren lorpena eta testuinguruak eskolaldi-eredu bat edo bestea aukeratzera bultzatzen duen ala ez. Ez dago ondorio garrantzitsurik jakiteko zein eredu izanen litzatekeen egokiena, baina interesgarria da kolektibo bakoitzaren iritziak adieraztea:

- Irakasleek nahiago dute eskolaldi jarraitua
- Familiek nahiago dute eskolaldi etena, beren lan-ordutegietara hobe egokitzen baita.
- Eskolaldi jarraitua egiten duten zuzendaritza-taldeek adierazi dute ikastetxeak erantzun diela familia askoren eskaerei, eta eskola-errendimenduari eustea lortu dela, nahiz eta lan-erritmo azkarragoa izan.
- Eskolaldi etena duten zuzendaritza-taldeek adierazi dute familiek eta irakasleek presioa egin zutela eskolaldi jarraitua ezartzeko.
- Irakasleek hobeki baloratzen dute eskolaldi jarraitua, ikastetxearen antolaketari, hezkuntza-proiektua betetzeari eta ikastetxearen testuinguruari dagokienez.

Ondoren, F.J. Morales, A. Galán, eta R. Pérez Justek (2017, 965) honakoa adierazi zuten: “autonomia-erkidego batzuetan eskolaldi jarraitua ezartzen hasi zenetik hiru hamarkada igaro ondoren, ondoriozta daiteke espero ziren aurrerapen akademikoak murriztu egin direla, eta eskolaldi etena egin duten autonomia-erkidegoen aurrerapenen parekoak direla”. Horrek berretsi egiten du artikuluan zehar mantentzen dudaren hipotesia: eskolaldi-mota baino garrantzitsuagoa da nola antolatzen den, eta denbora-kantitatea baino garrantzitsuagoa da denbora horren kalitatea.

Salvador Boixek eta Miguel A, Serranok (2017) eskolaldi jarraitua vs. eskolaldi etena alderaketa eta irakasleen osasuna aztertu zituzten. Azterketa horretan, eskolaldi desberdinetan (jarraitua eta etena) lan egiten zuten bi irakasle-talde alderatu zituzten; zehazki, haien egoera psikologikoa aztertu zuten, eskolaldiaren arabera. 76 irakasleko lagin bat hartu zuten, 38.72 urteko batez besteko adina eta 9,88 urteko irakaskuntza-esperientziarekin. Laneko tentsioaren, burnoutaren, autoeraginkortasunaren eta laneko gogobetetasunaren mailak ebaluatu zituzten. Horrez gain, 3 egunez, neke fisikoa, mentala eta gogo-aldartea neurtu eta erregistratu zituzten, eskolaldiaren hasieran eta amaieran. Emaitzen arabera, ez dago alderik

lan-tentsioaren, burnoutaren, autoeraginkortasunaren eta lan-gogobetetasunaren artean. Hala ere, eskolaldi jarraituko irakasleek askoz ere neke mental eta fisiko gutxiago sumatzen dute, eta beren aldartea askoz hobea eta egonkorragoa da eskolaldi etenekoekin alderatuta. Eraitza horiek eztabaidatzen dituztenean, irakasleen osasunari buruzko ikuspegia ematen saiatzen dira, eskolaldi jarraitua ezartzeari buruz sortzen den eztabaidari begira.

Valentziako Erkidegoko Hezkuntza Politikako Zuzendaritza Nagusiko Berrikuntza eta Kalitate Zerbitzuak, 2017an, eskolaldiaren funtzionamenduaren ebaluazioa egin zuen, 2013-14 ikasturteetik 2015-16 ikasturtera, ikastetxe publikoetan, zehazki 31 ikastetxetan. Eraitza hiru hamarreneko hobekuntza izan zen, eta txostenaren egileek aitortzen dutenez, ez da esanguratsua. Halaber, nabarmentzekoa da ikastetxeek gehien eztabaidatzen den aldagaietako bati buruz duten pertzepzioa: nekea egunean zehar. Hala, *“azken orduetan beti nekatuta egoten dira, baina eskolaldi etenean baino gutxiago. Lehenengo orduetako dagokienez, ez da aldatarik hauteman”*. Halaber, azpimarratu dute eskolaldi jarraituarekin *“ikasleek denbora gehiago dutela denetarako”*.

Bi txosten egia-ostearen diskurtsoaren erreferentzia gisa

Modu zehatzagoan aztertzeke utzi ditut bi txosten, oso garrantzitsuak izan baitira iritzi publikoarentzat eta komunikabide gehienek horien berri eman baitute. Oso garrantzitsua iruditzen zait ondorioak lanetik bertatik aztertzea, nire ustez, landu dituzten datuetatik ausartegiak eta erradikalegiak direla frogatzeko. Ulertu behar da gauzatuko dudan gogoeta kritikoa ondorio baten erradikaltasunari dagokiola, hori baita komunikabideek, batez ere, argitaratu eta gizarteari helarazi diotena. Esan beharra dago ikerketak franko ongi eginak daudela, metodologikoki zuzenak direla eta gaiari buruzko datu interesgarriak ematen dituztela. Aldiz, ez nator bat egin diren interpretazioekin, ez baitute zehatz-mehatz islatzen lanek diotena.

Lehenbiziko txostena Daniel Gabaldónena eta Sandra Obiolena (2017) da, *“Guía sobre tiempos escolares”* izenekoa, OTR-2016 165SERVI proiektuaren esparruan garatua, eta Confederació d'Associacions de Mares i Pares d'Alumnes del País Valencià *“Gonzalo Anaya”* eta la Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport elkarteekin egina. Txosten horretan, kontuan hartu beharreko lehen alderdia aurkitu dugu: Confederació d'Associacions de Mares i Pares d'Alumnes del País Valencià *“Gonzalo Anaya”* elkartearen enkargua izan da. Sarreran, ordea, dokumentuan egindako interpretazioen gaineko edozein erantzukizun kendu diote konfederazioari (Daniel Gabaldón eta Sandra Obiol, 2017, 6. or.). Konfederazioaren web orria kontsultatuz gero, erraz ikusten da erakunde horren iritzia ez dela eskolaldi jarraituaren aldekoa.

Alde batera utzi gabe aurkeztutako lana nahiko osoa dela eta eskaintzen dituzten datuak ez direla okerrak, nire ustez, aurkeztutako ondorio batzuk okerrak dira. Honela diote:

Gure kasuan, beste aldagai batzuen eragina baztertu gabe, hasiera batean esan dezakegu 1) jardunaldi jarraitua gehien ezartzen duten autonomia-erkidegoek eraitza okerragoak lortzen dituztela PISA ereduko irakaskuntza publikoan, autonomia-erkidego horietan bertan itunpeko irakaskuntzan lortzen direnekin alderatuta, eta ikasleek gehiago errepikatzen dute (eraitza okertzearen hipotesia esan ahal diogu); edo 2) termino erlatiboetan irakaskuntza publikoan

emaitza txarrenak dituzten autonomia-erkidegoetan, eta ikasleek gehien errepi-
katzen dutenetan, jardunaldi jarraitua ezarri da gehien (gureak egin du hipotesia)
(Daniel Gabaldón eta Sandra Obiol, 2017, 64-65. orr).

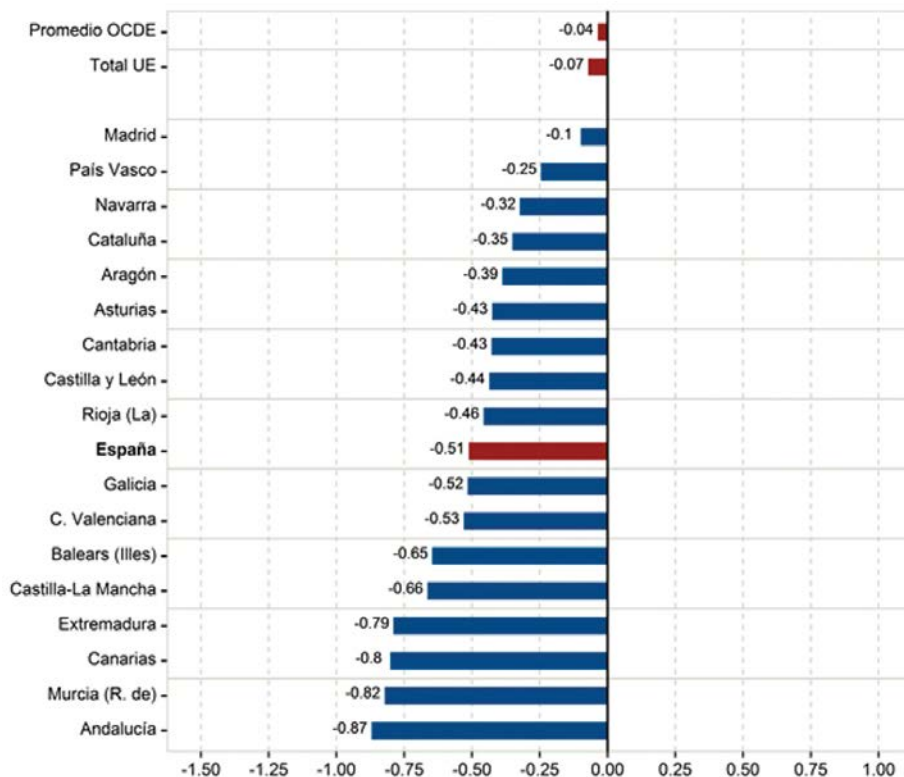
Baieztapen horren ondorioz, hainbat komunikabidek honelako izenburuak proposatu
zituzten: “Zenbat eta eskolaldi jarraitu gehiago, orduan eta errendimendu okerragoa eta
errepikatzaile gehiago” (El MUNDO 12, 2017ko martxoa). Baina dokumentuaren laburpe-
nera jotzen badugu, “zentzuzko zantzuek adierazten dute lotura egon daitekeela eskolaldi
jarraituaren eta errendimendu akademikoa okertzearen artean” (Daniel Gabaldón eta San-
dra Obiol, 2017, 5. or.). Era berean, aurreko aipuan ere hau adierazten da: “beste aldagai
batzuen eragina baztertu zuten”. Beraz, komunikabideetan argitaratu ziren izenburuek eta
mezuek ez dute islatzen lanak berak “arrazoizko zantzuei” eta “lotura posibleari” buruz
adierazten duena.

Beste puntu batean, gainera, hau adierazten da:

Gida honen hasieran esan bezala, jardunaldi-motaren eta errendimendu akade-
mikoaren arteko erlazioari buruzko ikasketa ofizial zehatzagorik ez izatea, ezarri
zenetik bi hamarkada baino gehiago igaro ondoren, hezkuntzan egiten denaren
kontu ematea garrantzitsua ez dela dioen sintoma tamalgarria da... Datu-falta
horrek eskatzen digu gai horretara nahi genukeena baino askoz modu zehatza-
goan hurbiltzea... dauzkagun datuen laburpena egin dugu, jardunaldi jarraituaren
ezarpenaren eta errendimendu akademikoaren arteko lotura aztertzeke. Bertan,
PISA 2012n parte hartu zuten autonomia-erkidegoak bakarrik ageri dira, ikas-
leen emaitzen inferentziak egiteko adinako lagin-tamainarekin.

Hori aztertzeke, PISA 2012ren datuak erabiltzen dituzte, eta puntuaziorik onena lortu
duten erkidegoak eta haien jardunaldi-motak erlazionatzen dituzte. Abiaturuko datuak zuzen-
ak dira, baina interpretazioa ez da egokia. Jardunaldi jarraituaren edo etenaren aldagaia
PISAREN emaitzetarako erabakigarria dela ondorioztatzea oso eztabaidagarria da, ondoren
justifikatzen dudana bezala.

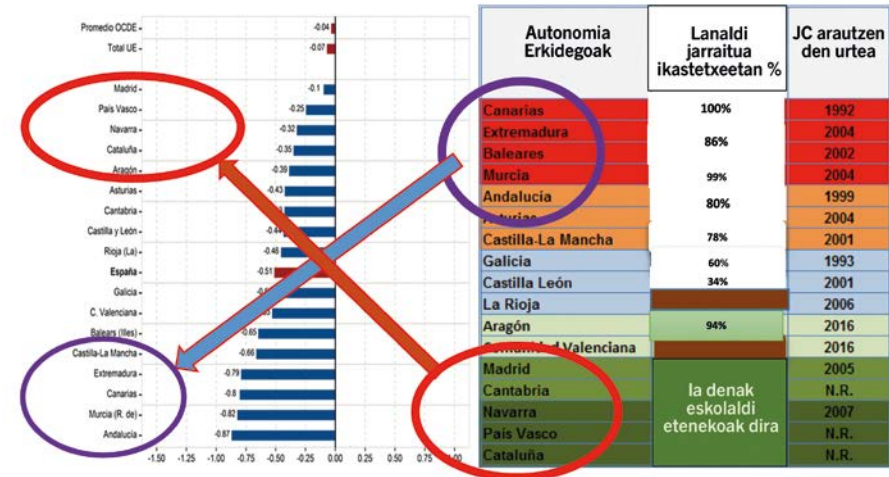
1. taula: ELGaren, EBren, Espainiaren eta haren autonomia-erkidegoen ISEKen batez besteko balioa

Iturria: Inee blog (2017). Análisis de los factores asociados al rendimiento de los alumnos en PISA en las comunidades autónomas. <http://blog.intef.es/inee/2017/03/16/analisis-de-los-factores-asociados-al-rendimiento-de-los-alumnos-en-pisa-en-las-comunidades-autonomas/>

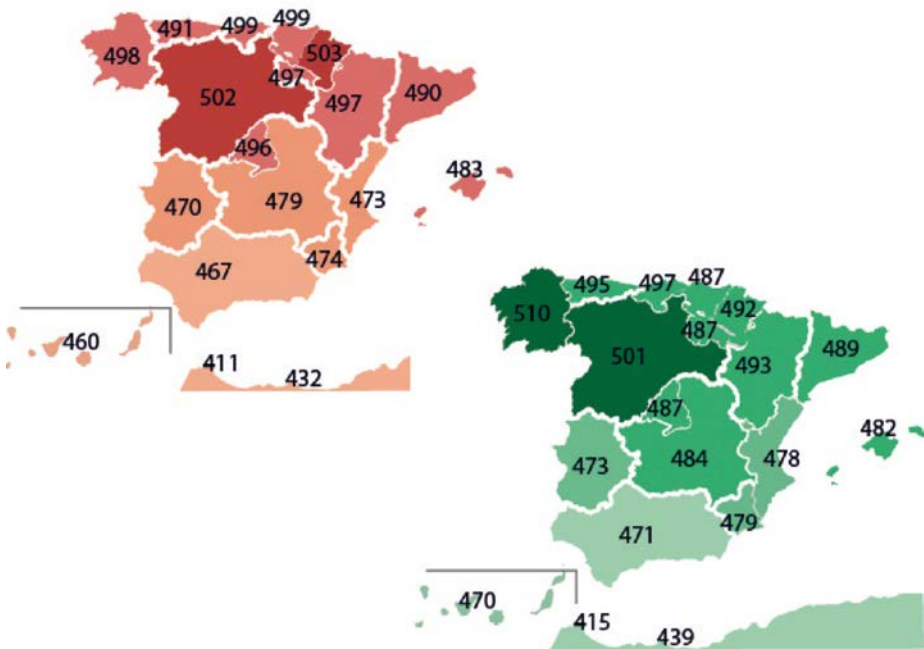
1. taulan, autonomia-erkidegoen ISEK balioak ikus daitezke. Balio horrek aldagai hauek islatzen ditu, besteak beste: gurasoen okupazio profesionala eta hezkuntza-maila, etxean dauden baliabideak (liburu-kopurua, Interneteko konexioa, gailu digitalak, etab.). 2. eta 3. tauletan ikus daiteke eskolaldi jarraituarekin lehenago hasi diren autonomia-erkidegoak direla ISEK baliorik txikiena dutenak, eta ISEK balio handiena dutenak eskolaldi etena egiten duten ikastetxe gehien dutenak direla. 4. taulan ageri dira 2015 eta 2018ko PISA probetan puntuaziorik baxuenak lortu dituzten komunitateak. Are gehiago, 1. taula 5. taularekin erlazionatzen badugu, ikusiko dugu autonomia-erkidegoak goiz uzteak (2021) bat datorrela duela ISEKen datuekin.

2. taula. Eskolaldiaren eta ISEKen arteko lotura, autonomia-erkidegoaren arabera

Iturria: Inee blog (2017); Gabaldón, D. eta Obiol, S. (2017).

3. taula: 2018ko PISAREN emaitzak, autonomia-erkidegoaren arabera

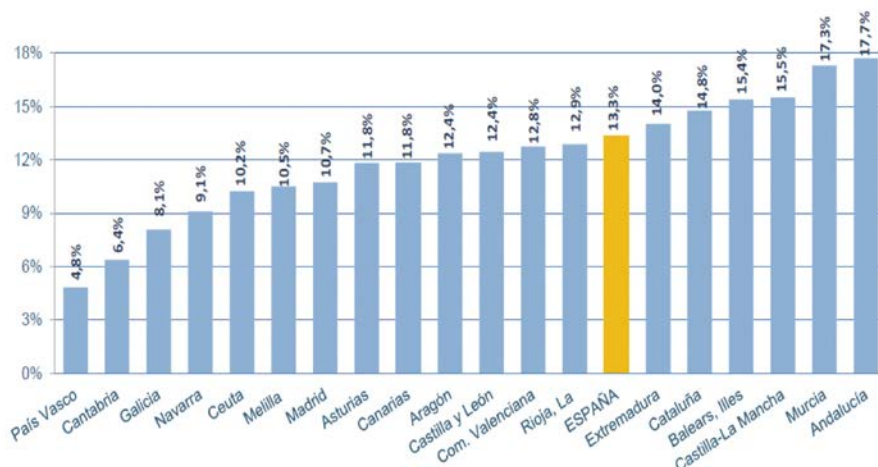
Iturria: PISA 2018 (2019). Espainiako txostena. Hezkuntzako eta Lanbide Heziketako Ministerioa.

4. taula: PISA emaitzak autonomia-erkidegoen arabera (2015 eta 2018)

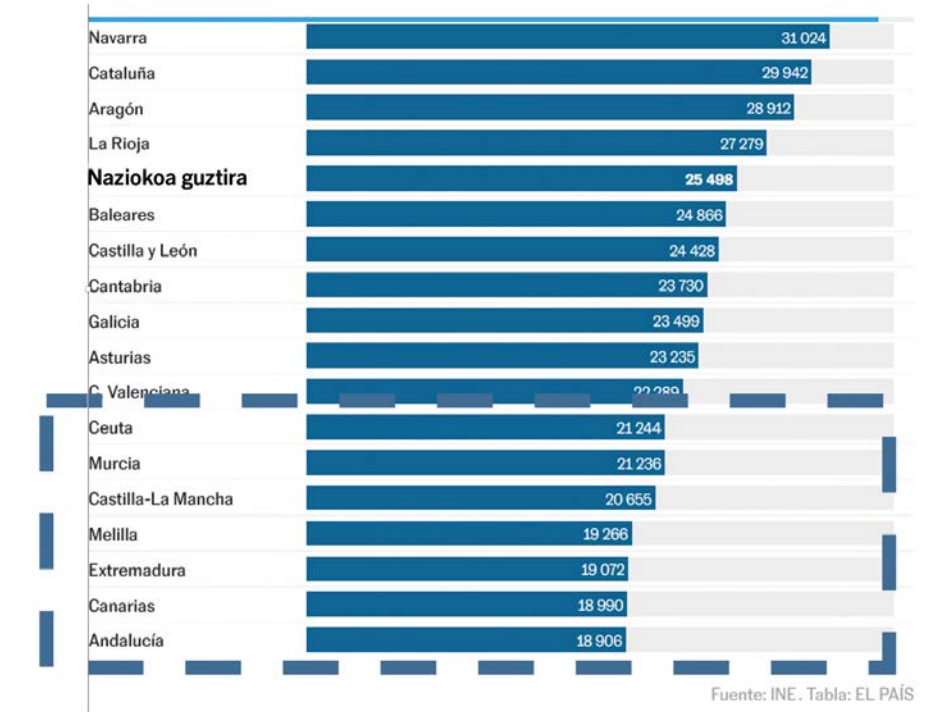
Iturria: https://cincodias.elpais.com/cincodias/2019/12/02/fortunas/1575314169_591520.html

5. taula: Autonomia-erkidegoek goiz uztea

Iturria: Hezkuntzako eta Lanbide Heziketako Ministerioa (2022)

6. taula: Per capita BPG EAEn 2021ean

Iturria: *El País* (2022)

Beraz, inork ezin du ahaztu familien maila sozioekonomikoaren eragina faktore erabakigarria dela ikasleen errendimenduan. Ez dut esan nahi bakarra denik, baina bai garrantzitsuena. Baieztapen hori ez litzateke justifikatu beharko, corpus zientifikoak onartzen baitu. Por hacer referencia a algún estudio reciente, el publicado por ESADE (Montalbán Castilla, J. y Ruiz-Valenzuela J., 2022, pag.2) sobre el fracaso escolar en España, en el que indica que “maila sozioekonomiko handieneko ikasleek errendimendu handiagoa dutela irakasgai eta hezkuntza-maila guztietan. Adibidez, Lehen Hezkuntzako 3. mailan maila sozioekonomiko baxua duen ikasle baten eta maila altua duen beste baten arteko aldea da desbideratze estandarraren (DE) % 58 matematikan, eta % 55 gazteleran. Desberdintasun horiek ia bi urteko eskolatzearen baliokidea dira”. 2022ko beste azterlan interesgarri bat Benjamin G. Gibbsek eta Elizabeth Kenealeyk (2022) egindakoa da. Azterlan horretan, luzetarako lagin zabal batetean (N=5750) oinarrituta, matematikan eta irakurketan errendimendu txikia izatea maila sozioekonomiko baxuarekin lotzen dute.

Komunikabideetan zabalkunde handia izan duen bigarren txostena M. Ferrero, L. Gortazar, L. eta A. Martínezek (2022) egin dute, eta Esadek argitaratu du: “Jornada escolar continua: Cómo la pandemia está acelerando un modelo social y educativo regresivo”.

elDiario.es komunikabide digitalak hau argitaratu zuen 2022ko maiatzaren 11n: Eskolaldi jarraitua: eskola-errendimendu okerragoa, ekonomiarako txarra eta amen sufrimendu handiagoa. Azterlan baten arabera, gurasoek eskolak goizetan betetzearen eraginaren % 66,4 jasaten dute, eta hedatzen ari den praktika horrek 8.048 milioi euroko galera dakar urtero familientzat.

Honela zioen *El País* egunkariak 2022ko maiatzaren 11n: Eskolaldi jarraitua ez da ona haurrentzat, eta genero-arrakala larriagotzen du. Seme-alabak eskolara joan aurretik zaintzeko laguntzarik ez duten amek batez beste 1.850 euro gutxiago kobratzen dute urtean, ikerketa baten arabera.

Azkenik, hiru adibide aipatzearen, *El Correo* 2022ko maiatzaren 11n hau nabarmendu zuen: Eskolaldi jarraituarekin nota okerragoak lortzen dira, eta 8.000 milioi kendu dizkie familiei. Eskolak, bazkari goiztiarra eta tarteko atsedena konbinatzeak ikasleen ikaskuntza eta osasun fisiko eta emozionala hobetzen ditu. Eredu horrek gehien kaltetzen dituenak, umeez gain, amak dira, laneko genero-arrakala nola handitzen den ikusten baitute, bai eta etxe pobreenak ere

Erraz ikus daiteke komunikabide horien titularrak oso kezagarriak direla; gainera, beste ikus-entzunezko baliabide batzuetan ere ikusi ziren, bai nazionaletan bai tokikoetan.

Izenburu horiek azterlanaren ondorioei erantzuten diete, non adierazten zuten eskolaldi etena dela ikasleen eskubideak eta beharrak bermatzeko modurik seguruena. Era berean, adierazi zuten goizeko eskola-orduak (jarraitua) kalte egiten diela ikasle gehienei eta familia gehienei, eta, aldi berean, irakasleen bateragarritasunari. Gainera, eskubide konstituzionaletan sartzen dira esaten dutenean hezkuntza-politika dela, eta, beraz, irabazle baino galtzaile gehiago sortzen dituela, eta, batez ere, ez duela hezkuntzarako eskubidean sakontzen laguntzen.

Azterlanean irmoagoak dira 2013an ordutegiak arrazionalizatzen zituen Diputatuen Kongresuko Batzorde batek eskolaldi eten (edo oso) baten alde egin zuela adierazten dutenean: *“Eskolaldi jarraituak aurkari ugari ditu bateragarritasunean adituak diren pertsonen artean. Eskolaldi jarraituak irakasleen bateragarritasun-beharrei erantzuten diela dirudi, baina ez haurren beharrei”* (M. Ferrero, L. Gortazar, L. eta A. Martínez, 2022, 24. or.)

Argi dago eskolaldi etenaren alde daudela. Hala ere, txosten berean kontraesanean daude honako hau diotenean: *“Ez dago ebidentzia zientifiko sendorik eskolaldi-motaren (eskola-ordutegi finkoa emanda) eta ikasleen errendimendu akademikoaren arteko erlazioari buruz”* (9. or.). Eta, ondoren, honakoa berresten dute: *“Horren inguruko kausa-ikerketa ez da existitzen, eta existitzen denak muga metodologikoak ditu; beraz, ez dute biderik ematen ordu-banaketa mota bat edo bestea argi eta garbi defendatzeko (Fernández Enguita, 2001; Gromada eta Shewbridge, 2016). Hori gertatzen da eskolaldi-mota bakoitzaren prebalentziak ez duelako zerikusirik ikastetxearen edo haren ikasleen ezaugarriekin, ezta aplikatu den beste lurraldeen ibilbide akademiko historikoarekin ere (Hospido eta beste batzuk, 2019).”* (10. or.) Beraz, ezin da ezer berretsi hain modu erradikalean. Artikulu honetan mantentzen dudak diskurtsoaren beste ildo bat honako hau da: horrelako ikerketa batek muga metodologikoak izanen ditu beti, eta horrek ez du ahalbidetuko eredu bat edo bestea argi defendatzea, aldagaiak eta konplexutasuna kontuan hartuta.

Halaber, adierazi dute eskolaldi jarraitua ikasleen arteko hezkuntza- eta gizarte-desberdintasunen iturri dela; izan ere, eskolaldi jarraituan eskolan denbora gutxiago egoten

dela ulertzen da, eta hori ez da egia: debora nola antolatzen den arabera da. Hurrengo grafikoan eskolaldi jarraituan eta etenean ohikoak diren bi ordutegi adierazi ditut; hor, ikus daiteke eskolako egonaldia ez dela aldatzen, eta beste kontu bat dela denbora nola antolatzen den.

7. taula: Eskolaldi jarraituko eta eteneko ordutegia

ESKOLALDI JARRAITUA		ESKOLALDI ETENA	
09:00-12:00	Eskolak	09:00-10:30	Eskolak
12:00-12:30	Atsedena-hamaiketakoa	10:30-11:00	Atsedena-hamaiketakoa
12:30-14:00	Eskolak	11:00-12:00	Eskolak
14:30-15:30	Baztaria	12:00-13:00	Baztaria
16:00-17:30	Eskolaz kanpoko jarduerak	13:00-15:00	Atsedena-eskolaz kanpoko jarduerak
		15:00-17:00	Eskolak
		17:00-18:00	Eskolaz kanpoko jarduerak, halakorik egiten bada

Era berean, adierazi dute eskolaldi zabal batek, emakumeen enplegua handituz, aldi berean gizarte-berdintasun handiagoa eta genero-berdintasun handiagoa bultzatzen dituela. Lehen esan dudak bezala, haurrak eskolan egonen diren denbora ez da aldatuko eskolaldi-mota batetik bestera, Beste kontu bat litzateke ondorioetan adieraztea beraiek aztertu duten laginean eskolaldi jarraituaren antolaketa jakin batekin ikasleak lehenago ateratzen direla eta horrek emakumeen enpleguari kalte egiten diola, eskolaldi jarraituak ez duelako zertan eragin ikasleak eskolaldi etenean baino denbora gutxiago egotea eskolan.

Halaber, azterlanean esaten da goizeko eskolaldia (edo jarraitua) errenta txikiagoa duten etxeetan biltzen dela, baita landa-eremuetako etxeetan ere (Madrilgo datuak erabiltzen dituzte hori justifikatzeko). Baina ez dute esaten Madrilen irakaskuntza pribatua eta itundua eskolaldi etena egiten duena dela, baina ez klase ertain-altukoa delako, baizik eta ikastetxeetako titularrei ez zaielako interesatzen. Ikastetxe publikoak, pribatuak edo itunpekoak bereizten ez direnez, baieztapena ez da zuzena. Ikastetxe publikoen % 40 inguruk eskolaldi jarraitua dute; itunpeko ikastetxeen % 1ek eta ikastetxe pribatuak % 12k soilik dute eskolaldi jarraitua. Jakina, errenta txikiaren etxeetan bizi direnak zentro publikoetan kontzentratzen dira, eta horiek dira eskolaldi jarraitua dutenak. Hala ere, bi aldagaien arteko erlazioa ez da zuzena. PISA azterlanaren azken edizioko datuen arabera, ikastetxe publikoek maila sozioekonomiko baxuko ikasleen ehuneko 2,2 aldiz handiagoa eskolatzen dute itunpeko ikastetxeek baino, eta 1,6 aldiz handiagoa etorkin-jatorriko ikasleek baino.

Ados nago F. J. Moralesek tesian planteatzen duen ideiarekin: “Lan- eta sindikatu-kontuez gain, itunpeko ikastetxe pribatuak uzkur agertu ziren beste arrazoi batzuegatik, hala nola eskolaz kanpoko jardueretan ikasleak galtzeko arriskuak, jantoki-zerbitzua edo taillerak” (Morales Yago, F.J., 2015, 295. or.). Hor aurki dezakegu lanaldi jarraituarekiko mesfidantza, batez ere itunpeko ikastetxe pribatuen aldetik.

Ondorioak eta proposamenak

Eskolaldiari buruzko azterlanak eta txostenak aztertu ondoren, beharrezkoa da azterketa horietatik sortzen diren funtsezko ideiak bilduko dituzten ondorioak planteatzea eta ondorioekin bat datozen proposamenak egitea.

Lehenik eta behin, esan daiteke eskolan denbora antolatzea faktore garrantzitsua dela ikasleen ikaskuntzarako, eta ikastetxearen funtzionamenduan eta errendimendu akademikoan nolabait eragiten duten aldagai batzuen parte dela, nahiz eta badirudi ikaslearen ikasteko denborak eta errendimendu akademikoak oso harreman konplexua dutela. Ikusi dugunez, ikerketa gehienetan adierazten da oso zaila dela prozesu horretan esku hartzen duten aldagaien sare konplexua aztertzea.

Bestalde, lan horiek aztertuta, ezin da ondorioztatu jardunaldi batek edo besteak ikasleengan errendimendu handiagoa edo txikiagoa eragiten duenik, egunkari askotako izenburuetan edo hainbat katetako albistegietako berrietan ikusi dugun bezala. Asko jota, adierazten da zantzuak daudela balizko harreman edo erlazio baterako. Baina **ezin da esan eskolaldi jarraituak edo etenak berez ikasleen errendimendu akademiko hobea eragin dezaketenik.**

Egia da mahai gainean jartzen direla eskolaz kanpoko jarduerak, bazkaria, egunean zeharreko atsedenaldiak, familia behartsuentzako arreta eta eskolaldi batean zein bestean kontuan hartu beharreko eremuak, besteak beste, ekitatea eta ikasleen errendimendua.

Zenbait lanetan adierazi den bezala, benetan garrantzitsuena da nola antolatzen den eskolaldia, jarraitu nahiz etena. Garrantzitsuena da ongi eta modu koherentean hautatzea, baliabideez hornitzea... Kontua ez da ikasleak eskolan denbora gehiago edo gutxiago egotea, baizik eta hezkuntza-denbora kualitatiboki hobetzea.

Denboraren hobekuntza kualitatibo horren esparruan, hiru ideia nagusi aurki ditzakegu:

1. **Asteko ordutegia eta eguneko denbora antolatzea:** ezin da jarraitu eguneko 3/5/7 orduko antolakuntzarekin eta ordu bakoitzean erlazioz ez duten irakasgaiak ematen (eta irakasle desberdinekin).
2. **Familia- eta gizarte-denbora bateratzea:** nolabaiteko autonomia egon behar luke erreallitate bakoitzaren inguruabarrak kontuan hartzeko (landatarra... hiritarra...). Era berean, ikastetxeei autonomia handiagoa eman beharko litzaieke beren eskolaldia antolatzeko, beren inguruko beharrei erantzuteko.
3. **Ikasleen, irakasleen eta ikastetxea irekitzeko denbora mugatu beharko litzateke.** Ez du zertan bat etorri ikasleen eskolaldia irakasleen lanaldiarekin eta, are gutxiago, ikastetxea komunitatearen zerbitzurako irekita dagoen denborarekin.

Gainera, bada puntu eztabaidagarri bat, koherentziaz aurre egin behar zitzaiona, eskolaz kanpoko jardueren gaia, alegia. Autonomia-erkidegoek eskolaz kanpoko jardueren programa bat aurkezteko eskatzen diete eskolaldi jarraitua aukeratzen duten ikastetxeei, gurasoek nahi

izanez gero, haurrak arratsaldez ikastetxean egotea bermatzeko. Eskolaldi jarraituan, arreta berezia jarri beharko litzateke eskolaz kanpoko jardueretan, eta nahikoa eskaini beharko litzateke ikastetxetik kanpo egin ahal izateko baliabiderik ez duten ikasleei. Eskolaldi etenak ikasle kalteberei eta eskolaz kanpoko jarduerak egiteko zailtasunak dituztenei mesede egiten diela uste da, eskola-inguruneak eskaintzen dien babesaz denbora gehiagoz gozatzeko aukera ematen diela uste baita. Hala ere, eskolaldi jarraituan arazorik gabe konpon daiteke egoera hori.

Eskolaldi etenean, ikasle gehienak jangelan gelditzea da joera. Nolabaiteko beldurra dago eskolaldi jarraituan jantokian geratzen ziren ikasle asko familiekin bazkaltzera joanen ote diren. Planteatzen dudana da elikadurarekin zerikusia duten gaiak aprobetxatzea eta ikaskuntzaren dinamikan bertan txertatzea, ikastetxeko curriculumean eta jardueretan sar daitezten. Horregatik, eskolaldi jarraitua aukeratuz gero, oso interesgarria litzateke hamaiketakoa eranstea, estilo anglosaxoikoa, ikasleei elikadura- eta nutrizio-ohitura onak irakasteko. Eskolaldi jarraituak ematen digun aukera oso interesgarria da.

Aimatzeko, irakasleen aldagaia aipatu beharra dut. Eskolaldi etenaren aldekoek irakasleen kritikan eragiten dute bereziki, lanaldi jarraiturako joera dutelako. Kontuan hartu behar dugu edozein profesionalak bilatzen dituela bere lanerako testuinguru eta baldintzarik onenak. Beraz, zentzuzkoa da irakasleek eskolaldi jarraituaren alde egitea, eta ezin dugu esan ez dutenik ikasleengan pentsatzen. Bestalde, irakasleek ez dute arrazoi pedagogikorik bilatu behar eskolaldi jarraitua justifikatzeko; gainera, ez du zentzurik, ez dagoelako halakorik, ezta lanaldi etenean ere. Nolanahi ere, gogorarazten dizuet Salvador Boix eta Miguel A, Serranoren ikerketan (2017) adierazten dela eskolaldi jarraituko irakasleek askoz ere neke mental eta fisiko gutxiago sumatzen dutela, eta beren aldartea askoz hobea eta egonkorragoa dela eskolaldi etenekoekin alderatuta.

Beraz, azken ideia gisa esanen nuke kontua ez dela bi eskolaldien alderdi positiboak eta negatiboak eztabaidatzea, baizik eta denbora ongi antolatzea, aldagai negatiboak murriztuz eta positiboak optimizatuz. Bi eskoladi-motek etekinak sor ditzakete ikasleengan, eta, nire ikuspuntutik, denboraren antolaketaren araberakoa da bereziki. Horregatik, benetan garrantzitsuena ez da eskolaldi jarraitua edo etena aukeratzea, baizik eta aukeratutako eskolaldia nola antolatzen den.

Erreferentzia bibliografikoak

- Boix Vilella, S. eta Serrano Rosa, Miguel Angel (2017) Jornada continua vs. jornada partida y la salud de los profesores: Un estudio exploratorio. *Informació Psicológica* 113. Zk., 94-108. orr.
- Caride Gómez, J.A. (zuz.) (1993) *A xornada escolar de sesión única en Galicia. Estudio avaliativo: Conclusións xerais e criterios de actuación*. Santiago de Compostela
- Escribano Barreno, Cristina (2012). *Matutinidad/vespertinidad, rendimiento académico y variaciones de la atención durante la jornada escolar. Control de la influencia de la edad, el tiempo de sueño y la inteligencia*. Doktorego tesia. 2012. Universidad Complutense, Madril.
- Fernandez Enguita, M. (2001) *La jornada escolar. Análisis y valoración de los procesos, los efectos y las opciones de la implantación de la jornada continua*. Ariel
- Ferrero, M., Gortazar, L. eta Martínez, A. (2022) *Jornada escolar continua: Cómo la pandemia está acelerando un modelo social y educativo regresivo*. EsadeEcPol Brief #26
- Gabaldón Estevan, D. eta Obiol Francés, S. (2017). Guía sobre tiempos escolares. CEIR. CREATIVITY AND EDUCATIONAL INNOVATION. N 1.
- Gago Rodríguez, F. Manuel (1999). Qué importa saber quién soy, ni de dónde vengo, ni por dónde voy. Bolero del tiempo escolar. *Cuadernos de Pedagogía*, 277. zk.
- Gibbs, Benjamin G. eta Kenealey, Elizabeth (2022) The Academic Cost of Worry Among Socioeconomically Disadvantaged Children. *Maternal and Child Health Journal* (2022) 26:2137–2154
- Gromada, A. eta Shewbridge, C. (2016) *Student Learning Time: A Literature Review*. OECD Education Working Paper 127.2. zk.
- Hospido et al, (2019). *Qué sabemos sobre el efecto del tipo de jornada escolar en el rendimiento académico*. Nekazaritza eta Abeltzaintza Zuzendaritza Nagusia. Espainiako Bankua
- ICTAN (2018) Comportamiento del Aceite de Orujo de Oliva en fritura y comparación con aceites de girasol convencional y girasol alto oleico. ICTAN – CSIC.
- Inee blog (2017). *Análisis de los factores asociados al rendimiento de los alumnos en PISA en las comunidades autónomas*. <http://blog.intef.es/inee/2017/03/16/analisis-de-los-factores-asociados-al-rendimiento-de-los-alumnos-en-pisa-en-las-comunidades-autonomas/>
- Hezkuntza eta Lanbide Heziketako Ministerioa (2022) *Datos y cifras Curso escolar 2022/2023*. Idazkaritza Tekniko Nagusia.
- Montalbán Castilla, J. eta Ruiz-Valenzuela J. (2022) *Fracaso escolar en España: ¿Por qué afecta tanto a los chicos y a los alumnos de bajo nivel socioeconómico?* EsadeEcPol Brief #29
- Morales Yago, F.J (2015). *El cambio de jornada escolar en los centros educativos: evaluación de las razones que lo motivan y los efectos que provoca*. Doktorego tesia. UNED.
- Morales Yago, F.J.; Galán, A. Pérez Juste, R. (2017). Jornada escolar partida y continua. ¿Existen evidencias que motiven el cambio en la gestión del tiempo escolar en España?. *Revista Complutense de Educación*, 28 (3), 979-998
- Morán de Castro, C. (2005). *A xornada escolar na vida cotiá da infancia. Análise da incidencia das modalidades de sesión “partida-única” nos procesos de socialización infantil en Galicia*. Doktorego tesia. Universitat de Santiago de Compostela.

- Morán de Castro, C. (2012). Incidencia de la jornada escolar en los procesos de socialización infantil. *Educación en Revista*, 45. zk., 19-36. orr. UFPR argitaletxea.
- Murillo, F.J. (2003). El movimiento de investigación de Eficacia Escolar. En F.J. Murillo (Coord.), *La investigación sobre Eficacia Escolar en Iberoamérica. Revisión internacional del estado del arte*. Bogota: Convenio Andrés Bello.
- ELGA (2011d). *Education at a Glance 2011: OECD Indicators*. OECD Publishing
- Ridao García, I. eta Gil Flores, J. (2002). La jornada escolar y el rendimiento de los alumnos. *Revista de Educación*, 327. zk., 141-156. orr.
- Sanchez, P. eta Díaz, J. Francisco (2002) Fluctuación de la atención en alumnos/as de 7 y 11 años. *Seminario Internacional Complutense «Ritmos Psicológicos y Jornada Escolar» 2002ko apirilaren 5 eta 6a, Madril*
- Scheerens, J. (1990). School effectiveness research and the development of process indicators of school functioning. *School Effectiveness and School Improvement*, 1(1), 61-80. orr..
- Serrano, B; Megía, M.; Ruiz de León, A; Rey, E. (2018) Beer effects on postprandial digestive symptoms and gastroesophageic physiology. *Neurogastroenterology & Motility* Volume 30, Issue 8
- Valentziako Erkidegoko Hezkuntza Politikako Zuzendaritza Nagusiko Berrikuntza eta Kalitate Zerbitzua. (2017) *Informe sobre jornada escolar. 2016/SIQ_JOR_000*
- Sintes Pascual, E. (2012): A les tres a casa? L'impacte social i educatiu de la jornada escolar contínua. *lformes breus*. 40. Educació. Fundació Jaume Bofill.
- Sintes Pascual, E. (2015): *Escola a temps complet. Cap a un model d'educació compartida*. Fundació Jaume Bofill.
- Stringfield, S. y Slavin, R.E. (1992). A hierarquical longitudinal model for elementary school effects. En B.P.M. Creemers eta G.J. Reezigt (Eds.), *Evaluation of educational research*, 35-69. orr. Groningen: ICO.
- Testu, F. (1994). Quel ques constante dans les fluctuations journalière et hebdo madaires de l'activité intellectuelle des élèves en Europe, *Enfance*: 4, 384-400.
- Wood, Angela M et al (2018) Risk thresholds for alcohol consumption: combined analysis of individual-participant data for 599 912 current drinkers in 83 prospective studies. *Lancet* 391-en: 1513–23

Eskola jardunaldia: Ikuspuntu medikoa

Gonzalo Pin Arboledas

Valentziako Pediatria Elkarte. Loaren Unitateko lantaldearen burua eta
Pediatria Zerbitzuko koordinatzailea (Valentziako Quirón Salud Ospitalea)
pinarboledasgonzalo@gmail.com

Gure gizartean, herritarrei bizi-ohitura osasungarriak zaindu behar dituztela azpimarratzen zaienean, nutrizioa eta jarduera fisikoa aipatzen dira batez ere, eta alde batera uzten da bizitza osasungarriaren hirugarren zutabea, atsedena, alegia; osasun-heziketan dagoen hutsune horrek lo-eskasia kronikoa mesedetzen du eta, orobat, eguneko logale handiegia, jokabide-arazoak, errendimendu akademikoa txikiagotzea, eta obesitatearen eta diabetesaren prebalentzia handitzea, besteak beste, haurtzaro eta nerabezeroan batez ere, gure herrialdean aldatu egin baitira haur eta nerabeen lo-ohiturak: azken 10 urteotan, inoizko abiadurarik handienean urritu da haur eta nerabeek lotan ematen duten denbora eta, aldi berean, lo-ordutegi irregularrak arau bihurtu dira ia.

Ikasleen erritmo kronobiologikoak ezagutzea eta balioestea, eskola-ordutegiak zein eskola-curriculumarekin eritmo horietara egokituz, neurri eraginkorra da kostu aldetik, eta kontuan hartu beharrekoa eskola-curriculumarekin lantzerakoan.

Gako-hitzak: Eskola-jardunaldia; loa; ordutegiak; SHASTU azterlana; eskola-errendimendua.

Sarrera

Eskola-urteetan, adin-talde bakoitzean, ia ezinezkoa da ikasleen bizimodua lo egiteko gutxira behar duten denborara, erritmoetara eta adinen arabera aldaketetara egokitzea, egokitzapen hori eskola-ordutegiarekin uztartu ezean, eskolak hartzen baitie denboraren portzentajerik handiena.

Alderdi horiek kontuan hartuz, nazioarteko SHASTU proiektua garatu zen Espainian, Italian eta Turkian, EBK finantzaturiko Erasmus Plus programaren barnean, helburua izanik

balioestea zer eragin duen errendimendu akademikoan bai lo-erritmoak erritmo biologikoetara egokitzeak eta bai ikasgaien ordutegiak erritmo kronopsikologikoetara egokitzeak.

3 ikasturtetan zehar, 2 urtetik 18ra bitarteko hiru herritako ikasleek eta haien familia eta irakasleek modu aktiboan parte hartu zuten ordutegien egokitzapen horretan.

Hainbat fase ezarri ziren.

Lehenbizikoan, familia, ikasle eta irakasleei loari eta harekin loturiko kontzeptuei buruzko prestakuntza eman zitzairen (kronopedagogiaren kontzeptua, loaren higie-neurriak, lo-eskasia kronikoaren ondorioak, hezkuntza-etapa bakoitzean ezartzeko moduko jarduerak...).

Bigarren fasean, kronopedagogia eta arreta-errendimenduaren kronopsikologia kontuan harturik antolatu ziren ordutegiak, eta jarduera fisikoa egiteko eta argiaren eraginpean jarduteko ordutegiak sustatu ziren, erritmo biologikoek arautzen dituzten parametroekin bat. Hezkuntza-etapa bakoitzeko irakasleek taxutu zituzten ordu-antolaera eta jarduera horiek.

Fase hartan, atsedanaren garrantzia azpimarratzen zuten mezuak paratu ziren ikasteen barnean (hala irakasleek, nola ikasleek berek eginak).

Balioespen-eskala moduan, loari buruzko galdetegiak banatu ziren eta emaitza akademikoaren eta jokabide-arazoaren datuak jaso ziren proiektuaren hasieran, proiektuan zehar eta proiektua bukatu eta urtebetara.

Hautemandako ondorioak izan ziren ezen, neurriak ezarri ondoren loaren higie-nean, eskola-ordutegien antolaeran, erritmo biologikoekin bat zetozen ebaluazio akademikoko ordutegietan eta, orobat, jarduera fisikoaren eta argiaren erabileran, ikasleak arduratsua-goak zirela beren lo-ordutegietan, ikasgela barneko jokabidea hobetu zela, eguneko logale handiegia txikiagotu zela, eta errendimendu akademikoa hobetu zela hiru herrialdeetako populazioetan.

Gizakiaren funtzio fisiko eta neurokognitiboek jarduera-eritmo biologiko maximoak eta minimoak dituzte: 24 ordutik behin errepikatzen dira, gutxi gorabehera; maximo eta minimo horiek ezagutzen gero eta jarduera akademikoa haietara egokituz gero, hezkuntza-ekintzaren errendimendua eta eraginkortasuna hobetzen dira.

200 urte igaro dira Fernando VII.aren garai absolutistan eskola-ordutegia aurreneko antolatutako Espainian, "Lehen letretako eskolen lan eta erregelamendu orokorra" argitaratu zelarik (Madril, Errege Inprimategia, 1825).

Idazki hartan jada aipatzen ziren urtean zehar aldatzen ziren eritmo biologikoak, esaten baitzen hiriburuko edo herriko batzarrek finkatzen zutela eskolan sartzeko ordua *urtaroen*, klimen edo tokian tokiko beste inguruabar batzuen arabera.

1838ko Eskola Publikoen Erregelamenduaren erreforman, gobernu liberala zegoela jada, kontzeptu horri berari eutsi zitzaion, honela xedatu baitzen: "sarrera- eta irteera-orduek Batzordeak berak finkatuko ditu, *urtaro* eta *klima ezberdinen* edo tokian tokiko beste inguruabar batzuen arabera". Orduan ez zekiten arren, kronobiologiari ari ziren, eguneroko aldaketa hormonal eta metabolikoez, eta, horrekin batera, kronopedagogiaz.

Hainbat urte geroago, 1904an, G.S. Hall irakasleak atsedendialdi hezkuntzan zuen garrantzia azpimarratu zuen honako hau adieraztean:

"Ahal den guztia egin behar da kalitatezko loak ahalik eta gehiena irauteko eta lo hori galarazten duen zernahi eragozteko... Umeei ez litzaieke eskolara joaten utzi behar gutxienez ere bederatzi ordu lo egin gabe...".

Berrikiago, 2011n, Japoniako Hezkuntza Batzordeak kronobiologiaren eginkizuna nabarmendu zuen:

"Eskola-osasunaren erantzukizun soziala da haurren eguneroko eritmo biologikoei ahalik eta modu gomendagarrienean jarraitzea eguneroko jardueretan" (School Health. 2011; 7: 25-34).

Alabaina, gaur egun, 200 urte igaro ondok ere, atsedena eta eritmo biologikoa oso gutxi hartzen dira kontuan hezkuntza-ordutegiak antolatzerakoan.

Helburua

Aurkezpen honen xedea da SHASTU (*Sleep Habits and Student's Performance*) azterlanean lorturiko zenbait emaitza erakustea. Azterlana hiru herrialdetan egin da, Espainia, Italia eta Turkian, eta EBK finantzatu du, Erasmus Plus programaren bidez.

Ikerketak oinarritzat hartu du eskola-errendimendu onari buruz gaur egun dakiguna, hots, errendimendu onak gaitasun akademikoa ez ezik, orobat behar dituela eskola-prestakuntza osatzen duten bost ezaugarri oinarritzkoak: haurren osasun fisikoa eta ongizatea, haien gaitasun soziala, heldutasun emozionala, hizkuntza, trebetasun kognitiboak eta ikaskuntzaren ikuspegia; horiek oinarri harturik, bada, helburu nagusia izan da balioestea zer-nolako aldaketak gertatu diren ikasleen lo-ohituretan, errendimendu akademikoan eta jokabidean, denbora eta haren aldaketa kronobiologiko eta kronopsikologikoak hezkuntza baldintzatzailetzat hartu ondoren 6 urtetik 18 urtera bitarteko hezkuntza-etapa osoko eskola-curriculum lantzerakoan.

Azterlanaren justifikazioa

Espainiako haur eta nerabeek lotan ematen duten denbora laburtuz joan da azken hamarkadetan (10 urtean, egunero 24 minutu galdu dituzte 2tik 5 urtera arteko hurrek; 20 minutu, 6tik 9 urtera artekoek; eta 27 minutu, 10etik 14 urtera artekoek). Ikasleen % 15ek ez du lo egiteko ordutegi erregularrik eskola-egunetan.

Espainiako Bigarren Hezkuntzan eginiko azterlan batean (N = 115; batez besteko adina: 14), korrelazio esanguratsua aurkitu zen eskolako porrotaren eta logaleari buruzko kexen eta goizeko logalearen artean; izan ere, nerabeen eskola-errendimendu txarraren kasuen % 15tik % 29ra artean lotua zegoen lo-eskasia kronikoaren ondoriozko eguneko logale handiegiaekin eta ordutegi akademikoak gaizki antolatzearekin erritmo zirkadianoari dagokionez.

Valentziako Erkidegoan, nerabeen % 52,8 zortzi ordu baino gutxiago lo eginda joaten ohi dira eskolara, eta % 66,5ek diote noizean behin edo eskuarki logale izaten direla eskoletan.

Loa, eskolatzeko-aldia eta osasun mentala bereziki lotuak daude nerabezeroan. Nerabezeroaren lehen fasean (10-13 urte) eta, batez ere bigarrean (14-16 urte), garrantzi handiko aldaketa batzuk gertatzen dira:

- Atzerapen biologiko eta metabolikoa lokartzeko joeran.
- Areagotu egiten da afektibitateaz eta emozioez arduratzen den eremuaren konektibitatea (eremu linbikoa esaten zaio, garun-amigdala).
- Kronotipo oso berantiarra duten nerabeek (“hontz” deiturikoek, berandu lotartzeko joera bizia eta oso sarrira duten horiek) konektibitate txikiagoa dute eremu afektibo horretan ordu kopuru bera lo egin arren goizago lotaritzen diren beste nerabeekin alderatzen direnean. Zenbat lo egiten duten ez ezik, orobat axola du “noiz egiten duten lo”.
- Garunaren lobulu prefrontalaren heltze-prozesua. Garunean heltzen den azken eremuetako bat da, eta erabakiak hartzeko, saria prozesatzeko, interakzio sozialerako eta emozioak kontrolatzeko oinarritzko zirkuituen gune neuralgikoa da.

Area linbikoa (afektiboa) da lo-eskasia kronikoak eta, batez ere, kalitate txarreko eta ordutegi irregulareko loak gehien ukitzen duten eremuetako bat (suizidatzeko joera nerabezeroan handitzearekin ere lotu da hori). Hori hala da eguneko azken orduetan teknologia asko edo gutxi erabiltzen den alde batera utzita.

Ebidentzia zientifikoak erakusten du ezen lo-ordutegi erregularrek eta nerabeen kronotipo berantiarri egokituak (hots, berandu lotartzeko joera biologikoari egokituak) neuro-nen eraginkortasuna handitzen dutela neuronon jardueran aldaketa onuragarriak eragiten dituztelako eta neuronon arteko konexioa hobetzen dutelako (sinapsi neuronala). Egokitza-pen horretan, funtsezkoa da zer ordutan hasten diren nerabeak eskolan; hezkuntza-etapa bakoitzean erritmo biologikoak errespetatzeak garunaren heltze-prozesua babesten du, eta gizakiaren eraginkortasunari eta garapenari mesede egiten die haziera-garaian zehar.

Alabaina, errealitate akademikoa eta biologikoa oso ezberdinak dira gure gizartean. Batxilergoko ikasleek goizago hasten dituzte eskolak (gehienek kronotipo berantiarra dutelarik): hasteko orduak eta ikasgaiak egunean zehar banatzeko erak haien erritmo biologikoen alderantzizko noranzkoan antolatuak daude, oro har.

Erritmo biologikoak kontuan ez hartzeak eta ez errespetatzeak, esate baterako, une desegokian esnatzeak edo elikadura-ordutegi irregularrak edo berantiarrek izateak, guztiek ere

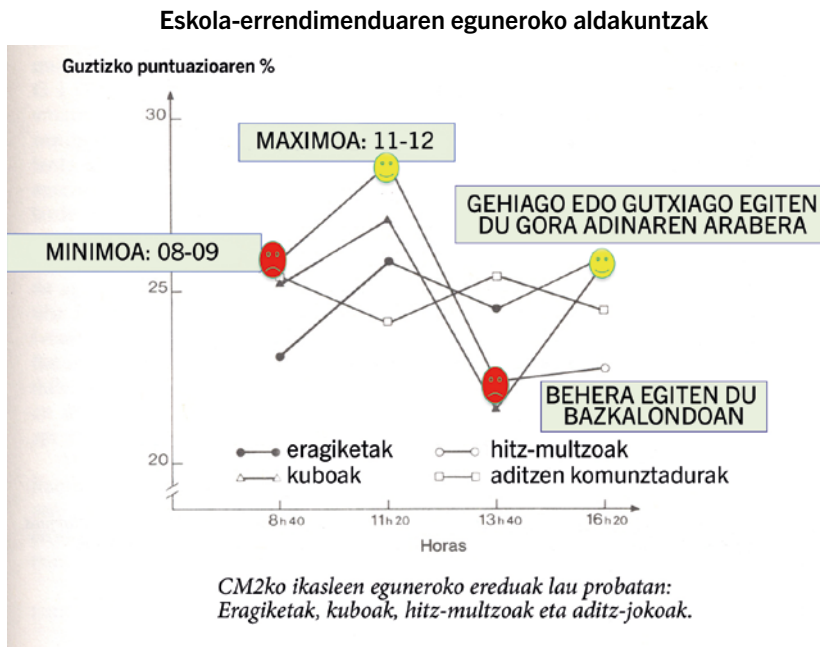
errendimendua eta ikaskuntza baldintzatzen dituzte eta osasun publikoaren baldintzatzaile bihurtzen dira.

Horregatik, beharrezkoa da haur eta nerabearen jarduera guztiak (egunez eta gauez) ordutegi erregular batzuetara egokitzen saiatzea, adin bakoitzari dagozkion erritmo biologikoen arabera, erritmo biologikoak erritmo sozialera eta akademikora egokitzen lagunduz; lo egiteko ordutegi erregularrak eta erritmo zirkadianoetara egokituriko eskolak dituzten ikasleek jokabide-arazo gutxiago dituzte ordutegiak beren baitako erloju zirkadianoarekin sinkronizatzen badira, are lo-eskasia dagoenean ere.

Aldaketa biologikoen adibide hauek aipa ditzakegu:

- a) Buruko errendimenduak patroiz zirkadianoak eta asterokoak ditu.
 - Egunean zehar, errendimendu maila goizaren bukaeran handitzen da.
 - Arratsaldean, 5etik 9 urtera arteko haurrek emaitza baxuagoak eskuratzen dituzte.
 - 10 urtetik 11ra arteko ikasleek emaitza berberak lortzen dituzte goizez eta arratsaldez.

Eguneko aldakuntza orokorrak Testut-etik hartutako grafiko honetan ageri dira:

Kronopsikologia eta eskola-erritmoak. F. Testut 1992.

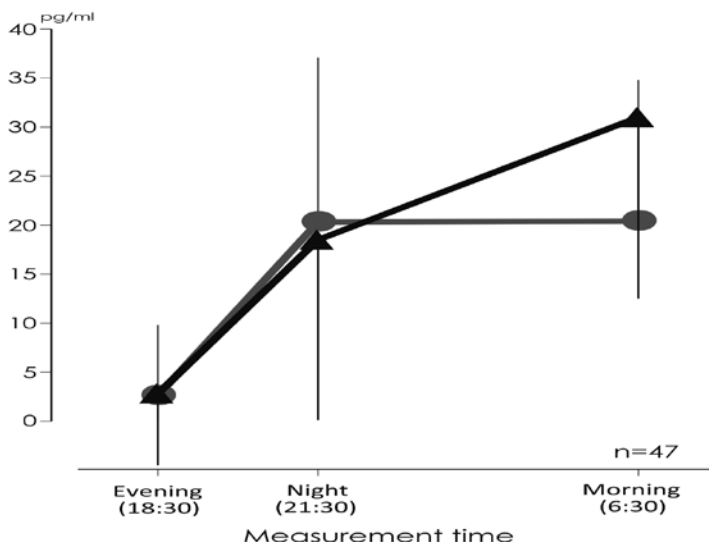
- b) Buruko errendimendua ezberdina da asteburu edo oporretako erritmo-aldaketen ondortik:

Uchiyamak azaldu zuen ikasleek melatonin-tasa handiagoa dutela astelehen goizean edo jaiegunen biharamunetan, eta, hortaz, errendimendu txikiagoa dutela egun horietan lehen orduan. Norbaitek goizez **melatonina** gehiago izateak esan nahi du goizez logaleago dagoela gauez baino: Azterlanean ageri da eskola-egunetan ikasleen % 46,8k eta

jaiegunen biharamunetan ikasleen % 59,6k adi egoteko zailtasunak dituztela goizeko lehen bi eskola-orduetan. Horregatik, komenigarria da proba akademikorik ez egitea egun eta ordu horietan. Aldakuntza hori grafikoan ikusten da:

Aldaketak listu-melatoninaren kontzentrazioan, lanegunaren eta jaiegunen biharamunaren arabera. Balioak mean \pm S.D. dira.

- asteazkenetik ostegunera arteko aldaketa erakusten du (laneguna-asteguna: W-W).
- ▲ igandetik astelehenera arteko aldaketa erakusten du (jaieguna-laneguna: H-W)

School Health Vol.7, 25-34, 2011. <http://www.shobix.co.jp/sh/hp/main.html>

Jarduera astean 7 egunez egunean 24 orduz bultzatzen duen gizarte batean, gerta liteke osasun-langileak, haurrak, nerabeak, gurasoak eta irakasleak ez jabetzea zer eragin txarra duen loa galtzeak eta jarduera erritmo zirkadianoetara ez egokitzeak bai bizi-kalitatean, bai eskola-errendimenduan, eta, hortaz, motibazio txikia izatea ohitura osasungarriak zaintzeko. Horrenbestez, eskoletan ez da, oro har, askorik erabiltzen loaren eta erritmo biologiko eta psikologikoen inguruko jakintzari lotutako informazioa (baina, aitzitik, oso kontuan hartzen da dieta osasungarriaren eta ariketa erregularren garrantziari buruzko jakintza).

Hauxe da paradoxa: loaren eta kronobiologiaren zientzian izandako aurrerapenak adogarrriak diren arren, osasunaren eta hezkuntzaren arloko profesionalak oraindik ere arrunt gutxi jabetzen dira haien garrantziaz eta balioaz. Hortaz, ezinbestekoa da ikasle, irakasle eta familiek ezagutza egokiak eskura ditzaten egungo egoerari aurre egiteko.

Ildo horretan, beste arlo batzuetako ikertzaileak (adibidez, drogazaletasunaren prebentziokoak) ohartu dira ezagutzak eskuratzea gehientsuenetan ez dela aski portaerak aldatzeko. Ezagutzen oinarria zabalitzeak ez du nahitaez portaera aldarazten. Familien eta profesionalen inplikazioa funtsezkoa da emaitza onak lortuko badira.

Garapena

Populazioen azterlan deskribatzailea da; inkesten bidez egin zen, zeharkako probabilitate-laginak erabiliz. Azterlana hiru urtez egin zen hiru herritan: Espainiako herri batean (Silla), Italiako beste batean (Remedello) eta Turkiako beste batean (Üne); hirurek antzeko latitude-ezaugarriak dituzte.

SHASTU proiektuko ekintzak hezkuntza-prozesuan esku hartzen dute hiru taldeekin gauzatu ziren (irakasle, familia eta ikasleekin), honako hauek helburu:

- I. **Irakasleei** kronobiologiari buruzko ezagutza egokiez hornitzea, modua izan zezaten kronobiologiako ezagutzak eta lo-higieneko ohiturak txertatzeko beren ohiko irakaslanean.
- II. **Familiei** ezagutza horiek eta haien abantailak jakinaraztea, bai akademikoak, bai bizi-kalitateari dagozkionak, eta familien atsedena hobetzeko neurri zehatz eta errazak ere ezagutaraztea.
- III. **Ikasleei** kontzeptu horiek ohiko curriculumaren barnean eta modu praktikoan ezagutaraztea, ikastetxeko hezkuntza-prozesutik kanpoko kanpaina iragankor bat dela pentsa ez dezaten. Hala, ekintzen xedea izan da ikasleek beren eginkizuna beren gain hartzea, dagokien erantzukizuna hartuz ahalduz, haiek baitira atsedenarekin loturiko bizi-ohitura osasungarriak izateko arduradunak.

Jarduera hirukoitz hori argi bereizitako bi fasetan egin da:

I. Aldez aurreko prestaketa-fasea:

Landa-lana ikasle eta familiekin hasi aurretik, hezkuntza-taldea eratu zen, honela:

1. Bi saio, bakoitza 4 ordukoa; haietan, proiektuaren arduradun zientifikoak zehatz azaldu zituen honako hauek:
 - Loaren fisiologia. Kronobiologia eta kronopsikologia kontzeptuak.
 - Egungo egoera: eskola-ordutegiak eta errendimendua.
 - Lo-arazoez eta loarekin zerikusia duten beste arazo batzuek ikasleengan dituzten ondorioak.
 - Erakunde hauek babesturiko lo-higienarako neurri nagusiak: American Academy of Sleep Medicine, European Sleep Association eta Espainiako Osasun Ministerioa (*Guía de Práctica Clínica de Prevención y Tratamiento de los Trastornos del Sueño en la Infancia y Adolescencia*).

Ezagutza horiek online transmititu ziren, eta proiektuko bazkide europarrei aurrez aurreko bisitak egin zitzaizkien.

2. Bi saio praktikoa, bakoitza 4 ordukoa, Silla herriko irakasleendako (Valentziako Erkidegoa, Espainia): lantaldeetan taldekatu ziren, eta familia eta ikasleei kontzeptu horiek helarazteko neurri eta ekintza egokiak eztabaidatu, proposatu eta partekatu zituzten, baita irakasleek eguneroko lanean ikasleen atsedenen kalitatea hobetzeko txertatuko zituzten ekintzak ere. Ekintza horiek online partekatu eta adostu zituzten Europako bazkideekin.

Eskolak hasi eta bukatzeko ordutegi ezberdinak proposatu ziren hiru herrialdeetan, tokian tokiko kultura-testuinguruaren arabera.

Ikastetxeetan hartu beharreko neurriak, hezitzaileek berek landuak eta ezarriak:

- Ikasgaien ordutegiak kronobiologiatik eta kronopsikologiatik eratorritako irizpideen arabera antolatzea.
- Hezkuntza-etapa guztietako ikasleek atsedeenari buruzko kartelak eta esaldiak diseinatu eta prestatzea. Ikasgeletan eta korridoreetan banatu eta jartzea, giro egokia sortzeko.
- Tutoretza-orduetan atsedeenarekin eta kronobiologiarekin lotutako gaien eztabaidak sustatzea.
- Aktibazio-neurriak ezartzea:
 - a) Ahal den heinean, arreta-errendimenduaren kronobiologiaren arabera antolatzea irakasgaien eskola-ordutegiak. (arreta-errendimendua eta lanerako memoria hobeak dira 11:00etatik 13:00etara); jarduera fisiko handieneko irakasgaiak goizeko lehen orduetan paratzen saiatzea eta, goizeko 10etatik aurrera, arreta iraunkor eta errendimendu intelektual handiagoak behar dituzten irakasgaiak, batez ere 12:00etan.
 - b) Bizkortu eta suspertzeko neurriak lehen eskolaren aurretik: dantza - jolastokian lasterka aritzea... ikastetxe bakoitzeko egiturak zer aukera ematen dituen.
 - c) Ikasleak argiaren bidez suspertzea: Batez ere logale handiagoa duten ikasleen kasuan, goizeko lehen orduetan argi naturalez edo artifizialez zeharo argiztatzea gela. Bi helburu ditu horrek: batetik, haien arreta-gaitasuna piztea, eta, bestetik, gauetz lokartzeko duten erritmo zirkadianoa aurreratzea.
 - d) Goizeko lehen orduan eta astelehenetan edo jaiegunen biharamunetan ebaluaziorik (azterketarik) ez jartzen saiatzea. Ebaluazioak erdiko astegunetan egitea, 10:00etatik 12:30era bitartean.
 - e) Atsedeenarekin, teknologia berriak zentzuz erabiltzearekin eta haien atsedeen-ordutegiarekin zerikusia duten gaiak lantzea tutoretza-orduetan.
 - f) Curriculumetik kanpoko jarduera fisikoa atsedeenaldi hobearekin bateragarriak diren orduetan egin dadin sustatzea, kontuan hartuz zer aukera dauden ikastetxearen, familien eta kirol-kluben ordutegi eta egituretan.

II. Ezarpen fasea

1. Diseinatutako estrategiak ezartzea.
2. Berriazko tutoretza-saioak egitea.
3. Ikasleen atsedeen-ohiturak balioestea, neurketa subjektiboen bidez eta hiru inkesta erabiliz. Hiru inkesta erabiltzea, loa antzeko galderen bidez baina modu ezberdinean balioesten dutenak, emaitzak fidagarriagoak izateko. Aukeratutako hiru inkestetatik bi (BEARS, SDSC) ez daude gaztelaniaz baliozkotuak baina hautatu ziren Espainiako Osasun Ministerioak haiek gomendatzen dituelako bere *Guía de Práctica Clínica*. "Self Sleep Report" inkesta behar bezala baliozkotua dago gaztelaniaz; ingelesezko jatorrizko-itzulia da. SDSC inkesta jatorriz italiaraz apailatu zen eta ingelesera eginiko itzulpena baliozkotu zen.

Hiru ikasturteen bukaerako eskola-errendimendua balioetsi zen urtero, bai eta jokabide-aldaketei loturiko gertaera erregistratuak ere.

Emaitzak

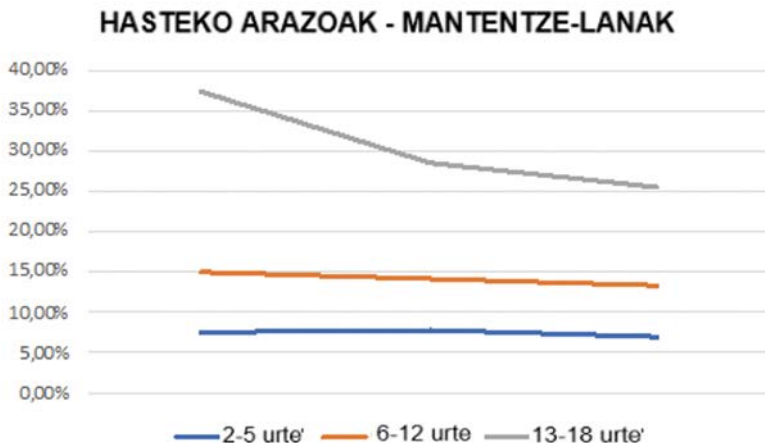
Silla herrian (Valentziako Erkidegoa) lortutako emaitzetako batzuk baizik ez dira zehazten, herriko ikastetxe guztietako 3.869 ikasleri dagozkienak. Inkesten % 44,4 oinarri-inkestei dagozkie, eta gainerakoak jarraipen-inkestei. Horrek handitu egiten du emaitzen balioa.

Adinaren araberako banaketa:

- 2-5 urte: % 18,1
- 6-12 urte: % 52,9
- 13-18 urte: % 29,0

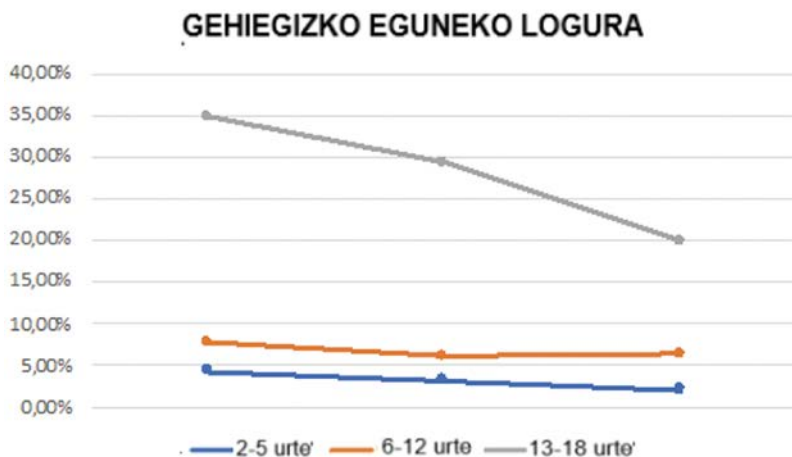
1. Lokartzeko eta loari eusteko arazoak:

	Lokartzeko eta loari eusteko arazoak					
	Oinarri-inkesta		Jarraipeneko 1. urtea		Jarraipeneko 2. urtea	
	BAI	EZ	BAI	EZ	BAI	EZ
2-5 adina	7,40%	92,60%	7,70%	92,30%	6,90%	93,10%
6-12 adina	7,50%	92,50%	6,50%	93,50%	6,30%	93,70%
13-18 adina	22,50%	77,50%	14,20%	85,80%	12,30%	87,70%
	Logale handiegia egunez					
2-5 adina	4,30%	95,70%	3,10%	96,90%	2,10%	97,90%
6-12 adina	3,40%	96,60%	3,00%	97,00%	4,20%	95,80%
13-18 adina	27,00%	73,00%	23,10%	76,90%	13,50%	86,50%

2. Logale handiegia egunez:

Adin guztietako ikasleen ehunekoen aldakuntza proiektua hasi aurretik eta bigarren urtearen bukaeran, egunez logale handiegia dutela diotenei dagokionez.

Ikusi da nabarmen murriztu dela eguneko logale handiegia 13tik 18 urtera bitartekoen artean, eta, aldi berean, nerabeak ahaldunduagoak daudela beren esna-aldien eta lo-aldien ordutegiei dagokienez.

3. Eskola-errendimendua

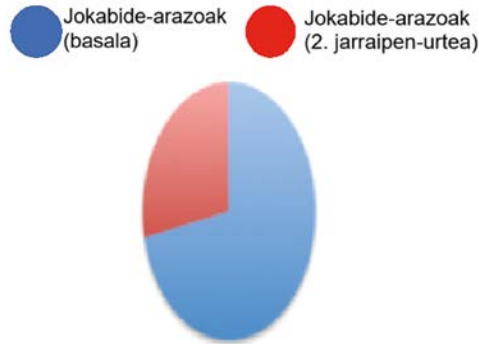
BATEZ BESTEKO PUNTUAZIOA 13-18 URTE		
	OINARRIA	2. urtea
TXARRA	30,00%	14,60%
ERDI-MAILAKOA	32,30%	46,90%
ONA	37,70%	38,50%

BATEZ BESTEKO PUNTUAZIOA 13-18 URTE				
	ERDI-MAILAKOA	SD	ANOVA	P-BALIOA
OINARRIA	3,96%	0,7	1,03	0,3
2. urtea	7,05%	0,66		

Jokabide disruptiboa ikastetxean:

Grafiko honetan 2 urtetik 5era bitarteko ikasleena ageri da:

AULKIA

Eztabaida

Nerabeen kasuan, argi dago loaren kalitatea hobetu dela lokartzeko eta loari eusteko arazoak balioesten dituen azpieskalan: Oinarri-inkestarekin alderaturik hirugarren inkestan erantzunen tasa % 85,5ekoa izanik, mozqueta-lerroa gainditzen duten ikasleen ehunekoa, hots, loaren kalitate txarra adierazten duena, % 22,5etik % 12,3ra igaro zen.

Egoera bera dugu eguneko logale handiegia (EGH) balioesten duen azpieskalan; egia da 6 urtetik 12ra artekoen taldean hazkunde txiki bat dagoela (% 4,2koa baita, eta aurrekoa, % 3,4koa), esanahi estatistikorik ez duena, baina 13 urtetik 18ra artekoen taldean, egunez logale handiegia dutenen ehunekoaren jaitsiera garrantzi estatistiko handikoa da: oinarri-inkestan % 27,0koa baitzen eta hirugarren inkestan % 13,5ekoa. Nabarmentzekoa da adin horretan fisiologikokiko atzeratzen dela melatoninaren jariatzea, eta, horren ondorioz, beranduago lokartzeko joera handiagoa dutela nerabeek, eta hobekuntza hori bat datorrela lokartzeko ordua erabakitzen duten ikasleen tasa handitzearekin (% 65 oinarri-inkestan vs % 70,3 jarraipenaren bigarren urtean). Erantzukizuna nork bere gain hartzea zen proiektuaren hasierako helburuetako bat, hots, ikasleak beren erantzukizunetan ahalduntzea lo-ohiturei dagokienez.

Eskola-errendimenduan eragiten duen beste faktoreetako bat arousalaren nahasmen- duen maiztasuna da (amesgaiztoak, gaueko izuak...). Bai 6 urtetik 12ra artekoen taldean (% 21,3 oinarri-inkestan eta % 15,2 hirugarren inkestan, inkesten % 77,1ekin, oinarri-inkestarekin alderaturik), bai 13 urtetik 18ra artekoen taldean (% 36,5 vs % 24,6; eta inkesten % 85,5ekin, oinarri-inkestarekin alderaturik), jaitsierak garrantzi estatistikoa du.

Azkenik, antzeko egoera dugu lo-alditik esna-aldira igarotzeko arazoei buruzko azpieskalan, ikusten baita arazo horiek murriztu egin direla, batez ere 6 urtetik 12ra artekoen taldean eta 13 urtetik 18ra artekoen taldean, eta biak dira garrantzi estatistiko handiko jaitsierak.

Silla herriko ikasleen lo-nahasmenduak globalki balioesten dituen eskalaren balioespena emaitzari indar estatistikoa ematen dion lagin batean oinarritu da eta erakusten du lo-arazoak gutxitzeko joera nabarmen bat egon dela hezitzaileek erabakitako eta ezarritako neurriak ezarri ondoren.

Loari loturiko arazoaren balioespena adin-taldearen arabera:

a) 2 urtetik 5ra arteko adin-taldea:

Ikusten da nabarmen jaitsi direla baheketako galderetan lo-arazoak daudela adieraziko luketen baiezko erantzunak (lotaratzekoan edo gaueko esnaldietan arazoak daudela edo egunez logale handiegia dutela erakutsiko luketenak). Emaitzak balioestean kontuan hartu behar da adin-talde horretan galdera guztiak gurasoei/tutoreei zuzenduak daudela eta aldaketa azkarrak gertatzen direla, batez ere loaren jarraitutasunean, 2 urtetik 5era bitartean; izan ere, baliteke aldaketa horiek zerikusia izatea lo-patroien bilakaera naturalarekin, alde batera utzita zer egin den.

Sillako haurren % 30-24k siesta egiteko ohitura dute.

Portaera disruptiboa ez duten haurren ehunekoak nabarmen egiten du gora lehenengo eta bigarren jarraipen-urteen bukaerako inkestetan, oinarri-inkestarekin alderaturik.

b) 6 urtetik 12ra arteko adin-taldea:

Bai gurasoek emandako erantzunetan, bai ikasleek berek emandakoetan, ikusten da loarekin zerikusia duten arazoak gutxitzeko joera dagoela irakasleek erabakitako neurriak ezarri ondoren. Gurasoek emandako erantzunen kasuan, jaitsiera horrek esanahi estatistikoa du guztietan, baina ez da hala gertatzen ikasleen erantzunei dagokienez.

Erantzunaren jatorriari dagokionez, badago alderik gurasoen eta seme-alaben artean lo egiteko arazoak daudela balioestean (gurasoen itxaropen okerrak direla eta?), baina ez da hala gertatzen logalea sentitzearekin eta esnatze-kopuruarekin lotutako gainerako galderetan.

6 urtetik 12ra bitartekoetan, handiagoa da jokabide txarra izatetik jokabide arrunta izatera igaro diren ikasleen ehunekoa. Era berean, Espainiako 6 urtetik 12ra arteko haurren kasuan, nota akademikoaren igoera esanguratsua dago oinarri-inkesta (10etik 7,1 batez beste) gainerakoekin alderatuz gero (10etik 7,45 batez beste).

c) 13 urtetik 18ra arteko adin-taldea.

Adin-talde horretan, ikasleek berek emandako erantzunak erabili dira eta berriz ikusten da behera egin duela loarekin lotutako arazoak daudela adierazten duten erantzunen ehunekoak, eta guztiek ere garrantzi estatistikoa dutela, gaueko esnatzeekin loturikoak izan ezik, zeinean nabari baita erantzun ugari galdu direla jarraipen-inkestan.

Oso deigarria da “Eguneko logale handiegia” atalean dagoen jaitsiera.

Ondorioak

- Ikasleen loaren kalitatearen hobekuntza orokorra ikusten da hiru adin-taldeetan.
- Proiektuan zehar, ikasleek ardura handiagoa hartu dute beren gain beren lo-ordutegiak erabakitzerakoan. Ahalduz horrek ez du ekarri eguneko logale handiegia sententzia handitzerik; aitzitik, sententzia hori murriztu egin da eta, horrekin batera, eskola-kalifikazioak, oro har, hobetu egin dira.

- Frogatu da irakasleek proiektuan izan duten inplikazioa izan dela programaren arrakastaren giltzarria; izan ere, irakasleek berek erabaki dituzte hartu beharreko neurriak eta haiek arduratu dira ikasgelan ezartzeaz eta familiekin izan beharreko harremanez: neurri horiek beren irakaslanaren egunerokoan txertatu dituzte, ikasturte osoan eta etengabe.
- Horrekin batera, beste faktore bereizgarri bat ere egon da, jarduketaren arrakastan lagundu duena: ikasle-talde bat hautatu izana irakasleekin elkarlan estuan aritzeko eta gainerako ikasleei kontzeptuak transmititzeko.

Lan honek muga batzuk ditu, eta bereziki azpimarratu nahi dugu balioespenak modu subjektiboan egin direla eta ofizialki baliozkotuak egon ez arren Osasun Ministerioaren Guía de Practica Clínica gomendaturiko inkestak erabili direla.

Nolanahi ere, ikerketa-taldeak uste du ikasleen atsedena eta erritmo kronobiologikoak ezagutu eta zaintzeko neurriak eraginkorrak direla kostu aldetik, eta Europar Batasuneko ikastetxeetan ezar daitezzen gomendatu beharko litzatekeela.

Gomendaturiko bibliografia

- Falone G., Acebo C., Seifer R., Carskadon M., Experimental restriction of sleep opportunity in children: effects on teacher ratings. *Sleep*, 2005, 28:1561-1567.
- Blunden S.L.,Chervin D., Sleep problems are associated with poor outcomes in remedial teaching programmes: a preliminary study. *J. Paediatr. Child Health*, 2008, 44, 237-242.
- Tiffany Yip, Yijie Wang, Mingjun Xie, Pak See Ip, Jillianne Fowle, Joseph Buckhalt, School Start Times, Sleep, and Youth Outcomes: A Meta-analysis. *Pediatrics*. 2022, 149(6):e2021054068.
- Andrade M.M., Benedito-Silva A.A., Arnhold I.J., Menna-Barreto L., Sleep characteristics of adolescents: a longitudinal study. *J Adolesc Health* 1993;14:401- 6.
- Adolescent Sleep working group and Committee on Adolescence and Council on School Health. Policy Statement: School start times for adolescents. *Pediatrics* 2014, 134:642-9.
- Pin Arboledas G., Cubel Alarcon M., Martin González G.,Lluch Rosello A., Morell Salort M., Hábitos y problemas con el sueño de los 6 a los 14 años en la Comunidad Valenciana. Opinión de los propios niños. *An Pediatr*, 2011;74 (2):103-115.
- Inhulsen M., van Stralen M., Terwwe C., Ujcic-Voortman J., Seidel J., Busch V.. Measuring sleep health in primary school-aged children: A systematic review of instruments and their content validity. *Sleep*, 2022;1-14.
- Mark K.K., Lee S.L., Ho S.Y., Lam T.H., Sleep and academic performance in Hong Kong adolescents. *J. Sch Health* 2012; 82: 522-7.
- Curcio G., Ferrara M., De Gennaro L., Sleep loss, learning capacity and academic performance. *Sleep Med Rev*, 2006;10:323-37.
- Dutil C., Podinic I., Sadler C., da Costa B., Janssen I., Ross-White A., Saundres T., Tomasone J., Chaput J., Sleep timing and health indicators in children and adolescents: a systematic review. *Health Promotion and Chronic Disease Prevention in Canada*, 2022;42,4:150-169.
- Saundres T., McIsaac T., Campbell J., Doulliette K., Janssen I., Tomasone J., Ross-White A., Prince S., Chaput J., Timing of sedentary behavior and access to sedentary activities in the bedroom and their association with sleep quality and duration in children and youth: a systematic review. *Health Promotion and Chronic Disease Prevention in Canada*, 2022; 42,4:139-149.
- Paul G. Anastasiades, Luisa de Vivo, Michele Bellesi, Matt W.Jones, Adolescent sleep and the foundations of prefrontal cortical development and dysfunction. *Progress in Neurobiology*, 218, 2022, 102338.
- Salcedo, A., Ravarro, A., Rodriguez Almonacid, F., Monterde Aznar, M., Garcia Jimenez, M., Redondo Martinez, P., and Marcos, N., 2005, Sleeping habits and sleep disorders during adolescence: relation to school performance. *Aten. Primaria* 35, 408-414.
- Fallone, G., Acebo, C., Seifer, R., and Carskadon, M. A., 2005, Experimental restriction of sleep opportunity in children: effects on teacher ratings. *Sleep* 28, 1561-1567.
- Pagel J., Kwiatkowski C., Sleep complaints affecting school performance at different educational levels, *Frontiers in Neurology*, 2010, Vol 1. Article 125.
- Orfeu M. Buxton, Anne-Marie Chang, James C. Spilsbury, Taylor Bos, Helene Emsellem, Kristen L. Knutson, Sleep in the modern family: protective family routines for child and

- adolescent sleep. *Sleep Health: Journal of the National Sleep Foundation* Volume 1, Issue 1, Pages 15-27 (March 2015) DOI: 10.1016/j.sleh.2014.12.002.
- Blunden S., Rigney G., Lessons learned from sleep education in schools: A review of dos and don ts. *J Clin Sleep Med*, 2015;11(6):671-680.
- Zhang J., Li A.M., Fok T.F., Wing Y.K., Roles of parental sleep/wake patterns, socioeconomic status, and daytime activities in the sleep/wake patterns of children. *J. Pediatr*, 2010, 156 (606- 12): e5.
- Vollmer C., Hammer J., Keller C., Maxaud A.K., Diaz-Morales J., Randler C., Development and evaluation of a sleep education program in middle school pupils base don self-determination theory. *International Journal of Biology Education*, 2014, 3, 1: 13-23.

Parte-hartzeko txanda

Hizlari bakoitzeko, bakarrik bi parte-hartze jaso dira.
Nafarroako Eskola Kontseiluaren webgunean jardunaldien bideoak daude
<https://consejoescolar.educacion.navarra.es/web1/>
eta bertan parte-hartze guztiak ikus daitezke.

Xavier Martínez Celorrioren hitzaldiari buruzko parte-hartzeak

María Ángelesen galdera (Iruñerriko ikastetxe bateko ikasketaburua baita)

Alemaneko ereduak harritu egin nau, eta bizpahiru puntu aipatu nahi nituzke. Hemen, Nafarroan, gero eta ikastetxe gehiagok ezarri du eskolaldi jarraitua, baina inon ere ez dute atzera egin. Zuk diozu eskolaldi jarraituaren aldeko ebidentziarik ez dagoela, baina eskolaldi zatituaren aldekorik ere ez dago. Zuk proposaturiko ereduak kapital asko inbertitu behar da (besteak beste, azpiegiturretan), eta nik ez dut ulertzen nolatan izan daitekeen onuragarria 6-12 urteko gazteek 8 orduetik gorako ordutegia izatea. Niri ordutegi gogorra iruditzen zait.

Bestalde, musikako espezialista naiz, eta nire jardunaldiak maratonianoak izaten ziren lehen, musika egunaren bukaeran ikasten baitzen; eskolaldi trinkoa izan bagenu, haurra arratsaldeko lauetan edo lau eta erdietan hasiko zen musikarekin, eta gero etxean egonen zen, jolasteko, irakurtzeko edo anai-arrebekin borrokan aritzeko, arratsaldeko zazpi eta erdietan, edo ordu egokixeago batean.

Xavier Martínez Celorrioren erantzuna

Ene ustez, ez litzateke gogorra izanen, haurrak 24 orduz aritzen direlako ikasten. Horixe da gakoa. Ezin dugu ikaskuntzaren kontzeptu murriztu bat izan, ikaskuntza bakarrik irakasleek gelan irakatsitakoari lotuta balego bezala. Ikaskuntzaren kontzeptu ireki bat behar dugu, kontuan izanen duena haurrak eta nerabeak sozializazio prozesu osoan aritzen direla ikasten eta deskubritzen. Aldagai asko daude tartean, eskolaldia aldatzea pentsatzen dugunean, baina eskolaldi osoko ikastetxeen eguna ez dezagun nahas etxerako lanez eta eskakizun handiez bete-beteta dagoen denbora batekin. Haurrak (eskolaldi zatitua izan ala ez izan) eguneko 24 orduetan ari dira ikasten, telebistaren aurrean

daudenean, hirian oinez dabiltzanean, gurasoak eztabaidatzen ikusten dituztenean. Eskolaldi mota eraikuntza sozial bat da. Orduategia hainbat modutan antola dezakegu, eta, ildo horretatik, gauza batean, bai, emanen dizut arrazoia. Musika edo dantza denbora asko ez dela sartu zituzten curriculumean irakasgai gisa; izan ere, ez zitzaien garrantzirik ematen. Jarduera horiek, berez, eskola-jardueren barruan konbina daitezke, jarduera ez-formalen tankera emanez, lehen orduetan edo bigarren orduetan. Birbatze hori da inportanteena, eta eskolaldiko orduen aprobetxamendua aldatzea, kalitatea hobetuz.

Burutik kendu beharra daukagu hurrenkera arrunta honelakoa izan behar dela beti: goizeko 9etan matematikak ikasi eta gero, errutinari jarraikiz, jolastokira atera eta barneko indarrak askatu, eta abar, eta abar.

Jorgeren galdera (foru parlamentaria baita)

Eskola-kontseiluak egindako lana bere testuinguruan jarri nahiko nuke; izan ere, Nafarroako hezkuntzaren kalitatearekin eragin soziala lortzen ahalegindu da; kalitate horri begira, Eskola-kontseiluak jarraitu nahi du eskolaldirik egokienak zein diren aztertzen.

Eredu alemanaz mintzo gara, ea eskolaldi zatitua ala jarraitua izan beharko lukeen, baina, ene irudiko, familiek zeresan handia dute kontu horretan. Eskolaldiak eta familien lanaldiak batera aztertu beharra dago, zeren, azken finean, ikastetxeetan eskolaldia hautatu behar denean, familiek beren egoera hartzen dute aintzat, ikusteko zer eskolaldi uztartzen den hobekien beren bizitza profesionalarekin eta familia-bizitzarekin. Egia da Alemanian eskolaldi horiek integratzaileak izan daitezkeela, baina ikusi beharra dago Alemanian zer lan-ordutegi dituzten, nolakoak diren lanaldiak, zer neurritan egoten diren, fisikoki, lantokian bertan. Beraz, hausnarketa hori ez da hezkuntza-eremura mugatu behar: eremu zabalago bat hartu behar da kontuan.

Nafarroan eskolaldi jarraituko ikastetxeen kopuruak gora egin du, baina pandemiak ere izan du horretan eragina, familiek ikusi dutelako badela beste lanaldi mota bat, kontzilia-

tzea posible egiten duena, nahiz eta momentu batean bazirudien lanaldi harekin ezin zela kontziliazioa lortu.

Cristinak adierazi duen legez, aurpegi askoko eztabaida poliedrikoa da, ikuspegi askotatik azter daitekeena; ene ustez, hezkuntzaren aldetik begiratzea da garrantzitsuena, baina ikuspegi soziala ere aintzat hartuta.

Xavier Martínez Celorrioren erantzuna

Erabat ados nago. Ordulegien etxean pieza bat mugitzen baduzu, eskolaldia aldatzen baduzu, etxe osoa erortzen da, loturak deseginik. Arazo garbia dugu ordulegiaren antolamenduan, baina ez bakarrik gure herrialdeak duen orduagatik (lehen aipatu baitugu), baita ere lan-ordulegiengatik, lantokian bertan lan egiteko kultura edukitzeagatik edo telebistako ordulegiak diren bezalakoak izateagatik. Europa osoko ordulegirik berantiarrena dugu; kanpotik begirata, bitxiak gara benetan, oso berandu bazkaldu, afaldu eta oheratzen garelako, eta hona datozen atzeritarrarentzat alderdi horrek balio exotikoa du, baina ordulegi horiek ez dira batere egokiak. Ikuspegi soziologikotik egindako eztabaida bat da, eta lehenagoko unibertsalismoa apurtu egiten du, zeren, unibertsalismo hartan, lanaldi eta eskolaldi nahiko homogeneousak genituen. Homogeneotasun hori desagertzen ari da, eta beste dibertsifikazio batzuk agertzen ari zaizkigu, haren aurka.

Ene iritziz, interesgarriena da badugula modalitate desberdinak aurkitzeko aukera, tesuinguru, lurralde edo are ikastetxe bakoitzaren arabera, eta, modalitate horietan, konbinazioa egin daitekeela: egun batzuetan eskolaldi trinkoa; beste batzuetan, zatitua.

Ez diogu geure buruari inolako giltzarraporik jarri behar, ez kognitiboa, ez pertzepziozkoa; eraiki dezagun, aitzitik, eredu berri bat, eta gida dezagun hura denbora batez, zer doikuntza behar dituen ikusteko, betiere pentsatuz eredu hori utzi eta atzera egin dezakegula.

José Luis Bernal Agudoren hitzaldiari buruzko parte-hartzeak

Cristina Bayonaren galdera

Eskolaldi aldaketaz mintzo garenean, eskolaldi jarraitua haur edo lehen hezkuntzan ezartzeari buruz ari gara, bigarren hezkuntzan dagoeneko ezarrita dagoelako. Eskolaldi mota bera izan beharko lukete?

José Luis Bernal Agudoren erantzuna

Nik esanen nuke haur hezkuntzako eredia lehen hezkuntzara pasa beharko genukeela, eredu horretan irakasle gutxi daudelako (irakasle horiek, irakasgai asko eman beharrean, hizkuntza-esperientziako hiru arlo edo esparru handitan aritzen dira).

Haur hezkuntzako ikasgela batera joaten zarenean, ikusten duzu giro bero eta atsegina dagoela. Baina, lehen hezkuntzan, bat-batean hormak hutsik dituzte, denak lerrokatuta daude, eta eredia aldatu egiten da, adinean aurrera joan ahala. Ez dut esan nahi ikastetxe guztiak berdinak direnik, baina anitz ikastetxetan gertatzen da hori.

Haur hezkuntzako eredia lehen hezkuntzara pasatzearen aldekoa naiz ni; lehen hezkuntzan ere arlo eta irakasle gutxiago egon beharko liriateke.

Datu bat jakingarria da: lehengo OHO hartan (1. mailatik 8.era bitartekoa baitzen) 6. mailan izaten ziren eskola-porrot gehienak. Eta ikasmaila horretan sartzen ziren, hain zuzen, irakasle gehiago. Frogatuta dago 1. mailatik 5.era ikasleek gehiago ikasten zutela, eta bat-ba-

tean, 6. mailara iristean, ikaskuntzak behera egiten zuela. OHOk 6. maila oraingo lehen hezkuntzako 6.a izanen litzateke; eta OHOk 7. maila, berriz, OHOk 1.a; hor sartzen dira hiru edo bost espezialista eta hortxe hasten da porrota. Uste dut horretan eraginaren bat izanen duela hainbeste espezialitate eta hainbeste irakasle egoteak.

Lehen hezkuntzan ez lirateke horrenbeste espezialitate egon behar; agian bakarrik ingeleseko irakaslea, hizkuntza hori ongi menderatu behar duelako, baina musikako irakaslea, ingelesekoa, laguntzako irakaslea, psikomotrizitatekoa eta abar sartzen hasten direnean, haurrak erotu egiten dira, ez dutelako erreferentzia bat. Ene ikuspegitik, arazo bat da hori eta konpondu egin beharko genuke.

Ikusle batek egindako galdera

Ikuspuntu akademikotik, zer parametroren arabera neurtu beharko litzateke eskolaldi hobereña zehazteko ebaluazioa?

José Luis Bernal Agudoren erantzuna

Egiten diren kanpoko ebaluazioen aurkakoa naiz hein batean, askotan ez baitakit datu objektibo eta errealetara eramaten gaituzten. Nik ebaluazio kualitatiboak ditut nahiago, hobe delako, gauza zehatz bat gertatzen denean, ebaluatzea ea hori zergatik gertatu ote den.

Eskolaldiari dagokionez, nik guraso, irakasle eta ikasleei elkarrizketak egiten nizkieke, baina elkarrizketa kualitatiboak, “bai” edo “ez” erantzuteko galderak alboratuta. Gauzak guztiek dituztelako ñabardurak. Garrantzitsua da ikustea ea familiek edo ikasleek zer dioten hainbat aldagai buruz; emaitza ez da horren inportantea.

Konparazio baterako, Finlandian 5. maila arte ez dituzte notak ematen, txostenak baizik.

Ebaluatu beharreko aldagaiak askotarikoak izanen lirateke, baina iruditzen zait inportanteena izanen litzatekeela hainbat gauza neurtzea: jarrera, bizipenak, eritmoak, harremanak...

Gonzalo Pin Arboledasen hitzaldiari buruzko parte-hartzeak

Ikusle baten galdera

Jakin nahi nuke ea azterlanik ba ote dagoen, adibidez, Europako iparraldeko herrialdeei buruz, kontuan izanda, argi gutxi dutenez eta eraikin barruetan egoten direnez, horrek eraginaren bat izanen duela haien nortasunean. Ez dakit horrekin lotuta azterlanik baden, baina pentsatzen dut inportantea izanen litzatekeela, desberdintasuna ikusteko, pixka bat.

Eta iruditzen zait garrantzizkoa dela ikastetxeetan aire zabalera ateratzea. Jakin nahi nuke ea ikuspegi medikotik, osasunaren aldetik, justifika ote litekeen jarduera gehiago egitea aire zabalean, posible izanen balitz.

Gonzalo Pin Arboledasen erantzuna

Bai, oso azterlan interesgarriak daude faktore horiei buruz. Danimarkan, esaterako, Valentiako Erkidegoan baino denbora gehiago egoten dira haurrak aire zabalean; azken lurralde horretan, 20 minutuz egoten dira, batez beste. Finlandian, iluntasuneko hilabeteetan, argi lanpara berezi batzuk erabiltzen dituzte ikasgeletan, eta horri fototerapia deritzo; lanpara horien argia kolorez aldatzen da, jokabide nahasmenduak saihesteko, loa eta afektibitatea

elkarri lotuta daudelako. Gizakiaren baitan, lehenik garun afektiboa jartzen da martxan, eta, gero, exekutiboa. Loak garrantzi handia du, depresioa eta insomnia elkarren oso lagunak baitira; insomnioan hobekuntzak badituzu, baita depresioan ere, eta alderantziz. Horregatik iparraldeko haurrak Mediterraneokoak baino gehiago ateratzen dira kanpora. Azterlan batzuek haurren osasuna eta naturan igarotako orduak lotzen dituzte, eta zuzeneko harreman estatistiko nabarmena dago, 6 urtetik beherako haurrengan. Naturarekin zenbat eta kontaktu gehiago izan, orduan eta bizi-kalitate hobea, osasunari dagokionez. Dena dela, azterlan horietan loa ez da aintzat hartzen, eta faktore hori kontuan hartu beharko litzateke, funtsezkoa baita.

Ikusle baten galdera

Jakin nahi nuke ikuspegi medikotik zenbait aldagaik eragina izan ote dezaketen haurrengan; esaterako, lo egin ezinak edo familiaren egoera sozioekonomikoak. Badirudi logikoa dela haurrek emaitza akademiko hobekak lortzea, haien familiak ongi egituratuak eta maila sozioekonomiko onekoak direnean, beste estratu batekoak direnean baino.

Gonzalo Pin Arboledasen erantzuna

Maila medikoan, haur batek loaren nahasmendua duenean, hori inoiz ere ez da gauza bakar-tua; familia-ingurune bat dago, lo-arazoa duena.

Horrela begiratu behar zaio, bestela terapia txar bat egingen baita.

Loak lau faktore nagusi ditu: faktore psikologikoa, soziala, soziologikoa eta inguruari dagokion faktorea.

Gizarteak okerreko ideia bat transmititzen dio haurrari; lo egitea denbora galtzea dela, alegia. Jarduera ugari gizarte honetan, lotan bazaude, ez zaude konektatuta. Ohitura osasungarriez mintzo garenean, ongi jatea aipatzen dugu, edo ariketa fisikoa egitea, baina, duela gutxi, osasungintzan loaldiari garrantzia ematen hasi gara, eta hori izan beharko litzateke gure lehentasuna.

Estatu Batuetan loari buruz ikasten aritu, eta itzuli nintzenean, loaren unitate bat sortu nahi izan nuen hemen, baina ez zen erraza izan, loari ez zitziolako garrantzirik ematen. Orain hasi gara jabetzen loak duen garrantziaz. Ziu nago, estatus sozioekonomikoari buruzko beste azterlan bat egingen balitz, lo-maila ere baloratuta, desberdintasun handiak ikusiko liratekeela; izan ere, eskolako jantokian ikusi genuen, bertan jatea garrantzitsua zela, otordu hura zelako haur askok egiten zuten janaldi osasungarri bakarra. Jantoki hori kentzen badiegu, ez dute janari osasungarririk, eta horrek eragin handia du garapenean. Garbi dago gure inguru sozialak baduela eragina, eta horri buruzko azterlanak ere badaude.

Loarekin lotutako arazoen kausarik indartsuena da lo gutxiegia egitea, lo gehiago egiteko aukerarik ez izateagatik. Modu jarraituan batez besteko neurriaren gaineratik lo egitea ere txarra da; neurri horren azpitik lo egitea bezain txarra. Loaldi oso luzea behar baduzu, segur aski zure erritmoa txarra da, edo zure loa, kalitate eskasekoa. Horren arrazoia arnas-nahasmendua izan daiteke, edo hanken aldizkako mugimendua, edo beste 80 gaixotasun, zeinak loari lotuta baitaude eta loaren kalitatea gutxitu baitezakete.

Arazoa da haurrak eskolan eta familian daudela, urrun; ni ospitalean nago eta ikusten dut ez dugula harremanik.

Uste dut ospitaletik eta osasun etxetik atera beharra daukagula, eta zuek ikastetxeetatik atera beharra duzuela. Diziplina anitzen artean konpontzeko arazoa da, eta ildo horretatik heldu behar diogu, bestela ez baitugu, Xavierrek dioen bezala, ekitatea lortuko.

Loa errealitate kulturala da; migratzaileak etortzen zaizkidanean, beren kulturari erreparatu behar diot, loa erantzun kulturala delako. Gizateriaren historia kulturalean zehar, haurraren loa aldatuz joan da, bai kontzeptuari dagokionez, bai kalitateari dagokionez.

Mahai-ingurua: Eskolaldiari buruzko solasaldia

Moderatzailea: Cristina Bayona Sáez. Nafarroako Unibertsitate Publikoko katedraduna.

Esku hartuko dutenak: Jose Luis Bernal Agudo. Pedagogiako doktorea. Zaragozako Unibertsitateko irakasle titularra. Xavier Martínez Celorrio. Bartzelonako Unibertsitateko Hezkuntzaren Soziologiako irakaslea. Gonzalo Pin Arboledas. Valentziako Pediatria Elkarte. Loaren Unitateko lantaldearen burua eta Pediatria Zerbitzuko koordinatzailea (Valentziako Quirón Salud Ospitalea)

1. galdera

Jardunaldi hauen hasieran azaldu zen bezala, eskola-jardunaldiari buruzko eztabaida egiteko, ikasleak, haurrak, jarri behar dira erdigunean. Hiru ponentzietan ikusitakoaren arabera, jardunaldi motari buruzko eztabaida hainbat ikuspegitatik landu daiteke:

- a. Ikuspegi sozioekonomikoa, zeinak aintzat hartzen baititu kulturaren, ekitatearen eta gizarte-ongizatearen arloko gaiak; ikuspegi hori batez ere lehenbiziko ponentzian ageri da.
- b. Alderdi pedagogikoetan oinarritutako ikuspegia; batez ere bigarren ponentzian ageri da.
- c. Osasun-gaietan oinarritutako ikuspegia; batez ere hirugarren ponentzian ageri da. Gustatuko litzaidake zuetako bakoitzak defendatzea ea bere ikuspegiak edo ikuspuntuak izan behar duen garrantzitsuena eskola-jardunaldiari buruzko erabakia hartzerakoan, eta esatea nola bateratu daitezkeen hiru ikuspegiak.

Jose Luis Bernal Agudoren erantzuna

Diziplinarteko ikuspegia izan behar du, zeharkakoa... Eta ikuspegi sozialetik, pedagogikotik eta osasunetik heldu behar zaio. Arazo konplexua da, eta, beraz, ezin du konponbide simple eta errazik izan, arazo konplexuetarako konponbide errazak planteatzen dituzten populismoek egin ohi duten bezala.

Beharrezkoa da honako hauek aplikatzea, bai lanaldi jarraituan, bai lanaldi zatituan: antolaketa ona, planteamendu metodologiko onak (egun gastatuegi daudenak, hainbestetan mahai gainean jarri eta gutxitan gauzatzearen ondorioz), guztion beharrak kontuan hartzen dituzten eskolaz kanpoko jarduerak hausnartzea, janariaren bidez zaintzea, etab.

Xavier Martínez Celorrioren erantzuna

Argi dago asko hausnartu ondoren eta diziplina anitzeko ikuspegi batetik hartu behar direla erabakiak.

Eskolaldi jarraituaren edo zatituaren arteko eztabaida oso estua da, eta beste eztabaida garrantzitsu batzuk bazter uzten dira. Adibidez, gai hauek: eskolan denbora hobeki aprobetxatzea, eskolatik irten eta naturan murgiltzea, eta abar. Pandemian, Bartzelonan eta beste hiri handi batzuetan, zenbait ikastetxek kanpoaldean ematen zuten eskola: parkeetan, lorategietan eta abarretan. Esperimentazio xume horrek ez du aurrera egin, eta eskola deitzen dugun instituzioan sartu gara berriz. Gizarteak eginkizun gehiegi eskatzen dizkio instituzio historiko horri, gure frustrazio guztiak, gure eskakizun guztiak, eta gure antsietate kolektibo eta sozial guztiak eskolaren gainean jartzen ditugulako. Gure ustez, eskolak konpondu beharoko lituzke arazo sozial guztiak. Hausnarketa serioa egin beharoko genuke, eskola instituzioak sozializazio-esparru berri horretan benetan zer ekarpen egitea nahi dugun jakiteko; izan ere, sozializazio-esparrua erabat aldatu da, gurasoen belaunaldiarena oso bestelakoa baitzen, eta gainditu egiten gaitu.

Haurtzako ikaskuntza-denbora, batez ere Haur eta Lehen Hezkuntzakoentzat, iraunkorra da, eguneko 24 orduetan ikasten baitute. Baina iraganetik datorkigun eskola instituzioak bestelako denbora-egitura du: fabrika, tailer eta lantokiarena. Hau da, irakasleei ematen zaien edo irakasleek beraiek ematen duten antolaketa taylorista tailer edo fabrika batena da, curriculum-sarearen edo ordelegiaren aldetik. Beraz, ez dugu gauza handirik ikasi, ezagutzaren gizarteak planteatzen dizkigun exijentzia handiagoei dagokienez; izan ere, gizarte azeleratu honetan lo egitea denbora galtze hutsa bihurtzen da. Denborak emankorra izan behar du. Orain dugun irakasgaien karrusela benetan irrazionala da ebidentzia zientifikoaren ikuspuntutik. Bigarren Hezkuntzako neska-mutilek eskolaldi trinkoa izateak, 08:00etatik 14:00etara, eragin handia du osasunean eta atsedenean; agian emaitza onak ekarriko ditu PISAn, baina ez ditu konpontzen arazo sozial sakonak. Ordelegien eta eskolal-

diaren pieza ukitzea ez da hain erraza, LEGOren pieza bat mugitzeak behartzen zaituelako irudi osoa erabat birplanteatzera.

Ez da erraza eztabaida mugatzea eskolaldi jarraituaren edo zatituaren artean hautatzera. Zer planteatzen da eskolaldi trinko gisa? Birmoldaketa bat egonen al da? Alemaniako eskolaldi osoko eskolek egiten duten hori, kronobiologiaren eta aldakortasun osoaren arabera, Gonzalok gaur bikainki azaldu digun bezala. Gure haurren benetako premietara egokituko al da? Ebidentziak pilatu dira horien inguruan. Zer premia edo interesetara egokituko da ordutegi hori? Ordutegia trinkotzen da betikoa egiten jarraitzeko? Orain, 2023an, 1898ko eskola bat bezala funtzionatu behar al dugu? Gizarte osoa aldatu da eta eskola-formatua ez? Eta hain zuzen orain, erabakitzeke autonomia dugunean?

Nire ustez fokua ireki behar da, eztabaida estu horretatik atera, globalki pentsatu gure haurren eta nerabeen ikaskuntza-denborez, eta ditugun desorekez ohartu.

Eztabaida bitarrak gehiegi sinplifikatzen du afera, gustatu edo ez errealtatea askoz konplexuagoa baita. Eztabaidari heltzeko prest bagaude, ongi egin dezagun.

Onar dezagun gauzak beste modu batean egin daitezkeela, haurrak goizeko 9etan sar daitezkeela baina beste modu batean; adibidez, harrera bat eginez, eskolaldia birplanteatuz, egunean zehar zer egingo dugun argi izanez eta atsedendialdiak egokituz haurren kontzentrazio- eta arreta-orduetara.

Zergatik jarri dugu matematika goizeko 9etan? Ba oinarri zientifikorik gabeko burutaldi batengatik, zeinaren arabera matematika garrantzitsuena baita eta haurrak lehen orduan erneago baitaude. Baina hori gezurra da.

Ustez, eskola instituzioak ezagutza zientifikoak transmititzen dizkie belaunaldi berriei, baina bere antolaketa ez da ebidentzia zientifikoetan oinarritzen.

Gizartea ezin da oinarritu burutaldi, anekdota edo inpresioetan. Ahalegin kognitibo bat egin behar dugu guztiok, bai irakasleek, bai familiarek, bai hezkuntza-komunitateak, jakiteko gai konplexua dela, diziplina anitzeko begirada behar duena, eta desafioa egiten digula, tradizioa galarazten digulako, eskolaren izaera tradizionala galtzen dugulako eta bertigoa senti dezakegulako. Baina, nire ustez, egoera onean gaude esperimintatzeko eta proba positiboak egiteko.

Gonzalok esan duenez, Ameriketako Estatu Batuetan nerabeak ordu erdi geroago sartzeak eragin oso positiboa izan du; hori ebidentzia zientifiko bat da.

Jakina, aldaketak egin ditzakegu, beste herrialde askok hainbeste beldurrik gabe egiten duten bezala, aldaketa horiek itzulgarriak baitira.

Ez dira erabaki salomonikoak. Oso sartuta gaude gure kulturaren, gure sozializazio historikoaren eta bekatua eta erruduntasun-zentzua ezartzen dizkigun erlijio katolikoan; gainera, erlijio horrek inhibitzen gaitu eta gure burujabetza- eta erabaki-gaitasuna mugatzen dizkigu.

Eta erabakitzea egintza konplexua da, are gehiago adostasunak lortu behar dituzunean.

Beraz, nire ustez, ezin da eztabaida sinplifikatu eta zuriaren eta beltzaren arteko hautaketara murriztu. Ordutegiak hainbat modutan konbina daitezke, baldin eta irakasleak irmoki defendatzen baditu, besteak beste, nutriziorako eskubidea, eskolaz kanpoko jardueren esparru egoki bat, eta bere irakasgaitik haratago doan sozializazio-esparru oso eta aberats bat. Eta zinez uste dut arazoa hor dagoela, hau da, irakasleen esparru mentala norberaren irakasgaira ohitzen eta murrizten dela, eta ez dakitela globalki pentsatzen.

Ez gaitzen aldaketen beldur izan, halako aldaketak behar bezala kudea baitaitezke; ikusi ditugun esperientzietan (Alemanian, Portugalen...) eskolaldi osoko eskolak daude, esperimentatu eta LEGO hori guztia artikulatu ahal izan dutelako. Hain zuzen ere, ikasteko eta zaintzeko eduki estimulatzaileak eraiki, berregin edo desegin dituzte, erlaxazioa, arreta, jolasa eta hausnarketa uztartuz. XXI. mendeko eskolak hori izan behar du, ez XIX. mendeko monasterio edo fabrika bat. Nire ustez, zintzotasuna eta heldutasuna ditugu erabaki horiek indartzeko eta, orduan, José Luisek zioen bezala, gaiaren konplexutasunari heltzeko; izan ere, gaia ez da sinplea eta ez da bitarra, askoz desafiataileagoa da eta gauza baten edo bestearen artean hautatzea baino askoz gehiago eskatzen digu.

Gonzalo Pin Arboledasen erantzuna

Orain, osasungintzaren arloan, hormarik gabeko ospitaleez ari gara eztabaidatzen, pazientek etxean sendatzen baitira. Jarraipena egiten dien teknologiarik esker da hori posible.

Mentalitate-aldaketa horiek aukera paregabea dira bai osasunaren alorrean, bai ikaste-txetan, familien eta haurren bizi-kalitatea hobetzeko, bai eta egungo erosotasun-egoeratik ateratzeko ere.

Hizkuntza bateratu behar dugu, hizkuntzak transmititzen baitu informazioa.

Lanaldi motari buruz eztabaidatzen emaniko denbora ez da alferrik galdutako denbora; izan ere, ikasi dugu zer ez dugun egin behar, eta ikasi dugu, orobat, aprobetxatu egin behar ditugula aukera horiek; izan ere, haurrekin lotuta dagoen orori erreparatzen badiogu, ikusiko dugu izugarri ari dela aldatzen guztia, familia ereduak, eskola motak, osasungintza eta abar. Aldaketa horiek positiboak dira; COVID-19ak pentsarazi digu guztiok elkaturik joan behar dugula. Izan ere, lehen ere erran dugu, guztion artean eraiki behar dugu Legoa.

Konpartimentutan gutxiago zatitzen ikasi beharko genuke.

Familia funtsezko alderdia dira aldaketa horretarako bidean.

Uste dut guztiontzako aukera polita dela XXI. mendekoetatik arras bestelako eskola-eredu bat lortzea, diziplina anitzekoa eta ate irekiak dituen; agian batere hormarik gabea, haurrak berriro ere bere ingurunearekin harremana izan dezan, hagitz garrantzitsua baita hori.

2. galdera

Nahi dugu jardunaldiek hausnarketarako balio izatea eta tresna gehiago ematea eskolaldiari buruzko erabakia hartzeko orduan. Gaur egun erabaki hori ikastetxeen esku dago, batez ere irakasleen eta familien esku. Ikusi da erabakiak hainbat alderdi dituela. Zuen ustez, une honetan erabakiak hartzen ari diren agenteek informazio guztia dute ala ez? Nola helarazi ikastetxe eta familiei jardunaldietan lantzen ari garen ikuspegi hauek guztiak, erabakiak hobeki har daitezen?

Gonzalo Pin Arboledasen erantzuna

Nik uste dut beharrezkoa dela, dokumentuak prestatu edo horrelako erabakiak hartu aurretik, diziplina anitzeko aditu taldeek autonomia-erkidego bakoitzean ahalik eta alderdi gehien aztertzea. Soziologoek, hezitzaileek, pedagogoez, medikuek eta, oro har, hainbat diziplina-tako adituek aritu behar dute autonomia-erkidegoei aholku ematen, eta zentro bakoitzean

erabakia hartzen dutenek ezagutu behar dute adituok osaturiko corpus teorikoa. Eta, corpus teoriko horrekin, erabakia ez da aditu-taldearena, ezpada ikastetxeena, ikastetxe bakoitzeko irakasle-komunitatearena.

Baina, erabakia hartu aurretik, beharrezkoa da autonomia-erkidegoak onartutako corpus teoriko bat izatea, diziplina anitzeko adituek egina eta ikastetxe zein familia guztietara helarazia. Beharrezkoa da, orobat, argi eta garbi idatzita egotea, eta dakiguna eta ebidentzia horiek azaltzea.

Zein da zientziaren abantaila? Etengabe eginarazten digula zalantza. Einsteinek zioen bezala, zientzia zera da, belaunaldi bateko jeinuek deskubritzen dutena, eta hurrengo belaunaldiko baboentzat, berriz, erabat normala dena.

Beraz, erabakia oinarri zientifikoarekin hartu behar dugu, jakinik badugula dakigunaren berri, baina alderdi guztietatik. Eta hori, nire ustean, ezinbesteko baldintza da.

Xavier Martínez Celorrioren erantzuna

Atzo azken zatian erabakiaren gobernantzari buruz hitz egin nuen.

Eztabaidak oinarri sendoak izan beharko lituzke, eta kalitatezko informazioa eta ebidentziak eduki beharko genituzke. Nire ustez, eskolaldi jarraitua defendatzen dutenek nekez aurkeztuko lituzkete ebidentziak, bestelako aldaketa pedagogikorik planteatu gabe. Hain zuzen ere, eraikinetik adreilu hori kentzen bada, irakaslearen erantzukizun publikoaren maila ezarri behar da, ikastetxearen hezkuntza-proiektu horri dagokionez, ikastetxe hori XXI. mendean sar dadin.

Hauteskunde sindikalak daudenean nolabaiteko presioa dago prozesu horrekin. Beharrezkoa da kalteak saihestea eta prozesu benetan osasuntsu eta gardena gauzatzea.

Familiek ez dute informazio guztia; adibidez, batzuek diote ikasleak lehen orduan gehiago kontzentratzen direla eta hobeki lan egiten dutela, baina ez dago ebidentziarik horretan. Burutaldi bat da.

Horrelako burutaldi edo dibagazio funsgabeak erabiltzen dira batzuetan; horregatik, horrelako prozesuak saihestu behar ditugu, azkenean giroa kaltetzen baitute.

Eskolaldia aldatzeko prozesu hori irekitzen badugu, jakin behar dugu zeri egiten diogun aurre. Kontuan izan behar da beste ordutegi batzuk ere posible direla, eta, beraz, ezin dugu gauza bera egin modu konprimituan, goizean soilik, irakasleen sektore bati eskolaldia lehenago amaitzea edo ikasgelan ahalik eta denbora laburrena igarotzea interesatzen zaiolako, agian hori delako lan

tzen ari ez den arazoa ordutegiei eta eskolaldiari buruzko eztabaidan.

Jose Luis Bernal Agudoren erantzuna

Bat nator aurretik aritu direnen ideiekin, baina, hiru ideia oso erraz gehituko ditut. Nafarroak aukera du beste autonomia erkidego batzuek lehendik ere jorratu dituzten gaiei buruz erabakitzeko. Zenbait adibide ditu, hala nola Extremadura eta Aragoikoak; izan ere, autonomia erkidego horiek dagoeneko igaro dira prozesu horretatik, eta datu interesgarriak dituzte, partekatzea merezi dutenak eta lagungarriak izanen liratekeenak Nafarroaren testuingururako erabaki egokiak hartzeko.

Bestalde, bereziki zaindu behar dira komunikazio prozesuak. Ikastetxeei informazioa helarazi behar zaie, ez mezu labur gisa, baizik eta modu argi, arrazoitu eta behar bezain

zabalean. Ideia batzuk jada interes pertsonalekin edo profesionalekin kutsatuak badaude, hobe da horiek ez erabiltzea gure mezuetan, atzoko hitzaldian aipatu nuen bezala, eta mahai gainean jarri beharko genuke egindako ikerketa txostenek benetan diotena, ez talde jakin bati interesatzen zaiona.

Era berean, pandemiarekin, komunikazioko prozesu teknologiko guztiak bizkortu ditugu, eta horiek aprobeatza genitzake prozesu horretan erabiltzeko.

3. galdera

Eskolaldiari buruzko erabakia hartzeko esparruaz hizketan jarraituko dugu. Atzo ere aipatu zen Estatuak horretan guztian duen zeregina, edo administrazioek eta gobernuek duten zeregina. Alemaniako adibidearekin, egindako inbertsioari buruz hitz egin zen, eta halaber, ikuspegi sozioekonomikoago horretatik, esan zen balitekeela eskolaldi aldaketak elikaduran garrantzia izatea edo errenta-maila baxuenetako familiendako arazotsua izatea; familia-kontziliazioaz ere hitz egin zen, balitekeela eragina izatea emakumeen lanean edo familiaren diru-sarreretan; azken batean ekitatea deritzogunaz hitz egin zen. Eskolaldiaren gaia: estatu-arazo? Oro har gizarte osoari eragiten dio? Erabakia hain garrantzitsua bada, nork izan behar du eskolaldiaren gaineko erabakia hartzeko ahalmena?

Jose Luis Bernal Agudoren erantzuna

Ordutegien gaia pil-pilean dago, ikastetxeetan ez ezik, gizarte osoan ere. Gizarte osoak eztabaidatu eta aurre egin behar dio erronka horri.

Nire ustez, hezkuntza administrazioek esparru argi bat ezarri behar dute, ikastetxeei, edo hobeki esanda, ikastetxe bakoitzeko hezkuntza komunitateari, eskolaldiari buruzko erabakiak hartzeko aukera emanen diena. Esparru hori ez litzateke ez zorrotzegia ez irekiegia izanen, eta barnean hartuko litzuke ikastetxeen jokoaren arauak, bakoitzak bere autonomia baliatuz erabaki beharko litzukeenak. Hori nola zehaztu daiteke? Hortxe dago gaiaren konplexutasuna. Hori dela eta, berriro diot Nafarroak prozesu horretatik igaro diren beste autonomia erkidego batzuei erreparatu beharko liekeela, eta hobeki edo okerrago funtzionatu duten faktore guztiak aztertu beharko litzukeela.

Nolanahi ere, nire ustez, ikastetxe bakoitzeko eskola komunitateak hartu beharko luke azken erabakia.

Gonzalo Pin Arboledasen erantzuna

Loaren Medikuntzako Elkartearen Espainiako Federazioak proposamen orokor bat egin du ordutegiei dagokienez, eta dagoeneko aurkeztu da Parlamentuko Batzordean.

Gaia globala da; estatu-politikako arazo bat da, ez baita soilik departamentu baten auzia, Osasun Ministerioarena, Lan Ministerioarena, Ogasun Ministerioarena... Baizik eta guztiena. Nik uste dut ahulenez aitzina hasi dugula etxea. Aldatu dituzu irakasleen lanaldia eta haurren eskola-jardunaldia, baina ez duzu aldatu gainerako lanaldia. Oso kontu zaila da hori; beraz, ordutegiei buruzko lege orokor bat eduki behar da. Eta eginda dago berez: herrialde honetako hainbat diziplinako jendea aritu gara, baita kanpoko aholkulariak ere.

Urtebete pasatxo daramagu harekin lanean, Ordutegi Osasunaren Bartzelonako Batzordeak zuzendurik. Beraz, erantzuna da estatu osoari eragiten dion gaia dela, eta herrialde osoaren ikuspegi globala behar dugula. Gehiago ere erranen nizuke, Europako arazo bat da. Ez da hezkuntza-, osasun- edo lan-arazo hutsa, gizarte-kontzeptu baten auzia baizik. Kontua ez da nik astean lau orduko jardunaldia nahi dudala, egunean hainbeste ordu eginda, baizik eta askoz ere auzi mardulagoa da; etorkizuneko bizi-kalitatea emanen dio gizarteari.

Ez da orduak kontatzearen arazoa, baizik eta buruak kontatzea, nire ustez, behintzat. Eta horrek estatu-erabaki bat eskatzen du.

Xavier Martínez Celorrioren erantzuna

Ezin gara eredu zentralista jakobinora itzuli. Adibidez, ospetsua da Frantziako Hezkuntza ministro baten anekdota; izan ere, 50eko hamarkadan esan zuen astelehenean goizeko 9etan Frantziako haur guztiak 3. mailako matematika ikasten ari zirela, 4. gaia zehazki.

Eredu hiperzentralizatu hori gizarte homogeen eta patriarkal baterako da, non gizonek etxez kanpo egiten baitute lan eta emakumeek etxean. Gizarte-eredu hori ez da berriz existituko.

Gaur egun, eskaera ugari daude gizarte dibertsifikatu batean, eta horrek konplexutasun sozial handiagoa dakar berekin, non erabaki-dilemak konplexuagoak diren.

Oreka-puntua aurkitu behar da erabakia hartzerakoan. Zaila da hori aurkitzea, baina, hain zuzen ere, Nafarroak esparru orokor bat ezarri behar du, batez ere ekitatea eta aukera-berdintasuna zainduz. Autonomia-erkidego askotan, ebaluatu gabeko prozesuak egin dira; adibidez, Katalunian, Bigarren Hezkuntzan eskolaldi trinkora pasatu ginen, hori eba-luatuko zela esanez, eta inoiz ez da egin.

Beste faktore bat ere hartu behar da kontuan; adibidez, Katalunian institutu publikoen % 40k gaitasun-mailaren arabera taldekatzen dituzte ikasleak; hau da, hoberenak A gelara doaz, arruntak B gelara eta problematikoak C gelara. Hori Konstituzioaren aurkakoa da, legez kontrakoa, baina lkuskaritzak onartzen du. Horrek izugarri kaltetzen du ekitatea, desberdintasun eta bidegabekeria handiko egitura bat erreproduzitzen duelako; horretaz gain, DBHko eskola-jantokiak kendu egin ziren eta kapital sozial handi bat galdu zen, arratsaldeetan institutua kultura edo gazte zentro bilakatzen zelako, eta, Katalunian, behintzat, institutuak errendimendu akademikoko zentro bihurtu ditugu, askotan zentzurik gabeko irakasgaien karrusel bat garatzen ari direnak, logikarik edo arrazionaltasunik ez dagoelako; beraz, autonomia-erkidegoak, kasu honetan Nafarroako Gobernuak, esparru orokor bat adostu behar du, non ekitate-baldintzak bereziki zaindu behar baitira, besteak beste, jantokiak eta eskolaz kanpoko jardueretarako sarbide ekitatiboa bermatzeko; izan ere, jarduera horiek curriculum-a aberasten dute, curriculum-a ez baita soilik eskola-curriculum-a: dena da curriculum-a.

Katalunian dagoen esperientziarik interesgarriena Hezkuntza 360 gradutan da, non udalerriek eskolekin eta institutuekin batera lan egiten dute, hiri hezitzaileak diren aldetik. Elkarre-sarea indartsua da, eta curriculum-a 360 graduako ikuspegi globala da. Horrek esan nahi du eskola-ereduak eskolaldi osoa izan behar duela, eta eskolak eskolaz kanpoko jarduerekin aberasten direla.

Udal batzuek (Martorell, adibidez) bermatu dute ikasle guztientzat eskolaz kanpoko jarduerak doakoak izatea. Bartzelonako beste ikastetxe batzuek bermatu dute egoera ahulenean dauden kolektiboentzat eskolaz kanpoko jarduerak doakoak izatea.

Beraz, modu globalean birpentsatu behar da nola ikus daitekeen hezkuntza 360 gradutan.

Ikastetxearen autonomia gauzatu behar da, baina beti probatzeko jarrera esperimental horrekin, eskola-eredua aukera-leiho bihurtuz; Gonzalok zioen bezala, ezin dugu aukera hori galdu.

4. galdera

Ikastetxe batzuek eskolaldi jarraitua dute jadanik Haur Hezkuntzatik Batxilergoraino, beste batzuek Haur Hezkuntzan eta Lehen Hezkuntzan baino ez daukate ezarria, eta beste batzuek Bigarren Hezkuntzan eta Batxilergoan. Loaren zikloen ordutegiei buruz aritu gara, bai haurrei bai nerabeei dagokienez... Zer iruditzen zaizue hori guztia? Adinaren arabera ordutegi desberdinak planteatu daitezke?

Jose Luis Bernal Agudoren erantzuna

Egokiena litzateke, ikasleen adinaren arabera, ordutegi eta egitura desberdinak planteatzea, besteak beste, adin desberdinetako ikasleek premia eta dinamika desberdinak dituztelako.

Aragoin, pixkanaka-pixkanaka, ikastetxe bateratuak ezartzen ari dira. Ikastetxe horietan, aldi berean eta ikastetxe berean daude Haur Hezkuntzatik Bigarren Hezkuntzara bitarteko ikasleak. Nik neuk nahiago dut, batez ere ikasleak 3 eta 14 urte artekoak direnean, ikastetxeak txikiak, maneia garriak eta familiakoak izatea. Azkenean, ikastetxe bateratu horiek ikastetxe erraldoi bihurtzen dira, eta horietan zaila da antolamendua planifikatzea eta curriculumaren ordutegien eta abarren malgutasuna salbuespena izanen da beti.

Bestalde, Bigarren Hezkuntzako ikastetxeak eguneroko irakasgai eta irakasleez beteriko karrusel bat dira gaur egun, eta, horren ondorioz, bai irakasleentzat, bai ikasleentzat, zaila da horri logikoki eta pedagogikoki aurre egitea.

Kritikatzen dudana edo aipatu nahi dudana ez da ordutegia, baizik eta Bigarren Hezkuntzaren egitura eta antolaketa, eta, batzuetan, tamalez, Lehen Hezkuntzarenak ere bai. Kontua ez da ordutegi bat edo bestea ezartzea. Izan ere, aurre egin eta ongi konpondu beharreko lehen kontuak dira egitura eta antolaketa, batez ere Bigarren Hezkuntzarenak. Lege berriak proposatzen du irakasgaiak arloka antolatzea, eta hori aukera interesgarria da etorkizunari begira.

Gonzalo Pin Arboledasen erantzuna

Nik eskolak ematen ditut Valentziako Osasun Ikasketen Ikastegian (EVES), zeinak irakasleen etengabeko prestakuntzako zentroak baitira, eta batzuetan galdetzen diet nola aukeratzen duten ordutegi-banaketa. Matematikako irakasle batek behin esan zidan antzinatasunaren arabera egiten zutela, eta berak goizeko lehen orduak aukeratzen zituela, ikasleak adiago egoten direlako. Esaten zidanez, isilago egoten direlako daki adiago daudela. Horrekin batera, esan zidan ikasgela horretan ez zebiltzala oso fin.

Aldiz, 11:00etan iskanbila handiagoa izaten dela ikasgeletan, ordurako esna egoten direlako.

Beraz, nik uste dut ordutegiak —eta, zehazki, Batxilergoaren kasuan— naturaren kontra eginda daudela, atzeratutako erloju biologiko baten kontra. Nerabearen erloju biologikoa argiarekiko askoz sentikorragoa da gauetz goizetan baino. Are gehiago atzeratzen da gau-partean, baldin eta teknologia baliatzen badute. Valentzian egindako ikerketa batean, nerabe batek lau telefono-mezu jasotzen ditu gauetz batez beste. Alabaina ez da hain sentikorra goizeko lehen orduan. Nerabea eskolara oinez joatea ez da oso eraginkorra.

Bestalde, nerabearen zerebroan oso aldaketa interesgarriak gertatzen dira: asko handitzen da garunaren zati afektiboaren neuronon arteko lotura, eta, beraz, zenbat eta gehiago garatu zati hori, orduan eta sentikorragoa izanen da loaren defizit kronikoarekiko. Loaren defizit kronikoa duen nerabe batek gutxiago garatzen du alde afektibo hori.

Ez dakit zergatik, baina osasun mentaleko alterazio gehienak nerabezaro inguruan hasten dira.

Nik uste dut kontrakoa egiten dugula; hau da, nerabeak 09:00etan sartu beharko luke. Ameriketako Estatu Batuetan egindako ikerketa batetik ondorioztatu zenez, nerabeak aparteko denboraren % 88,8 lo egiteko erabiltzen du, baina beranduago jaikitzen delako —eta ez lehenago oheratzen delako—.

Gaueko melatonina-jarioa atzeratzen hastea da nerabezaroa hasi dela zehazten duen datu biologiko garrantzitsu bat; erritmo zirkadianoa atzeratzen hasten denean hasten da nerabezaroa, eta amaitu, berriz, gaueko melatonina-jarioa aurreko garaiko neurrietara itzultzen denean.

Beraz, baditugu datu biologikoak, erraten digutenak kontrakoa ari garela egiten. Nire ustez, bost urtera arteko haurrak siesta egiteko aukera izan behar du, eta nerabeak beranduago jaikitzeo aukera izan beharko luke, ez baitugu lortuko lehenago oheratzea, ez baitu hala eginen biologikoki. Nerabe bati gaueko hamaiketan oheratzeko erratea guri iluntzeko zazpitan oheratzeko erratea bezalaxe da.

Xavier Martínez Celorrioren erantzuna

Ordutegi gehienak irakasleek aukeratzten dituzte, antzinatasunaren eta, askotan, ospearen arabera. Oro har Matematikak lehentasuna du Arteak edo beste irakasgai batzuekiko; egitura kognitibo zahar eta tradizionalista horretan, berriua eta berria ezin da agertu.

Botere-harremanez ari gara, eta, beraz, mahai gainean jartzen da zer botere-harreman edo mikropolitika dauden eskolan, nola gobernatzen diren botere-harremanak eta zer asimetriak dauden eskoletan.

Nik uste dut hemen, Nafarroan, prozesua helduagoa, baketsuagoa eta lasaiagoa izango dela beste lurralde batzuetan baino.

Nire ustez, Nafarroako gizartea askoz ere heziagoa da, zentzudunagoa, eta dagoeneko atzean utzi ditugun esperientzia txar horietatik eta harreman autoritario horietatik ikasi du; baina, funtsean, botere-harremanez ari gara.

Bukaera ekitaldia

Gil Sevillano González

Nafarroako Gobernuko Hezkuntzako zuzendari nagusia

Arratsalde on guztioi.

Une honetan, Hezkuntza Departamentuaren ordezkari naizen aldetik, eskerrak eman behar dizkiet Nafarroako Eskola Kontseiluko buruari eta lantalde osoari denbora labur samar batean eta hainbeste arduraz, hain azkar eta hain kudeaketa bikainaz antolatzeagatik hizlari-maila aparta izan duten jardunaldi hauek.

Era berean, eskerrak eman nahi dizkiot Cristinari, moderatzaile-lanak egiteagatik, izugarri erraztu duelako elkarrizketa, halako eran non hemengo partaide guztioi argi eta modu ordenatuan iritsi zaizkigun mezu guztiak.

Hezkuntza Departamentuari dagokionez, ez die itzuri egin nahi erabakiak hartzearen gaineko inongo erantzukizuni; izan ere, legegintzaldiko konpromisoetako bat da arau bat, foru-agindu bat, lantzea ikastetxeek beren kudeaketa- eta antolamendu-autonomia modu ordenatu eta arautuan balia dezaten ahalbidetuko duen esparru bat ezartzeko.

Gure gizartea askotarikoa da, oso ñabarra, eta faktore bereizgarri aunitz ditu, baina ziur gaude hezkuntza-komunitate bateko kideek ezagutzen dituztela ongien beren hezkuntza-komunitatearen nondik norakoak eta beren testuinguruaren errealitateari lotuak daudela. Departamentuak eta Eskola Kontseiluak jardunaldien edukien asmo partekatua finkatu genuelarik, erabat ados geunden, eta orobat zeuden ados alde zuzenak aurretik solaskide izan genituen eragileak ere, haurrak, ikasleak izan behar zuela erdigunea; egiten dugun guztia zutabe amankomun eta sozial horren inguruan egon behar du: zer den haiendako hoberena. Nire ustez, gure subjektibotasunetik, hezkuntza-komunitatean zer rol dugun, hots, guraso, irakasle, kudeaketako eragile edo ikuskatzaile garen, ikuspegi ezberdinak ditugu horren arabera, baina inork ez du inongo interesik ikasleendako hoberenaz beste. Horixe da ardatz nagusia. Batzuetan, betaurreko oso zehatz batzuk daramatzagu gure bizitzan, baina jardunaldiko bi arratsalde hauetan ikusi ahal izan dugu, edo, nik bederen irudipen hori izan dut, betaurreko

ezberdinak jantzi ditudala mintzaldi bakoitzean edo parte hartu duzuenok hitza hartu duzuen aldiro.

Ikuspuntu bat baino gehiago ikusi ditugu, gaiari alde ezberdinetatik begiratu zaio eta.

Jardunaldien helburua, hain zuzen ere, eztabaidatzeko, aditzeko parada ematea zen, nire ustez, hausnarketaren kutxa irekitzea; uste dut denok dugula argi, orobat, erabakien oinarrian informazioari buruzko gogoeta behar dugula. Informazioa erabat ezinbestekoa da.

Gonzalo Pin doktoreak adierazi du, eta horretan ados gaude, administrazioari informazio-corpus hori proposatzea dagokiola, besteak beste, eta orobat ziurtatzea hezkuntza-komunitate guztiek, erabakiak hartzen parte hartuko duten guztiek, bermatua dutela prestakuntza eta informazio objektiboa eta, ahal den heinean, ebidentzia zientifikoetan oinarriturikoa.

Erronka hori, jakina, geure gain hartu behar dugu, geure egin behar dugu eta aurrera eraman hasi dugun tokitik abiatuz.

Nire irudikoz, lasai hausnartzeko hilabete batzuk behar ditugu orain.

Ebaluazioari dagokionez, gure aukeretako bat zen errendimendu akademikoa ebaluatzeko irizpideak soilik hartzea kontuan.

Gurasoen elkarteekin ordezkariekin dagoeneko egin ditugun bilera batzuetan, jada mahai gainean jarri zen ez zela soilik errendimendu akademikoa ebaluatu behar, eta halaxe dela ikusi eta entzun ahal izan dugu bi jardunaldi hauetan. Baina badira ebaluatu beharreko beste alderdi batzuk, bai.

Pediatriaren ikuspegiaren araberako esku-hartzea ez da izan, segur aski, irakasleok fokupean jarria genuen ertza, eta agian arrotza izan zaigu zeren, aipatu den bezala, ez baita oso aspalditik lantzen ari, baina ikuspegi horrek elementu garrantzitsu hori ere aldagaien multzoan sartu beharra ekarriko digu. Parte-hartzaileak mintzatu direnean ikusi dugu eskolaldi-aldaketaren gai zehatza jorratzeko, adibidez, katramilatsuagoa den kutxa bat ireki behar

dela eta, jakina, hezkuntza-ereduaren eta hezkuntza-sistemaren ertz guztiak aztertu behar direla, eta gerta liteke jardunaldi hauek gu horretara behartzea eta bultzatzea.

Bederen, seguru nago ezen, eragile guztiek parte hartuz gero, saiatuko gara proposatuko den esparrua baliagarria izan dadin hartzen diren erabakiak ezagutzan oinarritzeko ahalik eta gehiena, eta, jakina, lehen tokian jarriz gure helburua, haurra, alegia. Neska-mutilek izan behar dute guk aurrera eramaten ditugun jarduketa guztien emaitzen onuradun.

Nire aldetik, berriz ere eskerrak eman nahi dizkiet hizlariei; luxua izan da hainbat arlotako lau doktore egotea gurekin. Argi dago honelako esperientziak errepikatu egin behar direla.

Mila esker guztioi bertaratzeagatik, parte hartzeagatik eta zuen ekarpenengatik.

Bukaera ekitaldia

Manuel Martín Iglesias

Nafarroako Eskola Kontseiluko burua

Arratsalde on guztioi.

Espero dut eztabaida guztia atsegina gertatu izana. Esan beharra dut jardunaldi hauen gaia erabakitzen dugunean ikasleak izaten ditugula beti ardatz. Ardatz horrekin, hezkuntza aski poliedrikoa dela onartuz eta hartan bateratzen diren ertz guztien jakitun, arras interesgarria da hitzaldietako hiru ikuspegiak azaleratzea.

Egia da errendimenduaren ikuspegitik ez dagoela ebidentzia argirik eskola-jardunaldi mota bati edo besteari buruz, eta aldeak eskasak direla, baina egia da beste bi ikuspegiak kontuan hartu behar direla.

Uste dut bidea zabaldu zaiela hamaika iritzi eta gogoetari, eta horixe zen jardunaldi hauen asmoa eta helburua; eta, batez ere uste dut normaldu beharra dagoela eskola-jardunaldi jarraituaren edo zatituaren inguruko eztabaida, asmotan harturik hezkuntza-sektore guztien parte-hartzea, lasaitasuna eta uztarketa eskola-komunitatean; izan ere, lasaitasun horrek ahalbidetzen baitu hezkuntza-lanaren hobekuntza, zuzendaritza-taldean gidaritza-pean, logikoki.

Hemen eman diren datu horiek guztiak kontseiluaren webgunean izanen dituzue esku-argarri eta, horrez gain, ikastetxeei eta beste hezkuntza-eragile batzuei bidaliko dizkiegu.

Hitzaldi guztiak ikaragarri gustatu zaizkit, baita izan diren eztabaida lasaiak eta ongi hausnartuak ere.

Uste dut dena ebaluatu beharra dagoela, kultura hori behar dugu etengabeko hobekuntza bilatzeko; hala, zerbait ez bada ateratzen guk espero bezala, bereiz dezagun zein diren mantendu beharreko alderdi positiboak eta zein diren nolabait ere aldatzea komeni den beste alderdi ez horren positibo horiek.

Eskola-jardunaldia aldatzea beste aukeretako bat da. Baina ez da dramatizatu behar; izan ere, beharrezkoa den informazioa izanik, hezkuntza-sektoreek aukera dute informazio hori eztabaidatu eta aztertzeo, batzuk besteen alorretan sartu gabe, inork inolako presiorik

senti ez dezan, ikastetxeen autonomiarekin bat eginik, betiere onuragarritzat jotzen den esparru baten barnean, jardunaldiotan ikusten ari diren aukera eta gogoeta guztiak kontuan hartuz.

Hori garrantzitsua da hezkuntza-komunitate batu batentzako zeinean gurasoak eskolaren barnean baitaude erabakiak hartzen, gainerako kideen gisara.

Nire irudikoz, hiru hanketan, hots, irakasle, familia eta ikasleen artean, ikasleak dira triangeluko hankarik mardulena, gainerakoei eusten diena.

Hausnarketa horiek guztiak baliagarri izan daitezela eskola hobea eta aurrerabidea eraitzeko, aintzat harturik, hemen ongi esan den bezala, ekitatea, desberdintasunaren trataera, ezin dela alde batera utzi, eskolak desberdintasun sozialak berdintzeko joera baitu, eta orobat hartu behar direla kontuan beste faktore aunitz, hala nola jolastokiak, jantokiak, etab.

Eskerrak eman nahi dizkizuet hemen zaudeten guztioi, eta bide telematikoaz ikusten gaitzuteni.

Berriz diot, normalizatu, lagundu, lasaitu, hausnartu beharra dagoela, eta arras interesgarria dela datuak izatea.

Eskerrik asko hitzaldi guztiengatik, bikainak izan dira-eta denak; oso pozik gaude arlo horietan guztietan garrantzitsuak diren pertsona horiek jardunaldi hauetan parte hartu nahi izan dutelako.

Plazera izan da, orobat, Cristina gure artean izatea.

Berriz esan nahi dizuet jardunaldien edukia hezkuntza-eragileen artean banatuko dela hura editatu bezain laster, eta, jakina, Nafarroako Eskola Kontseiluak hala behar duen edonori helaraziko dizkiola ondorio horiek.

Ondorioak

Manuel Martín Iglesias

Nafarroako Eskola Kontseiluko burua

Hainbat urtetan eztabaidatu ondoren, jardunaldiaren antolaketa oraindik ere eztabaidagai garrantzitsua da; batzuek goizeko ordutegia nahi dute (jardunaldi jarraitua); besteek, ordutegi tradizionala, goizeko saioa eta arratsaldekoa bereizten dituen (jardunaldi zatitua). Banakoen lehentasunak gaituta, ba al dago jakiterik zer eredu egiten dien mesede gehien ikasleei eta hezkuntza-komunitateari?

Azterlan teknikoek ez dute erabat baieztatzen eredu bat bestea baino onuragarriagoa denik irakaskuntza eta ikaskuntza prozesua hobetzeko. Kontuan izan behar dugu, gainera, jardunaldi-motak eragina izan dezakeela beste faktore batzuetan, hala nola sozializazioan, ikasleek balioak bereganatzean eta ikastetxeen funtzionamenduan.

Goizeko jardunaldia (jarraitua) bizkor hedatu da Espainiako ikastetxe askotan, azken 30 urte honetan. Nafarroan antzeko mapa dugu. Goizeko jardunaldia (jarraitua) nagusi da haur eta lehen hezkuntzako ikastetxeetan. Pandemiak bizkortu egin du jardunaldi-mota horren hedapena, eta seguruenik ildo beretik jarraituko dugu datozen urteetan. 2017-2018 ikasturtean, Nafarroan, bakarrik 13 ikastetxek zuten jardunaldi jarraitua. Gaur egun, 153 ikastetxek.

Espanian, Nafarroan, hezkuntza-komunitateek jardunaldiari buruz egiten duten eztabaida partziala da eta, batzuetan, ez du gaiari buruzko ebidentzia zientifikoa aintzat hartzen. Ikus dezagun, banan-banan, jardunaldiak nola eragiten dien hiru alderdi nagusiei:

- **Ikasleei dagokionez**, ez dugu ebidentzia zorrotzik garbi ikusteko jardunaldi-motak (ikas-tordu kopuru jakin bat izanez gero) nola eragiten duen errendimendu akademikoan, nahiz eta bi aldagaien azterlan batzuek adierazten duten jardunaldi osoan (zatituan) emaitza hobekien lortzen direla. Nolanahi ere, ebidentzia oparo eta sendo batek erakusten du eskolan igarotako denborak (ikastorduak izan edo ez izan) inpaktu positiboa duela haurren garapen akademikoan eta sozio-emozionalean; halaber, jardunaldi osoa edo zatitua –goizago bazkaldu, eta gero atseden hartzen delarik– ikasleen biorritmoei hobeki egokitzen zaiela, eta haien osasuna, lo-zikloak eta ongizatea hobetzen dituela.

- **Familiei dagokienez**, ebidentzia zientifikoak funtsezko faktore bat nabarmendu du, jeneralean Espainian eta Nafarroan aintzat hartu ez dena (eta funtsezkoa dena genero-berdintasunari begira). Pandemiak agerian utzi du faktore hori, eta hauxe da: eskolak funtsezko lan bat egiten duela, haurrak zaindu eta artatzen dituelarik. Izan ere, eskolan ordutegi murriztua izateak kalte egiten dio familiakoen enpleguari, jardunaldi-mota horretan zaila delako familiakoen lanaldiak astean 25 edo 28 ordu baino luzeagoak izatea. Kontuan hartzen baditugu Bizi Baldintzen Inkestako datuak, hau da, goizeko jardunaldiak (jarraituak) zer eragin duen familiakoen enpleguan, jardunaldi osoarekin alderatuta, ikusten da jardunaldi jarraituak eragin negatibo esanguratsua duela familien diru-sarreretan eta enpleguan; eragin hori nabarmenagoa da amen kasuan, horiek jasotzen baitute inpaktuaren % 66,4. Horrek, jakina, gaurko genero-arrakalak larriagotu egiten ditu. Horren ondorioz, gainera, familiek 8.048 milioi euro galtzen dituzte urtean.
- **Irakasleei dagokienez**, haiek dira goizeko jardunaldi jarraitutik onura gehien hartzen dutenak, hala ongizatearen alorrean, nola kontziliazioaren alorrean. Bizi Baldintzen Inkestan, irakasle gehienak goizeko jardunaldi jarraituaren alde ageri dira; eta, paradoxikoki, esaten dute jardunaldi hori justifikatzeko arrazoi nagusiak direla ikasleek eta familiek lortzen dituzten onurak (ez hainbeste, irakasleek berek lortzen dituztenak).

Ikastetxeetan ikusten da irakasle gehienak jardunaldi jarraituaren aldekoak direla. Familiek, aitzitik, gero eta hobeto baloratzen dute jardunaldi zatitua (nahiz eta ikastetxeetan zenbait urtez eztabaidan aritu ondoren, amore eman duten eta, azkenean, goizeko jardunaldiaren alde jarri diren); orobat egiten dute, zenbait alderdiri dagokionez, administrazio eta zerbitzuetako langileek (AZL). Irakasleen eta AZLen kolektiboek adierazten dute lanaldi jarraitua komeni zaiela. Horrela, denbora gehiago dute beren interesetarako, hala nola kirolean aritzeko, zaletasunez gozatzeko edo, besterik gabe, etxean egoteko. Familiek, aldiz, askotariko datuak ematen dituzte, beren lan-ordutegien arabera. Goizez lan egiten dutenek irakasleen eta AZLen iritzi berak dituzte; lanaldi zatitua dutenak edo arratsaldean dihardutenak, aitzitik, lanaldi zatituaren aldekoagoak dira, argi eta garbi.

Zer dakigu, bada, oraintxe bertan? Ia bi hamarkadatan zehar egin diren lanek ondorio batzuk eman dizkigute. Horien artetik, funtsezko baieztapen batzuk ekarriko ditugu hona, elkarrekin hausnartzeko:

1. Jardunaldi jarraitua gero eta gehiago hedatu da, baina ez ikasleen ikaskuntzan eta sozializazioan emaitza hobek lortzeko, baizik eta irakasleek eta familiek lanaren eta familiaren arteko egokitzapena lortzeagatik, batik bat.
2. Batez ere irakasleen eta AZLen kolektiboek sustatu dute jardunaldi-aldaketa. Goizez lan egiten duten familia batzuek ere bultzatu dute; arratsaldeetan lan egiten duten familiek ez bezala.
3. Jardunaldi jarraitua duten autonomia-erkidegoek ez dituzte emaitza akademiko hobek lortu, jardunaldi zatituko autonomia-erkidegoek baino (PISAk eta diagnostiko-probek frogatzen dute hori). Nahiz eta, jakina, faktore kultural eta sozio-ekonomiko ugariak duten horretan eragina. Izan ere, desoreka handia dago autonomia-erkidegoen artean, eskola-porrotaren edo kanpoko probetako arrakastaren indizeei begiratzen badiegu.

4. Eskolaz kanpoko jarduera ordainduak askoz gehiago hazi dira jardunaldi jarraitua duten autonomia-erkidegoetan; izan ere, akademia eta udal programa gehiago sortu dira, ikastetxeetan arratsaldez jarduerarik ez izatea konpentsatu nahirik. Eskolaz kanpoko jarduera doakoek edo ikastetxeetakoek behera egin dute jardunaldi jarraituan. % 40tik % 25era jaitsi dira Valentzian, % 50etik % 30era Galizian, eta abar. Eta egoerarik ahulenean dauden haurrek eskolaz kanpoko jarduerak egiteari utzi diote. Jantoki-zerbitzuaren erabilerak ere behera egin du, eta, azkenik, lanaldi jarraituak areagotu egin ditu desberdinkeria eta segregazioa.
5. Jardunaldi jarraituko ikasleek etxeko lan gehiago dituztela ikusten da.
6. Irakasleen prestakuntzak ez du arratsaldeetan gora egin, jardunaldi jarraitua duten autonomia-erkidegoetan.
7. Azterlan kualitatiboak erakusten duenez, jardunaldi jarraituan arazo puntual gehiago daude banakako tutoretzen ordutegiari dagokionez.
8. Ikastetxeetako ekipamenduak behar baino gutxiago erabiltzen dira jardunaldi jarraituko autonomia-erkidegoetan. Nolanahi ere, argindarraren gastua txikitu da, eta AZLen ordutegi luzatua moztu.
9. Lanaldi jarraituko irakasleak gusturago daude beren ordutegiarekin jardunaldi zatituko irakasleak baino; azken horietako gehienek jardunaldi jarraitura pasa nahi dute.
10. Jardunaldi jarraitua hobesten duten familiek adierazten dute oso eroso dela ikastetxera gutxiagotan joan beharra, haurrak eraman eta jasotzera; gainera, arratsaldeetan lan egiten ez dutenek hurrekin denbora gehiago egoteko aukera dute.

Hezkuntza politikaren erdigunea ikaslea dela kontuan izanda, eremu zabala dago eskola-antolamendua zer motatakoa izanen den erabakitzeko, eztabaida arrazionala eginda. Eztaida hori ebidentzia zientifikoa oinarritu beharko da eta, aldi berean, adostasunak bilatu beharko ditu parte-hartzaile desberdinak aintzat hartuta. Horregatik, zenbait alderdi hartu behar dira aintzat, osasunean, jokabidean eta ikaskuntzan eragiten baitute; izan ere, “noiz” egiten den, “zer” eta “nola” egiten den bezain garrantzitsua da. Hori guztia erabakigarria da etapa desberdinetako eskola-ordutegiak diseinatzekoan. Gonzalo Pin Arboledas pediatriako eta loaren medikuntzako aditua da, eta azpimarratzen du zuzeneko lotura dagoela lo-arazoaren eta eskola-errendimenduaren artean. Hau da, **eskola-bizitza ikasleen biorritmoei egokitu behar zaiela**. Erritmo kronobiologiko eta kronopsikologikoei egokitzeak eskola-errendimendua hobetzen du, eta horrek gutxienez ere bi urtez iraun du, neurri horiek ezarri zirenetik. Horixe erakusten dute SHASTU proiektuaren datuek.

Azterlan horrek emandako ezagupenak aprobetxatu egin beharko genituzke:

- Ordutegiak biorritmoen araberakoak izanez gero, ikasleen bizi-kalitatea hobetzen da, bai eta haien errendimendua eta jokabidea ere; horrezaz gain, hezitzaileen lana eraginkorragoa da.
- Loaren denbora luzatzeak eta loaren erritmoa eta kalitatea hobetzeak ikaslearen eguna hobetzen du, erneago egoten delako, eta haren jokabidea eta errendimendua hobetzen direlako.
- Eskola-jantokia ezin da inola ere utzi, tresna ezin hobea delako hezkuntzan berdintasun nutrizionala sustatzeko.

Datu horietatik, bada, zer gomendio ateratzen dira ordutegiari begira?

Argi dago beste faktore batzuk ere aintzat hartu behar direla eskola-ordutegiari buruzko gomendioak ematerakoan. Ordutegiak diseinatzeko prozesuan, irakaskuntza-alorrean inplikaturako estamentu guztiek parte hartu behar dute; bai eta beste alor batzuetako profesionalak ere (nutrizionistek, soziologoek, psikopedagogoek, kronobiologoek, pediaterk...), hezkuntza-komunitateari aholkuak eman behar dizkiotelako jardunaldi-mota egokia hauta dezan.

SHASTU azterlanaren hiru urte hauen ondoan eta bibliografia aztertu ondoan, ondorio hauek atera ditzakegu:

- Egoki da eskola-ordutegiaren hasiera atzeratzea, loa eta errendimendua hobetzeko.
- Irakasgaiak kronorrendimenduaren arabera banatu beharko lirateke.
- Kontuan hartu beharko litzateke arratsaldeko orduetan izaten den arreta goreneko aldi hori.
- Azterketen ordutegia garrantzitsua da.
- Eskola-jantokia hezkuntzako curriculumeko elementutzat hartu behar da (izan ere, gure gizarte honetan haurren obesitatea izurrite bat da).

Emitza horiek adierazten bide dute **komenigarria dela eskola 08:30etik 09:00etara bitartean hastea**, adinen arabera, eta irakasgaiak banatzea ikasleen arreta handieneko uneen arabera, krononutriziotik eratorritako erritmoak errespetatuz. Beraz, **eguerdiko orotua 13:00etatik 14:00etara bitartean** egin beharko litzateke, eta **eskola-jarduera 16:30en inguruan amaitu**.

Eta desberdinetako eskola-ordutegiak diseinatzerakoan, jakina, beste faktore batzuk ere hartu behar dira kontuan; baina akats larria litzateke kronobiologiak, kronopsikologiak eta krononutrizioak irakatsitakoak alde batera uztea. Osasunerako, jokabiderako eta ikaskuntzarako, “noiz” egiten den, “zer” eta “nola” egiten den bezain garrantzitsua da.

Badago ordutegiaren beste ikusmolde bat, “**denbora osoko eskola**”, eta Alemania da eredu horren adibiderik argiena. Herrialde horretan, eskolak antolatzeke eredu aldatzeko proposatu zen, eta “denbora osoko eskola” ezarri zuten, ikasleen emaitzak hobetzearen. Eredu horretan, diziplinarteko talde bat aritzen da, ez bakarrik irakasleak. Haren oinarriak dira ikaslearen eta irakaslearen arteko interakzioa eta zainketa; eskola-orduek kanpoko denbora libre eta gainbegiratu erabilteza; gutxienez ere, presentziazko zortzi eskola-ordu ezartzea; eta irakaskuntza-blokeak eta irakaskuntzaz kanpoko blokeak tartekatzea, 20-30 minutuko atsedenaldiak eginez. Eskola-denboraren erabilera optimizatzen dute, honako gaitasun hauek indartzeko: irakurketa eta idazketa, matematika, artea eta kultura, jolasa eta garapen fisikoa; orobat, inklusio prozesuak eta eskolako bizikidetzak. “**Alemanian, haurren kronobiologiaren arabera da hezkuntza. Horrek emaitza hobekak ekarri ditu** azken 10 urte honetan; hamar puntu gehiago Matematikan, Zientzian eta beste irakasgai batzuetan. Espainiak, aitzitik, okerrera egin du”.

Azkenik, **ikastetxeei eta eskola-kontseiluei adierazi nahi diegu nolako izan beharko litzatekeen eztabaida**, ikastetxeetan jardunaldia aldatzeari begira:

- Eztabaida ikuspegi orokor batetik abiatu behar da, presarik gabe; eztabaida sakona eta irekia egin behar da, interesak ezkutuan gorde gabe.

- Ereduaren arrakasta, ekitatea eta eskola-arrakasta izan behar dira gogoan, ebidentziekin arrazoituz eta adostasuna bilatu nahirik.
- Eztabaidak demokratikoa behar du izan, ikasleentzat eredugarri izan dadin.
- Hezkuntza Departamentuak emandako informazioa ikastetxeetan beti egon behar da estamentu guztien eskura.